

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Fru SÖDER (c):

Herr talman! Jämlikhet är numera ett honnörsord som används av de flesta politiska grupperingar. Ordets faktiska innehåll är naturligtvis beroende av den ideologiska grundsyn man har. När vi i centern använder jämlikhetsbegreppet menar vi att alla skall ha lika tillgång till det vi människor sätter värde på. Detta är vår ledstjärna för insatser på politikens olika områden. Därför har vi föreslagit att ett program för jämlikhetspolitik skall utarbetas. Jag skall här beröra några väsentliga delar av den praktiska jämlikhetspolitiken och peka på några nödvändiga åtgärder.

I alla delar av landet måste beredas goda serviceförhållanden och en i vidaste bemärkelse god livsmiljö. Alla skall själva kunna välja boendeform och boendemiljö i största möjliga utsträckning och med tillgång på arbete. Denna valfrihet kan endast nås, om samhället använder decentralisering som medel i strävandena.

En decentralistisk regionalpolitik är en förutsättning för en framgångsrik jämlikhetspolitik. Inte minst är detta angeläget för att bereda människorna i storstäderna möjlighet till bättre miljöförhållanden och alternativ till många gånger sterila bostadsområden och miljöer.

Ingen kan förneka att den kraftiga expansion som kännetecknade utvecklingen i storstäderna under främst 1950- och 1960-talen har givit upphov till många stora problem. Det kraftiga befolkningstrycket på dessa regioner gjorde det nödvändigt att snabbt bygga nya bostadsområden. Att producera många lägenheter var viktigare för de styrande än att se till att de bostäder som producerades fyllde högt ställda krav från miljösynpunkt. I dessa områden finns det i dag många tomma lägenheter.

De bostäder som producerades byggdes ofta långt ifrån arbetsplatserna, vilka till stor del koncentrerades till stadskärnorna. Detsamma gäller än i dag. Resorna till och från arbetet blir därför långa och påfrestande, samtidigt som stora krav ställs på storstadsområdenas trafikapparat.

Avfolkningen av stadskärnorna utgör sålunda ett speciellt problem, framför allt om man tänker på miljön. Koncentrationen av människor till storstadsregionerna har alltså inte kunnat ske utan betydande inomregionala balansproblem.

I framtiden måste väsentligt högre krav ställas på miljöutformningen i storstadsregionerna. Även människor i nyproducerade bostadsområden måste i större utsträckning kunna känna en positiv hembygdskänsla. För att detta skall kunna ske är det angeläget att bl. a. se till att avståndet mellan bostad och arbetsplats minskar. Det är inte tillfredsställande om

en stor del av arbetstidsförkortningen sugts upp genom längre restider till och från arbetet.

Mot den bakgrunden framstår den av höstriksdagen beslutade befolkningsramen för Stockholms län som synnerligen olycklig. Denna befolkningsram förutsätter en fortsatt snabb koncentration i detta län. Fram till 1980 skall förutom födelseöverskottet befolkningen öka med ytterligare 130 000 människor. För oss som bor i den här regionen måste det framstå som ett centralt intresse att vår bygd skall kunna utvecklas positivt liksom andra områden i landet. Vi måste därför gemensamt arbeta för att riksdagen ändrar sin befolkningsmålsättning så att vi fortsättningsvis med gott resultat skall kunna sträva mot förbättrade miljöförhållanden inom länet. Vår enda möjlighet att reda ut de problem som uppstått är att dämpa befolkningstillväxten på det sätt centern angivit i sin riksplan. Att förbättra de otillfredsställande miljöerna i Stockholmsregionen är för mig en jämlikhetsfråga av stor vikt. Det har visat sig att de ekonomiska möjligheterna för detta ökar vid en lugn expansion, för vi har också goda miljöer inom Stockholmsregionen, främst i de kommuner som har haft en lugn utbyggnadstakt.

I detta sammanhang vill jag gärna poängtera att det beslut som fattades häromdagen av Stockholms läns landstings planeringsorgan var mycket lyckligt. Den planeringsnivå som vann landstingsmajoritetens gillande ligger väl i linje med den planeringsnivå som vi angivit i vår riksplan. De lokala icke-socialistiska landstingspolitikerna har därmed sagt att den planeringsnivå som riksdagen tog i höstas är avsevärt mycket för hög. När de lokala politiska församlingarna i storstadsregionerna uttalar sig i den riktningen finns det all anledning för oss här i riksdagen att ta hänsyn till detta. Det är i sammanhanget uppseendeväckande att den socialdemokratiska minoriteten i Stockholms län går in för en befolkningsökning på 25 000 invånare per år – en ökning lika stor som den vi hade på 1960-talet. Man har ingenting lärt av utvecklingen. Det har däremot majoriteten, som föreslagit 10 000 invånare som ökningstal för de kommande åren.

I den politiska debatten har ojämlikheten mellan könen länge varit föremål för intensiv uppmärksamhet. Trots detta tvingas man konstatera att kvinnorna fortfarande i många avseenden är en eftersatt grupp. Det är alltför många av dem som inte äger den valfrihet som vi sätter så stort värde på – en frihet att välja mellan arbete i förvärvslivet och arbetet med att vårda hem och barn. En del måste ut i förvärvslivet för ekonomins skull fast de vill vara hemma, andra vill gärna ta ett arbete av andra skäl om de bara kunde trygga barnens vård. Inte heller männen har i dag denna valfrihet, men detta från andra utgångspunkter än kvinnan. Familjepolitiken måste få en sådan utformning att vård och fostransvar liksom ekonomiskt ansvar kan fördelas mellan föräldrarna utan hänsyn till kön.

Ojämlikheten tar sig också olika uttryck på arbetsmarknaden. Trots att principen om lika lön numera har allmän uppslutning måste man konstatera att kvinnorna fortfarande utgör en låglönegrupp i samhället. En stor del av de kvinnor som söker sig ut i förvärvslivet blir hänvisade till låglöneyrken, delvis beroende på bristande utbildning och yrkeser-

farenhet men också av traditionella skäl.

Det framstår som ett angeläget jämlikhetskrav att ge kvinnorna en reell valfrihet. Därför måste antalet daghemsplatser ökas, familjedaghemmen få större statligt stöd än för närvarande och ett vårdnadsbidrag införas. Staten har de senaste åren iklätt sig ett ökat ekonomiskt ansvar för barnstugeplatserna. När det gäller familjedaghemmen får emellertid kommunerna fortfarande ta en huvuddel av kostnaderna. Detta kan inte uppfattas som något annat än diskriminering från statens sida av familjedaghemmen. Det innebär en prioritering av barn tillsynen i institution. Vi i centern vill bygga upp en familjepolitik som ger föräldrarna möjlighet att välja den tillsynsform som passar dem bäst.

Det av centern och folkpartiet föreslagna vårdnadsbidraget skulle ge de föräldrar som vill vårda sina barn själva chans att göra detta. Vårdnadsbidraget kan utnyttjas som en ekonomisk ersättning till den av föräldrarna som gör en barnavårdande insats i hemmet, som bidrag till avlöning av anställd barnavårdare i hemmet eller till avgift för daghem- eller familjedaghemsp plats. I princip borde ett sådant bidrag utgå upp till skolåldern, men vi har nöjt oss med att till en början förorda att bidraget skall utgå upp till tre års ålder.

Vår grundinställning är att kvinnorna liksom männen måste ha valfrihet, jag vill understryka detta. Det innebär att trygghetsförhållandena måste vara lika. Vi måste värdera en vårdinsats i hemmet lika högt som vilket annat yrkesarbete som helst. För att komma en bit på vägen i det avseendet har vi föreslagit att det skall ges ATP-år för vård i hemmet av barn under 10 år.

Kvinnornas situation på arbetsmarknaden är en fråga dels om utbildning, dels om tradition och fördomar. Jag har dock med tillfredsställelse kunnat konstatera att en stor del av dem som genomgår arbetsmarknadsutbildning är kvinnor. Därigenom förbättras deras arbetsmarknadssituation väsentligt. Vi måste gå vidare på den vägen och stimulera kvinnorna till att skaffa sig en bra grundval att stå på i form av utbildning och fortbildning när de ger sig ut i förvärvslivet.

Att bryta igenom den barriär som den traditionella kvinno synen har rest upp för kvinnor när de velat hävda sig på arbetsmarknaden tror jag till stor del är en upplysningsfråga. Alla som är engagerade i arbetet för att skapa jämlikhet mellan könen måste medverka till att kvinnorna ges möjligheter att ta även kvalificerade arbetsuppgifter i mycket större utsträckning än vad nu är fallet. Först då kan vi nå jämställdhet.

Herr talman! Ett meningsfullt och stimulerande arbete representerar ett värde i sig. Arbetslösheten innebär för många människor inte bara en ekonomisk påfrestning utan kan också utgöra en social belastning. Speciellt allvarligt är det när arbetslösheten drabbar den unga människa, som efter 10–15 år på skolbänken ger sig ut för att omsätta sina kunskaper i praktiskt arbete.

I nuvarande arbetslöshetssituation har ungdomsgrupperna varit speciellt utsatta. Arbetsgivarna har, på rationella grunder, i första hand slagit vakt om den arbetskraft man har. Några nyanställningar har det inte varit fråga om. Med den inriktningen har naturligtvis de nya grupper som söker sig ut på arbetsmarknaden fått speciella problem.

Samhället har inte varit passivt inför ungdomsarbetslösheten. Höstriksdagen tog beslutet om den s. k. femkronan och vidgade möjligheter till praktikarbete. Vidare har en utredning presenterat betänkandet "Ungdom och arbete", vilket för närvarande remissbehandlas. Det blir alltså anledning att återkomma till ungdomsarbetslösheten i andra sammanhang. Jag vill för min del bara understryka vikten av att konkreta åtgärder sätts in snabbt. Här gäller det att använda sig av alla tillgängliga vägar. Framför allt bör alla chanser utnyttjas till utvidgad samverkan med arbetslivet i utbildningssammanhang, som ett komplement till de traditionella utbildningarna. Det radikalaste och effektivaste medlet mot ungdomsarbetslösheten såväl som annan arbetslöshet, är givetvis en aktiv näringspolitik, som ger arbete åt alla som kan arbeta. Det är därför vi från centern inbjuder till beslut om åtgärder för att skapa 100 000 nya jobb.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Även om många länder har problem med samhällsekonomi till följd av konjunktursvängningar och andra inhemska förhållanden, kan man inte komma ifrån att Sveriges problem i detta avseende är av ganska speciell natur. Medan man i andra länder fortfarande gör omstruktureringar genom att flytta folk från jordbruk till industri sker ju i vårt land numera omstruktureringar mellan olika industribranscher. Att människor flyttar och flyttas från svaga branscher till framtidsnäringar är ingenting nytt. Det har alltid varit ett led i den ekonomiska utvecklingen. Det är en process som medför påfrestningar både för samhället och för de enskilda människorna.

Hos oss här i Sverige har svårigheterna blivit mer accentuerade, eftersom staten mer har varit inriktad på att påskynda denna utveckling än att ägna kraft åt att dämpa och mildra verkningarna för de enskilda människorna. Debatten tidigare här i dag har till stor del rört sig om den bristande sysselsättningen. Det är vårt mest akuta och allvarliga problem, och det finns all anledning att påtala att åtskilliga åtgärder från regeringen har bidragit till att sysselsättningssituationen är så besvärlig i dag som den i verkligheten är.

Det finns i dag, på detta stadium av debatten, ingen anledning att göra en uppräknig av de olyckliga beslut som har fattats under senare år. Låt mig bara som exempel nämna de åtgärder som för ett antal år sedan vidtogs för att påskynda utstampningen av låglöneföretag. Det gällde då, sade man, att så snabbt som möjligt få människor att bli verksamma där de gjorde den bästa produktiva insatsen. Det är ingen tvekan om att den politiken varit framgångsrik och att man lyckats att i stor utsträckning stampa ut just låglöneföretag. Det har i sin tur påverkat sysselsättningen i många av de svaga regionerna.

Det är klart att det är en fördel att man har folk verksamma i så produktiva och "höglöneintensiva" branscher som möjligt, men jag skulle vilja säga att i den situation vi har i dag, med rekordhög arbetslöshet, hade det kanske varit lyckligare med något lugnare tempo. Det är ändå för den enskilda människan lyckligare att vara fast anställd med något lägre lön än att vara arbetslös.

Ett annat exempel på en sådan här olycklig åtgärd är löneskatten. Den

har statsministern tidigare i dag mer eller mindre försvarat. Var och en som inte är på förhand förblindad av sina politiska bindningar förstår ju att antalet anställda i många företag i dag skulle ha varit högre, om man inte haft denna pålaga på lönekostnaderna. Det rör sig i alla fall i medeltal, lågt räknat, om en extrakostnad på 1 200 kronor per anställd.

Det är helt naturligt att problemen med undersysselsättning, höga skatter och prisstegringar har vållat missnöje bland människorna. Det är också tydligt att regeringen på sistone har registrerat detta missnöje. Därför har man gått ut med vissa populära delförslag för att i möjligaste mån avleda människornas kritik. Prisstoppet, som svenska folket fick i julveckan förra året, var kanske det mest typiska. Just med prisstoppet har man onekligen tagit ett lyckat taktiskt grepp. Det är naturligt att alla människor känner en särskild olust inför prishöjningar på livsmedel. Det torde också stå klart att den konstruktion som prisstoppet fått, kombinerad med förra veckans trepartiöverenskommelse, verifierar att det i grunden enbart är fråga om en skenlösning. Man håller egentligen inte kostnaderna för konsumenterna nere – man flyttar bara kostnaderna från vissa varugrupper till andra. För att finansiera prisstoppet på vissa livsmedel kommer man att extrabeskatta det svenska folket med ytterligare cirka en miljon kronor om dagen.

Verkningarna av den högskattepolitik vi haft, som har genererat inflation och ökade priser, skall man alltså mildra inom en viss sektor. Och vad gör man då? Jo, man höjer skattetrycket ytterligare. Egentligen är ju detta ingenting annat än en Döbelnsmedicin, som måhända gör de svenska konsumenterna friskare och lyckligare i varje fall fram över valet. Men det finns en klar risk för att det därefter blir sjufalt värre.

Prisstoppet har ett direkt samband med det gällande jordbruksavtalet. Jordbruket står inför en besvärlig situation, och för närvarande arbetar också en parlamentarisk utredning med att komma till rätta med de jordbrukspolitiska problemen. Risker för att det svenska jordbruket skall bli avstängt från den traditionella exportmarknaden inom EEC är påtaglig, och det är verkligen att hoppas att de förhandlingar som nu skall ta sin början i den blandade kommissionen angående Sveriges export av jordbruksprodukter till EEC-marknaden kommer att leda till resultat. Jag vill betyga att i det fallet vill vi från moderata samlingspartiet verkligen tillönska den sittande regeringen all möjlig framgång.

Därutöver har Sveriges jordbruk i dag ett annat problem, vid sidan av detta med exportmarknaden, nämligen bristen på långfristigt kapital. Bristen på långfristigt kapital är inget speciellt jordbruksproblem. Det är ett problem som nära nog alla näringsgrenar brottas med, men jag vågar påståendet att just det förhållandet att jordbruket är en mycket kapitalkrävande näring gör problemet så mycket allvarigare.

När det gäller att försöka bättre försörja det svenska jordbruket med långfristigt kapital är det helt naturligt att man ser till den stora kapitalkoncentrationen i våra dagar, nämligen AP-fonderna. Det vore en naturlig åtgärd att AP-fonderna utnyttjades för tecknande av obligationer via de kreditinstitut som av tradition svarar för den långfristiga kapitalfinansieringen. Nu vet vi att regeringen senare i vår kommer att lägga fram ett förslag för riksdagen om att man skall ta i anspråk

AP-medel för att gå ut och köpa upp aktier på den svenska aktiemarknaden. Jag vill bara säga att de 500 miljoner kronor som så småningom kommer att röra sig där bl. a. kommer att få den negativa effekten att det kommer att bli värre för jordbruket, och givetvis även för andra näringar, att via obligationsmarknaden få tillgång till långfristigt kapital. Jag har givetvis även utifrån mina politiska principiella synpunkter avvikande mening när det gäller just AP-fondernas agerande i det här fallet, men jag vill bara peka på de negativa rent praktiska konsekvenser som en sådan åtgärd kommer att få – oavsett vilken principiell politisk inställning man har.

Prisstoppet är en följd av jordbruksavtalets inflationsregel, men det innebär inte på något sätt att jordbruket skulle vara en inflationsdrivande faktor i samhällsekonomin. Det är i verkligheten så att jordbruket genom avtal har möjlighet att halvårsvis nollställa sig för den inflation som skett genom den allmänna utvecklingen. Därför utgör det löpande jordbruksavtalet den mest tillförlitliga mätaren på hur regeringen lyckats eller misslyckats med den ekonomiska politiken. Nu har vi alltså kommit i det läget att regeringen inte kan låta verkningarna av sitt eget handlande slå igenom utan måste tillgripa snabba, jag frestas säga nästan desperata, åtgärder för att dölja en del av resultatet av sitt eget agerande.

Det finns ingen anledning att här i dag föregripa den debatt som skall föras i kammaren på fredag, men de förslag som då sannolikt kommer att antas av riksdagen innebär vart för sig på sikt en press uppåt på livsmedelspriserna, givetvis inte för de produkter som prisstoppet gäller, men för andra livsmedelsprodukter – och de är nog så väsentliga för familjeekonomin för de flesta människor. Fördenskull har jag tillsammans med några medmotionärer väckt en motion om momsbefrielse för mjölk och grädde för att man skulle kunna klara just den akuta prissituationen för jordbruksprodukterna. Jag anser att det skulle vara mycket rimligare och effektivare att angripa åtminstone en del av orsakerna till prisutvecklingen än att bara försöka mildra verkningarna. Jag konstaterar med tillfredsställelse att momsens inverkan har tagits upp av en tidigare debattör i dag. Herr Fälldin påtalade just mervärdeskattens kumulativa effekt i fråga om prisstegringarna på jordbrukets produkter. En slopad mervärdeskatt för vissa produkter skulle för konsumenterna vara till oändligt mycket större fördel än den konstruktion som nu tydligt kommer att väljas.

Att i ökad utsträckning skattevägen finansiera folks matkostnader måste från jordbrukets synpunkt bedömas som en tveeggad metod. Det kommer framöver att leda till krav på ökade statsinkomster enligt samma modell som herr Strängs nu aktuella 360 miljoner kronor, och det kommer sannolikt att medföra ett ökat politiskt beroende för jordbruket som näringsgren. Om man väljer den metoden finns det en uppenbar risk för att man föregriper utvecklingen på ett sådant sätt att 1972 års jordbruksutredning, som har i uppdrag att förutsättningslöst pröva de framtida linjerna för prispolitiken, blir överspelad. Jag vill för min del varna för sådana åtgärder som gör att nya principer etableras innan man på ett tillförlitligt sätt har analyserat orsaker och verkningar – och det vågar jag påstå att man ännu inte har gjort.

Det är väl få näringar som har fastare anknytning till regionalpolitiken än just jordbruket, och eftersom regionalpolitiken har tagits upp av flera talare i debatten finns det anledning även för mig såsom representant för moderata samlingspartiet att göra några kommentarer.

För att vi skall kunna lyckas med regionalpolitiken och få en rimlig befolkningsfördelning här i landet måste vi ha en etablerad basstruktur i alla regioner. Det kombinerade jord- och skogsbruket har varit en basnäring i stora delar av landet. Givetvis kommer dess betydelse som basnäring att minska, men om man skall få balans tror jag det är väsentligt att man för en sådan politik att jordbruket kan utvecklas i positiv riktning inte bara i de rena slätt- och jordbruksbygderna utan i landet i dess helhet.

Man diskuterar befolkningsprognoser och befolkningsramar, och naturligtvis måste man debattera i sådana termer. Men för att nå uppsatta mål – antingen det nu gäller att uppfylla prognoser eller att klara befolkningsramar – måste man se till att det finns tekniskt underlag härför. Då kommer man inte ifrån att grundproblemet är kommunikationer, vilket påpekats många gånger tidigare. Kommunikationerna måste rustas upp och byggas ut.

Samhällets bristande kapitalresurser gör att exempelvis vägenslagen är otillräckliga. Med den nuvarande planeringen för väginvesteringar kommer det att dröja flera decennier innan vi har byggt i fatt och kan klara dagens trafiksituation. Jag vill hävda att fortsätter vi efter samma principer kommer den nu levande generationen här i landet aldrig att få uppleva tillfredsställande och tillräckliga vägförbindelser i detta till ytan så stora land. Lyckas vi inte klara problemet kan vi tala om regionalpolitik och befolkningsramar hur länge vi vill – det kommer inte att finnas några reella förutsättningar för att åstadkomma vad man syftar till.

Vi har här i landet den principen att svenska staten kan låna till i stort sett vad som helst; ett ändamål tycks dock vara alldeles otänkbart att låna till, nämligen vägbyggande. Bygger vi en väg skall vi betala den kontant. Det må ha varit en riktig princip en gång i slutet av 1800-talet, men i nådens år 1973 tror jag att vi har ett behov av ett helt annat, dynamiskt tänkande. Om man accepterar att goda vägförbindelser är en produktiv investering – och jag har icke hört någon politiker från något parti uttrycka någon annan uppfattning – må man väl säga att det är typiska objekt som borde kunna lånefinansieras.

Vi har från moderata samlingspartiet sedan flera år talat för möjligheten att bygga avgiftsbelagda trafikleder i vissa lägen för att skapa ökade ekonomiska resurser. Det tror jag är en möjlig väg. En annan väg, som man kanske skulle kunna pröva, vore att helt enkelt låta vägverket gå ut, gärna på den internationella marknaden, och låna upp kapital för angelägna vägutbyggnader av sådant slag att de verkligen är samhällsekonomiskt räntabla. Sådana vägprojekt finns det.

I vårt land har vi många svårlösta problem framför oss. Om vi fortsätter att strikt följa gamla regler, tror jag att vi aldrig kommer att lyckas lösa dem inom rimlig tid. Därför är i varje fall vi som ett konservativt parti beredda att pröva nya, okonventionella grepp för att klara åtminstone några av de många delproblemen, som det är en uppgift för oss politiker att lösa.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! En för vårt land och folk ytterst betydelsefull fråga kan komma att behandlas av riksdagen under vårsessionen. Jag avser betänkandet SOU 1972:41 från familjelagssakkunniga med titeln Familj och äktenskap. Remissyttranden torde för närvarande studeras i justitiedepartementet. Jag ber att på detta förberedande stadium få framföra några synpunkter på frågan. Herr Burenstam Linder har tidigare varit inne på densamma.

I betänkandets huvudkapitel, nr 2, betonas att familjen "brukar betecknas som den minsta och samtidigt grundläggande enheten i samhällsbyggnaden". Man säger också: "Äktenskapets roll och betydelse har inte på allvar satts i fråga vid de reformer som tid efter annan företagits av reglerna om äktenskapet. Direktiven för vårt uppdrag säger att äktenskapet har och bör ha en central plats inom familjerätten." Så långt utredningen.

Trots sådana positiva uttalanden vill det synas som om man såväl i direktiven som i utredningsmajoritetens skrivning inte tillräckligt betonat hemmets och äktenskapets betydelse. Inte minst i denna sekulariserade och av splittringstendenser så fyllda tid är det ett samhällsintresse av hög dignitet att en ny äktenskapslagstiftning stärker äktenskapet som institution och inte försvagar detsamma, vilket synes bli fallet om familjelagssakkunnigas förslag i sin nuvarande form skulle komma att ligga till grund för en lagstiftning.

Man kan naturligtvis inte förbjuda folk att flytta samman utan äktenskap. Men man kan stärka äktenskapet som samlevnadsform, om man anser detta motiverat från samhällets synpunkt, vilket jag otvetydigt menar vara förhållandet – samtidigt som det har stor betydelse för kontrahenterna i fråga och för hemmen i allmänhet.

De nuvarande formerna för vigsel – kyrklig, frikyrklig och borgerlig – tillfredsställer enligt min uppfattning helt religionsfrihetens krav. De bör därför bibehållas och få ha kvar även den juridiska funktionen. Det bör påpekas att 85 procent av alla äktenskap alltfört ingås med kyrklig vigsel. Det är riktigt vad Torsten Gustafsson och Ingrid Sundberg erinrat om i sin reservation till kapitel 6 i betänkandet, nämligen att en mycket stor majoritet av vårt folk menar att "giftermålet är en av de viktigaste händelserna i livet".

Professor Gerhard Hafström, som är starkt kritisk mot innehållet i familjelagssakkunnigas betänkande, säger i en intervju bl. a.: "Genom det formlösa ingåendet av äktenskap bryter man sönder en över 700-årig tradition; genom att underlätta äktenskaps upplösning skapar man otrygghet framför allt för barnen." Inte bara av kristna bekvännare utan också av en mycket betydande del av andra befolkningslager uppfattas sålunda kommittéförslaget som ett angrepp mot äktenskapet.

Utredningsdirektiven hävdar att en ny lagstiftning så långt som möjligt bör vara neutral till olika moraluppfattningar. För min del anser jag att samhället inte kan stå likgiltigt till formen för samlevnad och inte heller bör tillåta att t. ex. skattelagstiftning och bidragsregler får en utformning som i vissa lägen gör det förmånligare att inte gifta sig, respektive att skilja sig.

Visst bör äktenskapet – som direktiven uttalar – vara en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer. Det är också sedan gammalt den kristna inställningen. Äktenskapet skall ingås utan att någondera partens fria vilja sätts ur spel.

I det av folkpartiets landsmöte i höstas antagna nya partiprogrammet heter det bl. a.: ”Inom familjerätten bör reformer genomföras som även i framtiden bevarar äktenskapet som en för det stora flertalet lämplig samlevnadsform.” Och partiprogrammet understryker att de flesta ser äktenskapet som den naturliga formen för en samlevnad byggd på trohet och ansvar.

Därmed är jag inne på den nuvarande giftermålsbalkens ordalydelse, att makarna ”äro skyldiga varandra trohet och bistånd; de häva att i samråd verka för familjens bästa”. Denna lydelse, som utredningen föreslår skall slopas, bör enligt min mening bibehållas.

Trots direktivens uttalande, att det torde finnas skäl att ha kvar en hemskillnadstid för att förebygga förhastade skilsmässor, går de sakkunniga in för hemskillnadsinstitutets avskaffande. Själv anser jag att man i varje fall bör ha kvar en ”betänketid” på förslagsvis sex månader. Den bör vara generell.

Den förenklade och torftiga form för borgerlig vigsel som en av kontrahenterna gemensamt undertecknad anmälan utgör och som förordas av utredningen kan möjligen göra det lättare för att legalisera en förbindelse som varat länge. Kanske kan den finnas med som ett fjärde alternativ.

Stark kritik från våra broderfolk har riktats mot sättet att nu föra fram så genomgripande förändringar i äktenskapslagstiftningen utan att direkta överläggningar skett på regeringsplan. Den norske statsministern Lars Korvald menar att detta är en ”vändig påfrestning på det nordiska samarbetet”. Och Helge Seip har i en tidningsintervju sagt ”att svenskarna har medvetet brutit en nordisk rättspraxis, som man under en längre tid har arbetat sig fram till. Den norska kommitté som arbetar med en revision av äktenskapslagstiftningen är inte på samma sätt som den svenska bunden på förhand”.

Också i Nordiska rådet har vid ett par tillfällen förekommit kritik i detta avseende. Jag tar som exempel ett citat från ett av Nordiska rådets senaste sammanträden -- i Köpenhamn -- där stortingsman Kåre Kristiansen, en av mina goda vänner, sade bl. a.:

”Er det virkelig noen som mener at den trygghet og omsorg barnet får i et godt familiemiljø, kan erstates ved at det gis økonomisk uavhengighet? All erfaring fra de senere år viser at økonomisk velstand er av mindre betydning dersom miljøet er kjærlighetsløst og ikke gir den nødvendige menneskelige kontakt. Den hovedvekt som er lagt på de rent økonomiske forhold, betyr etter min oppfatning en skjevhet i argumentasjonen og overskygger de vesentligste spørsmål i denne sak, nemlig de menneskelige og de etiske.”

Med hänvisning till de nordiska uttalandena men än mer till den överväldigande majoritet i vårt land som vill ha en äktenskapslagstiftning mera i stil med den nuvarande, skulle jag vilja vädja till statsrådet Lidbom att vänta med förslagen till en ändrad lagstiftning tills utredningskom-

mittén hunnit med att även behandla frågan om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar.

Herr talman! Jag vill också ha kvar den förhoppningen att vid propositionens avfattande stark hänsyn skall tas till de många tunga remissyttranden som kritiskt granskat det nya lagstiftningsförslaget.

I detta anförande instämde herrar Westberg i Ljusdal (fp) och Henmark (fp).

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Solidaritet med nödlidande människor i andra länder och solidaritet med medmänniskor i vårt eget land är ledstjärnan för centerns politik. I det kan man innefatta en rad av de åtgärder som vi har föreslagit vid olika tillfällen.

De två mest aktuella hjälpåtgärderna som diskuterats i dagens debatt är helt naturligt Vietnamproblemen och problemen för våra nordiska medbröder på Island. I vad det gäller Vietnam är det klart att varje människa hälsar med största tillfredsställelse det stilleståndsavtal som har träffats, och vår varmaste önskan är att man skall nå fram till ett ordentligt fredsavtal, att striderna skall fullkomligt upphöra och att Vietnam skall kunna bli ett återuppbyggt land, som helst också kan leva under demokratiska former.

I Vietnam får nu hjälpåtgärderna en bättre start därigenom att vi redan har vidtagit vissa åtgärder som vi kan fortsätta med. När det gäller åtgärderna i fråga om Island är det glädjande att statsministern i dagens debatt sagt ifrån att det är meningen att det skall bli snabba hjälpåtgärder. — Jag har just kommit från Helsingfors, där Interparlamentariska unionen haft en konferens. De nordiska parlamentariker som deltog i konferensen samlades och avfattade följande kortfattade skrivelse, som det kan vara anledning att ta till riksdagens protokoll:

”Danska, finska, norska och svenska parlamentariker, samlade i Helsingfors i samband med Interparlamentariska Unionens konferens om europeiskt samarbete och säkerhet, önskar härmed ge uttryck för sin medkänsla med de många islänningar, som så hårt drabbats av vulkanutbrottet på Vestmannaeyjar.

Vi hoppas innerligt att naturkatastrofen icke skall få en ännu större omfattning och att följdverkningarna för öbefolkningen och för landets ekonomi trots allt skall kunna begränsas.

Vi avser att hos våra respektive regeringar söka utverka det bistånd för återuppbyggnad och ekonomisk rehabilitering, som kommer att visa sig nödvändigt.”

Vid samtal med isländska representanter framhölls att det är mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att bedöma när lavaströmmen eventuellt kan upphöra. Man gjorde en jämförelse med Surtsey, där man visade på att det tog över två år innan lavan hade nått ett sådant tillstånd att man verkligen kunde göra någonting. Det är därför svårt att avgöra vilka hjälpåtgärder vi skall kunna vidta just nu, men vi får vara beredda att inte bara under kort tid utan kanske också under längre tid försöka hjälpa våra vänner islänningarna.

När statsministern i dag talade om solidaritet också från det socialdemokratiska partiets sida var det för oss glädjande att han uttryckte sig så som han gjorde. Men det kunde inte undgås att tanken genast gick till den u-hjälp som vi ger till andra länder. Nu har vi finansministern närvarande, och det är många människor, herr finansminister, som undrar: Hur skall det bli nästa år, då socialdemokratin och vi andra har sagt att enprocentsmålet för u-hjälpen skall uppnås? Det är ett stort steg dit, herr finansminister, och jag är övertygad om att många skulle vara intresserade av att höra vad finansministern säger om möjligheten att kunna planera på ett sådant sätt – om nu herr Sträng får lov att planera nästa gång också -- att vi kan avsätta de 700–800 miljoner som utgör differensen mellan de nuvarande insatserna och enprocentsmålet. Det har sagts för litet från det socialdemokratiska partiets sida på den punkten.

I en allmänpolitisk debatt om vårt lands struktur, näringsliv, bebyggelse, socialpolitik, miljöpolitik, och mycket annat måste man beakta de stora förändringar som sker under relativt korta tidsperioder. Det är självfallet att en politiker bör dra lärdom av vad som skett, och han bör också så långt möjligt söka påverka och förutspå i varje fall den närmaste framtiden. Då kan man göra vissa konstateranden om det som har skett under de senare årtiondena.

Den koncentration till i synnerhet stora tätorter, som många under 1950- och 1960-talen ansåg oundviklig och t. o. m. eftersträvsvärd, har snart ingen större aktualitet. Minskningen i Stockholms kommun har redan påvisats. Denna koncentration kan alltså betraktas som ett passerat stadium. Bilen har blivit nära nog var mans egendom, och därmed spelar ett avstånd på några mil inte den roll som det gjorde bara i början av 1950-talet.

Produktionen har inte ökat så mycket som vi hade önskat, delvis beroende på den oskickliga politik som förts, men den har dock ökat och givit människorna i vårt land en bättre levnadsstandard. Man har fått råd att åka bil, man har kommunikationsmedel av olika slag, t. ex. TV, radio, telefon osv. Allt detta har medverkat till att människorna nu inte är lika beroende av att bo i tätorterna. De har inte heller så stark önskan att göra det. Miljön spelar också en allt större roll, och därför flyttar man gärna ut ett stycke från tätorten.

Den förkortade arbetstiden, som bl. a. har givit medborgarna femdagars arbetsvecka, har också medverkat till denna utflyttning från tätorterna. Om vi kan fortsätta att öka produktionen och fortsätta den utveckling vi haft hittills – och helst i starkare takt än hittills – är det sannolikt att arbetstiden kommer att förkortas ytterligare, och då blir också benägenheten större att bo på ett längre avstånd från den ort där man arbetar. Den utveckling som jag här skisserar befinner sig ännu bara i sin begynnelse, men den kommer säkert att fortsätta i accelererad takt. Ju kortare arbetstid, bättre kommunikationer och starkare lust att bo i en sund miljö, desto starkare är människornas önskan att flytta ut från tätorterna. Därför konstaterar jag att det är ett passerat stadium att koncentrera människorna till tätorter. Mot denna bakgrund och denna hastigt skisserade utvecklingslinje tycker jag det framstår mycket klart att

centerns regional- och miljöpolitik är den riktiga. Vi måste beakta hur medborgarna önskar leva och bo i framtiden, en önskan som inte är densamma nu som den var under 1950- och 1960-talen.

Det är också en förlegad ståndpunkt att till vilket pris som helst kämpa för materiella fördelar. Människorna har upptäckt att det finns en hel del andra saker att sätta värde på än direkt materiell standard, värden som väger tungt i vågskålen då det gäller att välja livsform i framtiden. Detta betyder emellertid inte att vi skall avstå från teknisk utveckling där den ur miljösynpunkt är acceptabel. Tvärtom vill jag starkt understryka att tekniken bör på allt sätt utnyttjas, så att vi får både tid och ekonomiska resurser för andra intressen i livet. Det är bakåtsträvan att argumentera så, att vi inte skall arbeta för materiella framsteg och inte utnyttja den tekniska utvecklingen. Att utnyttja den tekniska utvecklingen behöver inte innebära försämrade förhållanden för människorna.

Tyvärr har den nuvarande minoritetsregeringen lyckats dåligt med att utnyttja vårt lands resurser. Alla är eniga om att sysselsättning för alla människor är ett av de viktigaste målen i den ekonomiska politiken, inte därför att människorna i och för sig skall ha någonting att syssla med utan därför att det är avgörande för produktionen. Men den förda politiken har inte lett till hög sysselsättning utan i stället till en alltmer besvärande arbetslöshet. Trots alla förklaringar av finansministern och från olika ledande socialdemokrater har vi nu bara att siffermässigt konstatera att läget ingalunda är tillfredsställande. Vidare kan vi slå fast att den nuvarande arbetslösheten inte är resultatet av en tillfällig konjunktursvängning, utan den har orsakats av många års felaktig planering i den ekonomiska politiken. Om man inte ser till att produktionsapparaten är modern och att den expanderar, så blir resultatet förr eller senare att vi får arbetslöshet. Under 1960-talet var vi som bekant medvetna om att t. ex. industriinvesteringarna var för svaga. Det konstaterade också finansministern med all rätt. Men det vidtogs inga sådana åtgärder att det blev några nämnvärda stegringar. Därför har vi det nu så som vi förtjänar. Vi måste ha en modern produktionsapparat för att kunna hävda oss i konkurrensen med andra länder och mot den import som kan välla in över vårt land om vår konkurrenskraft inte är tillräckligt stark. Detta har inte beaktats tillräckligt under den senaste tiden.

I finansplanen sägs att antalet personer som innevarande vinter bereds direkt sysselsättning genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och skyddad verksamhet uppgår till ca 125 000. Lägger man därtill antalet arbetslösa i januari, ca 85 000, så är det över 200 000 personer som inte har lyckats få ett reguljärt arbete. Det är verkligen mycket dystra siffror! Jag säger inte att de inte har sysselsättning – det hade varit ett felaktigt uttryck, den som har beredskapsarbete eller går på omskolning har visst sysselsättning, och en nyttig sysselsättning. Men det är ingenting som vederbörande kan bygga på för framtiden. Man kan inte under någon längre tid hålla på med beredskapsarbete, och man kan inte heller gå omskolningskursen mer än till slut, sedan gäller det var man kan bli placerad. Det är 200 000 personer som nu får dras med denna otrygghet.

När det gäller de viktiga saker som socialdemokratin sagt sig arbeta för

– full sysselsättning och trygghet – har vi alltså en mycket besvärande situation. Det är ett misslyckande.

Vad är orsakerna till detta? Jag nämnde att den svaga investeringsutvecklingen är en av huvudorsakerna till de svårigheter vi kämpar med nu. Det räcker inte med att ersätta gamla maskiner och byggnader med nya, det måste också till en expansion. Bl. a. finansministern förklarar det med att det är ett större antal människor som nu vill ha arbete. Det är alldeles riktigt, och det är en stor tillgång att de finns. Men kan man inte ge dem sysselsättning får man ingen nytta av deras arbetskapacitet. Slutsatsen blir att vi måste ha inte bara sådana investeringar som är en följd av att vi rationaliserar och skaffar nya, moderna maskiner – vi måste också ha en expansion. De redan etablerade företagen måste expandera och nya måste starta för att dels kompensera den minskning av antalet arbetstillfällen som uppstår genom rationaliseringar, dels skapa nya arbetstillfällen. Vi har inte det sysselsättningsvänliga klimat som vore önskvärt. Ett företag kan existera och även gå med en viss vinst, men är framtiden oviss och betingelserna inte gynnsamma stannar man på sin nuvarande nivå och utökar inte driften så att flera sysselsättningstillfällen skapas. Det är därför vi har sagt att vi måste försöka få fram 100 000 nya jobb. Det sker genom att man skapar ett sysselsättningsvänligare klimat. Man visar på företagets vinster, men det är inte säkert att de betyder allt. Företagen måste också få en gynnsam uppfattning om framtidsutsikterna, så att man inte bara rationaliserar genom att skaffa moderna maskiner och därmed sysselsätter färre människor. Vi måste också få expansionsinvesteringar.

Centern har under många år anvisat vägar som vi tror skulle ha lett till betydligt bättre resultat. Det har vi tyvärr inte blivit eniga om – striden om det har fortsatt. Men jag hoppas verkligen att vi i framtiden kan se till att vårt näringsliv blir mera expansivt än det är nu.

Det är självklart att det är mycket lätt att lösa sysselsättningsproblemen om man använder den metod som tillämpas i kommunistiska stater. Vi kan i morgon dag säga till de större företagen att det kommer 100 eller 200 man och till de mindre att de får ytterligare 20 personer – de skall ha arbete och betalt. Därmed har man ju löst hela problemet. Men det är just den metod som kommunistiska länder använder, och den är i högsta grad ineffektiv och leder till ofrihet. Det är just ineffektiviteten och ofriheten som kännetecknar de länder som har ett kommunistiskt system.

Man blir förvånad när man hör företrädare för vänsterpartiet kommunisterna tala om att lösningen på detta problem är att sätta i gång mera statlig företagsamhet. Staten kan göra ett enastående gott arbete genom att vid olika tillfällen ge stöd på olika sätt, som exemplifierats här i dag, t. ex. genom att se till att få ut företag till områden där de behövs, men att driva statliga företag har vi inte någon god erfarenhet av. Vi behöver statliga företag på vissa ställen av sysselsättnings-skäl -- vi har Norrbottens järnverk och andra, som bör finnas till – men vi skall inte tro att vi löser problemen genom att starta flera statliga företag.

Jag vill ta upp ett par problem som varit aktuella vid många tillfällen. Jag tänker då först på räntepolitiken i vårt land. Även om diskontots roll

i den ekonomiska politiken vid många tillfällen har överskattats, har räntesatserna dock en viss betydelse, i synnerhet vid långa lån. Vårt nuvarande diskonto har varit oförändrat 5 procent sedan slutet av 1971. Det är inte speciellt högt, men inte heller särskilt lågt. I Norge och Belgien är diskontot 4,5 procent, i Italien, Holland och Schweiz 4 procent, i Tyskland och USA detsamma som i Sverige – för att nu nämna några av de länder som har lägre diskonto än eller samma diskonto som Sverige. Vad jag emellertid särskilt vill påtala är hur räntan på de långa lånen bestäms. En av de dominerande faktorerna i svenskt kreditväsende är numera AP-fonderna. Vilken regel bestämmer räntan för lån från dessa fonder? Är det samhällsnyttan eller den ekonomiska politiken som bestämmer den räntan? Nej, det är det givetvis inte. Tar man från det hållet hänsyn till kommunernas stora lånebehov och svåra ekonomiska situation när låneräntan bestäms? Nej, det gör man inte. Fonderna skall göras så räntabla som möjligt. Därmed har vi fått en faktor i svenskt kreditliv som på sitt sätt skall påverkas av statligt inflytande men som lever sitt eget liv vid sidan av riksbanken. AP-fondernas betydelse på kreditmarknaden och hur dessa skall bedriva sin räntepolitik måste förr eller senare bli föremål för översyn. Vi kan inte ha förhållanden på kreditmarknaden som närmast innebär att vi har två riksbankar. Det skulle vara intressant att höra om finansministern anser att den frågan är värd några ord. Mig förefaller detta vara ett stort problem, eftersom det inom AP-fonderna förekommer en räntesättning som inte har samma målsättning som den som gäller för riksbanken.

En av grundförutsättningarna för att näringslivet skall utvecklas gynnsamt är givetvis att krediter kan erhållas på rimliga villkor. Finansministern sade för några år sedan att staten inte skall låna upp så mycket pengar, eftersom det ger bättre lånemöjligheter för näringslivet. Siffrorna för det nu löpande budgetåret – och de siffror som förutspås för det kommande – innebär att statens upplåning tar mycket stor del av utrymmet på kreditmarknaden, även om det för tillfället är bra.

När det gäller frågan om solidariteten och vad vi kan göra för andra människor skall jag beröra en enda punkt, nämligen frågan om en sänkning av pensionsåldern. Det har varit mycket tal om vad som tidigare förevarit i denna fråga, och jag vill bara citera något från en debatt onsdagen den 28 januari 1959. Jag sade i denna debatt: ”Sänk pensionsåldern till 65 år för folkpensionärerna och höj folkpensionerna ytterligare så fort våra resurser medger och i den takt som i framtiden kan bli möjlig! Genomför man en sådan pensionsreform, kan man få rättvisa och ordning när det gäller den största fråga, som skall behandlas vid årets riksdag.”

1959 – det är 14 år sedan denna debatt, och ännu har vi inte fått mer än en utredning i frågan. Det tycks inte vara någon större iver på detta område. Man kan också förstå det när den dåvarande statsministern och det socialdemokratiska partiets ordförande sade i denna debatt: ”Och hur många miljarder, utöver dem som regeringen har föreslagit, kommer herr Bengtson att förorda för att realisera denna intressanta pensionsreform? Eller är det manne någonting som är ställt på evigheten, är det manne någon gång fram mot år 2000, som herr Bengtson talar om.”

Ja, ibland undrar man om det verkligen skall dröja fram till år 2000 innan det blir en rättvis ordning när det gäller pensionsåldern. Herr statsministern frågade i dag: Vem skall betala denna reform? Det är bara det att man kan säga att det utgår en betalning nu också. För denna svarar de som fortfarande jobbar till 67 års ålder – de får med sina extra två år betala för den orättvisa som det innebär att vissa människor har en lägre pensionsålder än andra.

Herr talman! Eftersom jag inte tror att någon tidigare gjort det ber jag att få yrka remiss av Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2 till vederbörande utskott.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Tillåt mig att lyckönska regeringen – statsministern och justitieministern i synnerhet – till en sak, till att ha övervunnit sig själva, åtminstone inom ett område. Vad som åsyftas är direktiven av den 3 januari i år till den för brottsbekämpningen tillsatta parlamentariska kommissionen. Den skall ju såsom uppgift ha att lägga fram förslag till konkreta åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen.

Det som tidigare sades icke existera – dvs. ökningen av grövre brottslighet – befanns plötsligt finnas till. Det som förnekades – den bristande rättstryggheten – blev lika plötsligt en realitet. Vad som kallats för bagateller blev till en stor sak. För många kriminologer inom eller utom departementet måste det ha känts som att befinna sig på en vridscen, där plötsligt det ljusa rummet blev mörkt och dystert. T. o. m. allmänpreventionen fanns nu med i direktiven!

En passus är särskilt intressant. När genom lag- och grundlagsändringar åren 1970 och 1971 tukt och sedlighet försvann genom lagstiftningen, var vi åtskilliga i riksdagen som röstade emot, däribland samtliga moderater. Samtliga socialdemokrater torde däremot ha röstat för regeringsförslaget. Vårt motstånd grundade sig på farhågor för den framtida utvecklingen om allt släpptes fritt, men dessa farhågor nonchalerades eller viftades bort av regeringspartiet och även av många andra. Dock besannades dessa farhågor tyvärr mycket snabbt, och i slutet av höstriktsdagen lät justitieministern antyda – givetvis under bedyranden om att han hela tiden haft rätt – att en reträtt var förestående. Och nu har reträtten kommit och blivit fullständig. Kommissionen skall granska sexklubbarnas verksamhet, pornografiska föreställningar och mycket annat.

Justitieministern konstaterar nu även att ordningsförhållandena på allmänna platser och kommunikationsmedel ofta är otillfredsställande. Han har så rätt. Men när en moderat arbetsgrupp rörande rättstryggheten framförde liknande synpunkter år 1970, blev detta signalen till ett stormanlopp i viss press, främst Aftonbladet, som gjorde gällande att moderaterna ville ställa varje medborgare under polisbevakning. I den delen har ränderna ännu icke gått ur Aftonbladet. Där uttalar man att det är beklagligt att "Geijer så starkt har betonat en slags ytlig renhållningsaspekt när han talar om ordningen på gator, torg och tunnelbanor". Ytlig renhållningsaspekt! Det är vad tidningen kallar försöken att möjliggöra

Onsdagen den
31 januari 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

för vanliga medborgare att i lugn och ro kunna färdas på allmänna kommunikationsmedel och att utan otrygghet kunna besöka allmänna platser och institutioner!

Vad är då anledningen till regeringens omvändelse den 3 januari? Har fjällen kanske fallit från ögonen? Har man äntligen insett att verklighetens kalla fakta icke längre går att förneka? Kanske, men måhända är det också ett utslag av årstidernas obönhörliga växlingar och av det fakum att efter december följer januari och ett nytt år, tillika ett valår.

Så ett annat ämne, herr talman!

Den 7 september sammanträdde senast utrikesnämnden. Sedan dess har den icke varit kallad. Med den skall regeringen samråda i utrikesärenden av större vikt, och sedan september har det faktiskt inträffat att Sverige fått sina diplomatiska relationer med en av de två supermakterna nedskurna till ett minimum. Något liknande har icke tidigare inträffat i vår moderna historia.

Vi vet alla bakgrunden till Förenta staternas – och speciellt president Nixons – nedfrysning av de diplomatiska relationerna. Denna motiveras av statsminister Palmes uttalande av den 23 december, då han jämförde bombningarna i Nordvietnam med vissa exempel på nazistiska, och i ett fall också sovjetiska, terrordåd under andra världskriget; en jämförelse som uppfattades såsom kränkande.

Det är icke min avsikt, herr talman, att närmare gå in på sakinnehållet i detta uttalande. Som herr Helén antydde i förmiddags, mildt i form men starkt i sak, håller det knappast inför en kritisk granskning. Men det är några omständigheter som är djupt oroande i sammanhanget och som gör det berättigat att ställa frågan om svensk utrikespolitik numera väsentligen utformas och formuleras av en enda man – statsministern. Ett ensamt agerande av sådant slag har förekommit förr i vår historia, men det har då inte betecknats som särskilt demokratiskt. Man får lätt ordet enmansteater i tankarna.

I en intervju för den ansedde journalisten Schuster i New York Times – och som jag utgår ifrån korrekt har återgivit samtalet – säger Palme nämligen att sedan rapporter ingått om bombskador på sjukhuset i Hanoi satte han sig ned vid sitt köksbord på kvällen och skrev en deklARATION, där han "jämförde bombningarna med nazisternas massakrer". Han läste om utkastet nästa morgon, rådgjorde med några av sina närmaste rådgivare – dock inte med utrikesdepartementet – och lämnade utkastet till tidningarna för publicering. Resultatet blev samma dag en reaktion i Washington, och ambassadör Möller betecknades som icke välkommen dit för ögonblicket.

Än värre: Tredjedag jul sammanträdde statsministern med de övriga partiledarna. Icke ett enda ord sades emellertid om det inträffade. Först den 29 december blev händelsen bekant för den svenska allmänheten och de svenska politikerna – genom amerikansk försorg. Kritiserad för sin munhäfta försvarade sig statsministern med att han trodde att amerikanerna skulle ändra sig. Om han hade någon saklig grund för en sådan förvånande förmodan är svårt att veta. Utrikesnämnden är fortfarande inte inkallad, och ej heller några dokument, som skulle kunna stödja en sådan förmodan, har gjorts tillgängliga för nämndens ledamöter. Den i

socialdemokratins program begärda öppna utrikespolitiken har blivit mer inkapslad än någonsin.

Också ett annat förhållande oroar. I radions och televisionens nyhetsförmedling blev urvalet av nyheter och nyhetskommentatorerna ensidiga och tendentiösa. För Palme gynnsamma utlandsröster – Le Monde, Guardian – citerades gång efter annan, andra icke. Kommentatorer gjorde egna tillägg till rapporter och gjorde egna inpass. Såvitt jag kunde finna citerades icke Berlingske Tidende, som fann Palmes påstående horribelt, icke Aftenposten i Norge, icke Frankfurter Allgemeine Zeitungs ord ”en blunder för fredens sak”, för att nu ta några exempel på kritiska pressröster. Den svenska opinionen fick med andra ord en vilseledande bild av den utländska reaktionen. Svenska massmedia ägnades också en medlidsam kommentar i Neue Zürcher Zeitung, som konstaterade att svenska massmedia hyllade statsministern som en hjälte och att en Stockholmstidning – t. o. m. utan ironi menat – satte rubriken ”Världen tackar Palme”. Många års erfarenhet – ett kvarts sekels, herr talman – av massmedia föranleder mig till den kommentaren, att en liknande ensidighet i en liknande situation hade varit otänkbar i t. ex. den kommersiella amerikanska televisionen.

Händelser av det här slaget inger oro för vad som i en tillspetsad situation kan tänkas inträffa med information och opinionsbildning även i vårt land. Det fanns en tänkvärd kommentar i en av Danmarks största morgontidningar, Jyllandsposten, nämligen att ett agerande som Palmes är uttryck ”för diplomatins beklagliga försumpning i nutiden”. ”Man bör hålla diplomatin intakt”, säger tidningen. ”Slår man den i stycken så stängs en av de få möjliga vägarna till fred.” Det är ett beaktansvärt ord för den svenske statsministern och för den svenska utrikesledningen, som vid några tillfällen varit snabb att slå igen diplomatiska dörrar, med andra ord att utsätta andra länder för den behandling som den nu själv fått röna i Washington. Då utrikesminister Wickman, sent framkommen på arenan, säger att herr Palmes uttalande skapar en ökad trovärdhet åt den svenska neutralitetspolitiken är detta verkligen att ställa saker och ting på huvudet. Det räcker med en enda kommentar: Man behöver icke skrika för att höras. Har Österrikes och Schweiz neutralitet blivit mindre trovärdig därför att företrädare för dessa staters regeringar icke uttryckt sig med samma högljuddhet som en oss närliggande statsminister? Och när den västtyske kanslern, herr Palmes partivän fredspristagaren Brandt, nyligen förklarade att han som förbundskansler icke har hållit det för riktigt att ansluta sig till ljudstarka protester ”av vilka många hade en falsk klang”, kan man undra vem han hade i tankarna. Det är en händelse som ser ut som en tanke att herr Brandt fick en reprimand i dagens statsministertal.

Nej, om vår diplomatiska trovärdighet gäller nog i stället följande: ”Konsekvensen i vår neutralitetspolitik liksom beslutsamheten att upprätthålla ett starkt försvar är det grundläggande för vår politiska trovärdighet.” Den som yttrade detta var utrikesminister Krister Wickman – men det var i fjol, den 27 januari, i ett föredrag i Helsingfors.

Herr talman! Så vill jag till sist särskilt understryka att jag i detta anförande icke har sagt *ett* ord om partisekreterare Sten Andersson.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Om jag skall vara ärlig får jag bekänna att det är med stor självövertinnelse jag tar till orda så här sent i debatten. Min tveksamhet är föranledd av tre skäl. Dels får vi en finansdebatt om några veckor sedan finansutskottet tittat på budgeten, dels har jag personligen åkt omkring i landet och debatterat ekonomi och budget så pass mycket att jag skulle kunna vara nöjd, dels har kammaren under sex timmar i dag fört en debatt som i allt väsentligt rört sig om de ekonomiska frågorna. Men eftersom ändå så pass många varit vänliga att titta in i kammaren, tar jag mig orådet före att göra några mera principiella bemärkningar utifrån den debatt som förts i dag och utifrån den som förts rent allmänt om samhällsekonomin som vi nu ser den.

Jag lade under dagens debatt märke till att det talats litet om framtiden och att det heller inte förekommit några kontroverser om den framtida bedömningen. Egentligen är detta det mest intressanta. Jag tillåter mig att dra den slutsatsen att den politiska oppositionen har ungefär samma bedömning av konjunkturutsikterna för 1973 som jag har givit uttryck för i den finansplan som förelagts riksdagen, dvs. att vi med relativt stor säkerhet skulle kunna räkna med en uppgång. Vi tror inte att den blir lika snabb som 1969--1970 men vi tror att den kommer så sakteliga och att den måhända kulminerar litet längre fram -- skall vi säga att vi mera märkbart avläser den under sista hälften av 1973 och under 1974.

Jag vågar således dra den konklusionen att vi på den här punkten är relativt ense. För säkerhets skull kanske jag borde vänta litet grand tills vi får se finansutskottets behandling av frågorna, men för dagen finns det väl inte någon anledning att bjuda upp till debatt kring dem -- i varje fall inte för mig.

Däremot har debatten i dag mera rört sig om den s. k. skulden för vad som har varit under de senaste åren. Låt mig då först konstatera, att omslaget från högkonjunkturen 1960--1970 till lågkonjunkturen 1971--1972 blev -- vågar jag säga -- utomordentligt snabbt och häftigt. Under de båda högkonjunkturåren 1969--1970 steg BNP med i runt tal 10 procent -- 5 procent per år. Under de båda följande åren gick produktionen upp bara några få procent. Orsaken till omsvängningen är det kraftiga efterfrågebortfallet, och det uppstod framför allt från två speciella sektorer: lagerinvesteringarna och den privata konsumtionen.

Vi hade som bekant en alldeles ovanligt kraftig lageruppbyggnad under högkonjunkturåren, och att en uppbromsning skulle ske 1971--1972 var väl möjligt att förutse. Jag minns att jag under den valdebatt vi hade under 1970 tillät mig att dra de slutsatserna. Men det var knappast möjligt att bedöma att omslaget skulle bli så stort som det faktiskt blev. Ökningen av lagerinvesteringarna 1970 motsvarade ca 1,5 procent av bruttonationalprodukten. Året därpå sjönk de med ett belopp som motsvarade 2 procent av BNP. Man kan således konstatera att omslaget av lagerinvesteringarna resulterade i en förändring på 3,5

procent av BNP.

Nedgången i den privata konsumtionen förorsakades i allt väsentligt av de förändrade sparvanor som grundlades under 1971 inför den befarade arbetskonflikt som dess bättre inte kom annat än mera partiellt, en sparbenägenhet som vi fortsatte att upprätthålla även under 1972. Det har sagts många gånger och är kanske onödigt att upprepa, men när man fördubblar hushållssparandet från 3 till 6 procent av den disponibla inkomsten efter skatt, betyder det att Sveriges konsumenter håller inne någonting mellan 2 och 3 miljarder, som i annat fall skulle gått ut i aktiv efterfrågan.

Detta omslag dels i lagerinvesteringarna, dels i den privata konsumtionen motsvarar sammanlagt 5 procent av BNP. Man kan naturligtvis säga att det där borde finansministern ha räknat ut och vidtagit åtgärder emot. Då frågar jag: Vilka åtgärder? Skulle man 1969 och 1970 ha gått in med kraftiga ingripanden mot den lageruppladdning som då ägde rum? Vi gjorde det genom kreditbegränsningar och genom dyra pengar, men på något underligt sätt lyckades ändå företagsamheten och handeln realisera en lageruppladdning på 4,8 miljarder under sista halvåret 1969 och första halvåret 1970 mot normalt 1,5 miljarder under en tolv månadersperiod. Man hade naturligtvis kunnat ingripa ännu hårdare och gå in med kreditrestriktioner tidigare, kanske i början på 1969, då emellertid alla uppmanade mig i min ringhet att låta bli att trampa på bromsen. Har man haft en dålig tid 1968, så låt den bättre tiden blomma upp, sades det.

Utan att gräva i det förgångna kan man naturligtvis ställa frågan: Blir vi i fortsättningen tvingade att sätta oss ned och fundera igenom vissa ingripanden på lagerutvecklingens område för att slippa dessa tvära kast? Det är en ganska allvarlig sak. Jag vet att en och annan riksdagsman från denna talarstol har rekommenderat sådana ingripanden. Men det betyder att man går in i det enskilda företaget och den enskilda handelns ekonomi, hindrar dem att köpa innan det blir ännu dyrare. Man tar naturligtvis då ett visst ansvar, som man kanske bör fundera allvarligt över.

Den andra frågan man ställer sig är naturligtvis den, om man på ett hårdare sätt skall försöka ingripa i människornas sparvanor. Där har jag emellertid den uppfattningen – och den kan verka rätt gammalmodig; i varje fall är den väl för de mera avancerade ekonomerna inte riktigt up to date – att det är en gammal god egenskap om svenska folket sparar. Jag har svårt för att tro att man på allvar kan lansera en linje som innebär att man ena året springer ut och uppmanar folk att spara och andra året springer ut och uppmanar folk att slösa bara för att det skall harmoniera med konjunkturväxlingarna. I det långa loppet är det onekligen på det sättet att vi kommer att vara mera irriterade av att få leva under sparandets knapphet än under slösandets givmildhet. Det tror jag att jag vågar hävda även i en församling av avancerade nationalekonomer.

Under mitt kringresande i landet och då det gällt att kommentera ekonomin har jag ofta, ungefär som här i dag, mött kritik för att budgeten och den statliga finanspolitiken inte har varit tillräckligt följsam med konjunktursvägningarna. Nu kan man uttrycka den där följsamheten på ett skonsamt sätt, eller man kan tala klarspråk och berätta vad

det är frågan om. Vill man uttrycka det på ett skonsamt sätt, skall man säga att när man har en uppåtgående konjunktur då skall man föra en stark finanspolitik och när man har en dämpad konjunktur kan man föra en lätt finanspolitik. Det där låter oskyldigt, och det går utan vidare in hos alla som lyssnar på det. Om man emellertid inte är lagd för att tala i vänliga ordalag och vill kamouflera, kan man säga att vid en konjunkturuppgång som börjar fresta på priserna – prisstegringarna accelererar – som för hårt frestar på kapitalmarknaden med åtföljande räntestegring och kanske inverkar på handelsbalans, bytesbalans och valutareserv, då skall man höja skatterna för svenska folket. Det är rent språk, och det är klart att åhörarna blir litet mer betänksamma. Men det är på det sättet som man rätteligen bör uttrycka sig.

Då kan man fråga sig varför man inte i den motsatta konjunkturen skall dämpa skatten. Jag skall komma in på det också i detta lilla försök att principiellt diskutera budget- och finanspolitik i konjunktursvängningarna.

Det finns naturligtvis en annan väg att gå. Herr Bohman brukar alltid vara flitig att upplysa oss om den. Man behöver inte bara styra finanspolitiken med skattehöjningar respektive skattesänkningar. Man kan också sätta in den andra polen, dvs. man kan dra in på de statliga utgifterna och man kan öka på dessa utgifter. Beträffande den sista punkten brukar det i allmänhet inte vara några svårigheter. En finansminister som går ut till allmänheten och säger att läget är sådant att man skall låta de statliga utgifterna expandera, han behöver inte räkna med så särdeles mycket av motstånd. Men går han ut och säger att läget är sådant att vi skall spara på de statliga utgifterna, då är det genast litet besvärligare – i varje fall om man går ifrån det allmänna talet och direkt pekar på vissa poster som man vill angripa.

Man har ibland en barnlig föreställning om hur budgetpolitiken skall kunna varieras med hänsyn till dessa växlingar. Man har en uppfattning att det ligger ett slags planlöshet i budgetpolitiken, en bekvämlighet som gör att man inte tänker igenom hur riktigt det vore att låt mig säga expandera utgiftssidan eller dra in på utgiftssidan. Ibland får jag höra att vi borde väl ha en finare långtidsplanering för den statliga verksamheten, finanspolitiken och kreditpolitiken. Det ligger väldigt mycket av värdeladdning i talet om långtidsplanering. Även här har det förekommit kritik för att vi brister på den punkten.

Gör man sig besväret att en smula titta igenom budgetens utgiftssida så kan man konstatera att den slutar på 66 1/4 miljard. Folkpensionerna går på ungefär 10,5 miljarder, och lägger jag ihop barnbidragen och folkpensionerna är jag uppe i 18–19 miljarder. Då kan man ställa frågan om det finns någon möjlighet att variera den utgiftsposten. Naturligtvis inte! Finns det då behov av att planera den utgiftsposten bättre i det längre perspektivet? Det finns det inte heller. Den här riksdagen har sagt ifrån att folkpensionärerna skall ha sin täckning för de stigande levnadskostnaderna via indextillägg. Dessutom skall pensionerna vara följsamma till vad man räknar med att den aktiva befolkningen för sin del kommer att ta ut, och det betyder en 3-procentig standardhöjning varje år.

Vi har lagt upp denna planering i tioårsperioder. Jag vill minnas att den andra tioårsperioden utgår om några år. Jag är alldeles övertygad om att ingen kommande riksdag bestämmer sig för att vi skall planera på något annat sätt. Man kommer att vara inställd på att folkpensionerna skall vara värdebeständiga och följsamma till utvecklingen, och därmed är de långtidsplanerade och bundna.

Jag tror inte heller att man i fråga om barnbidragen är beredd att tillämpa någon justering nedåt men däremot säkerligen uppåt. Det finns ju förslag om att de skall indexregleras. Därmed skulle man få en naturlig långtidsplanering även i detta avseende, oavsett om man nu indexreglerar dem – vilket jag tycker är fel – eller kommer tillbaka med jämna mellanrum och gör en justering av de allmänna bidragen, vilken då alltid går åt samma håll, nämligen uppåt.

Bidragen till kommunerna uppgår till 13 miljarder kronor. Det är om jag har räknat rätt – och jag tror att jag har gjort det, eftersom jag faktiskt gick igenom detta innan jag gick hit ned -- 26,5 procent av de kommunala utgifterna som täcks via statsbudgeten. Är det någon som tror att man kan variera den posten? Naturligtvis inte, såvida man inte vill variera den uppåt. Varje procent i statsbidrag till kommunerna representerar en kostnad av ungefär 500 miljoner kronor, och man kan väl utgå från att det ligger en naturlig långtidsplanering helt enkelt i det förhållandet att vi får försöka ge kommunerna den del av deras inkomster som har etablerat sig i dag. I varje fall kommer det inte att bli någon reduktion i detta avseende.

Skall man planera långsiktigare för försvaret? Det kostar ju nu 7 miljarder kronor. Vi har redan en långtidsplanering för försvaret. Jag vet inte om en och annan kanske tycker att den borde representera flera år än vad den senaste försvarsuppgörelsen omfattar, men även om man inte gör någon som helst ändring på denna punkt, kan ju var och en av riksdagens ledamöter konstatera att försvarskostnaderna 1973/74 stiger med en halv miljard kronor på grund av ökade lönekostnader och materielprikskompensationer.

Vi har vidare skolorna och universiteten. Är det någon som tror att man i dessa har en variabel när man nu skall bedriva en till konjunkturerna följsam budgetpolitik? Som bekant tar vi emot alla de barn som kommer upp i skolåldern i grundskolan. Vi vet hur många som fortsätter till gymnasieskolan, och i stora drag vet vi också hur utvecklingen är när det gäller universiteten och högskolorna. Där har vi en fastlagd och bunden långtidsplanering helt enkelt på grund av den automatik som ligger i att ungdomarna i vårt land skall ha sin utbildning på statens bekostnad. Då är det ju bara att följa de demografiska kurvorna och räkna ut hur många ungdomar som kommer att börja i skolorna. Det finns alltså inga variationsmöjligheter i det avseendet.

Skall vi ha en femårsplan eller en tioårsplan för statens löneutgifter? Ja, det går bra om vi vill ta ifrån statstjänarorganisationerna rätten att själva hålla sig med uppfattningar om vilka lönehöjningar de skall försöka genomföra och hur de skall planera en lönerörelse. Det är ingen av oss som diskuterar det.

Skall vi göra långtidsplaner för vägbyggande, bostadsbyggande och

energiproduktion? Ja, vi har gjort det. Vi har långtidsplaner för bostadsbyggande på tio år. Vi har haft långtidsplaner också för vägbyggandet, som tyvärr var alldeles för avancerade. Vi har en långtidsplanering när det gäller energiutbyggnaden fram till 1980, gjord av vattenfallsverket.

Det är följaktligen långtidsplanerat så långt man kan begära, och det innebär att av hela statsverksbudgetens 66 1/4 miljard skulle måhända 1 miljard – nu går jag väldigt långt – kunna vara den variabla delen, med hänsyn till automatiken i utgifterna och den politiska uppfattningen om hur vi skall hantera det här i framtiden.

Jag har velat säga detta helt enkelt därför att det pratas för mycket om bristande planering. Eftersom planering är ett värdeord som för okunniga människor betecknar något som skall rädda dem ur alla bekymmer, så finns det anledning att säga detta. Man skall i varje fall ha klart för sig vad finanspolitiken och budgetpolitiken innebär i planeringsperspektivet.

Vi har i år hårt drivit besparingslinjen genom någonting som kallas för ett nollalternativ i direktiven till alla petitamyndigheterna. Vi har sagt att de får hushålla med vad de har, ty de får inte mera pengar nästa år trots högre löner och högre materialkostnader. Det gäller att i stället spara på annat håll. När jag hade diskuterat igenom denna besparingskampanj med mina kolleger – och jag kan försäkra att det många gånger skedde i form av besvärande och hårda diskussioner – så blev det väl 10 miljoner i resultat av hela kampanjen.

I den nationalekonomiska debatten har jag mött de klassiska experterna, de som har alla de fina examina som ger dem rätt att kalla sig professorer och docenter – det finns en del sådana även här i kammaren, och inget ont om det. Då har jag inte kunnat frigöra mig från tanken att många av dem lever i tron att det går att tillämpa något slags – låt mig använda det ordet, herr talman – tryckknappsfilosofi. Vill du stimulera konjunkturen, så trycker du på *den* knappen. Vill du dämpa konjunkturen, så trycker du på *den* knappen. Och så fungerar allting precis efter de knappar som du trycker på.

Ja, det kan gå bra så länge man trycker på knappen som skall stimulera. När man sedan trycker på den andra knappen, möter alla de svårigheter som i varje fall jag är tvingad att räkna med som en realitet, så länge jag sitter som finansminister i en regering som inte har majoritetsunderlag i riksdagen.

Det här gör naturligtvis att man rent automatiskt blir litet försiktig när det gäller att öka på den likviditet som de expertbetonade herrarna tror att det bara är att öka på. Till en del har den meningen framkommit i debatten här också att just nu är situationen sådan att det är bara att likvidisera banker, företag och den allmänna marknaden. Det är ingen risk nu, har det sagts. Men det kommer en dag när denna uppladdade likviditet skall oskadliggöras i det andra konjunkturperspektivet. Var och en kan ju övertyga sig om genom att titta litet grand i gällande akter att bara i den svenska bankvärlden har likviditeten ökat med 3 à 4 miljarder under den senaste tolv månadersperioden jämfört med föregående tolv månadersperiod.

Vi vet att bankerna är likvida i dag, och vi vet att också företagen är likvida i dag. Det gör väl inte så förskräckligt mycket med avseende på den ekonomiska stabiliteten, så länge efterfrågan är måttlig. Men får vi tillbaka någonting av situationen som rådde 1969 – och för all del, prisstegringen ute i världen har ju visat sig börja nu och är påtaglig i förhållande till 1971 och 1972 – varför skulle man uraktlåta att på nytt börja ladda upp sin lagerhållning på samma sätt som tidigare? Varför skulle man uraktlåta att på nytt fråga efter pengar på samma sätt som tidigare med vad det kan innebära av överansträngning?

Eftersom jag gärna vill tala klarspråk vill jag säga att om man mot bakgrund av dagsläget inbillar sig att man kan kosta på sig ungefär vad som helst – jag har nästan fått det intrycket av en del inlägg här i dag – har man faktiskt skrivit ut en rekvisition på en hårdare kreditpolitik och en höjd ränta som de enda egentliga medlen att minska risken för överslag i konjunkturen. Jag tror nämligen inte att den här riksdagen är beredd att på finansministerns förslag – i vart fall inte under 1973 – ställa sig bakom någon skattehöjning som skulle medföra den restriktivitet på efterfrågan som skulle kunna vara erforderlig.

Jag är också beredd att säga, eftersom jag kom in på den här litet mer principiella diskussionen, att jag några gånger fått i mig att den här finansministern som vi har nu för tiden inte har en aning om den gamla ekonomen Keynes' idéer. Jag har tidigare sagt, och jag vill upprepa det nu, att vi lever i en annan tid än när Keynes spred sina idéer i början på 1930-talet. Jag var en av hans flitiga läsare och lärjungar på den tiden och reste runt i det här landet och höll 300 föredrag om året om Keynes' idéer. Men i ett samhälle som präglades av fattigdom och en verklig massarbetslöshet, i det samhälle som vi hade då – ett agrart samhälle med låg industrialiseringsgrad och följaktligen med litet beroende av sådana strategiskt avgörande faktorer som handelsbalans, bytesbalans och valutareserv – var det nog riktigt att åka omkring med Keynes' budskap. Men det är sannerligen inte riktigt 1972 och 1973!

Tidningarna har varit fulla av intressanta hörnartiklar av rader av ekonomiska experter. Jag läste för någon vecka sedan att det som sagt är bedrövt att inte Sträng begriper något av det här. Man anförde bl. a. att Adolf Hitler hade en finansminister som förstod finheten och riktigheten i Keynes' teorier. Jag är beredd att säga, herr talman, att den skribenten kanhända hade rätt. Etablerar man en diktatur med åtföljande skräckregemente kan man sköta många svåra ting på ett enkelt sätt. Då kan man t. o. m. tillämpa den här tryckknappsfilosofin med en viss framgång.

Jag hade ett intresse av att ventilera de här frågorna, och jag skall fortsätta med att något kommentera oppositionens partiledare, eftersom jag satt och gjorde en del anteckningar under deras inlägg. Vi har en lägre sysselsättning, säger herr Fälldin, än vi hade tidigare. Han tror inte på de besked som statistiken ger oss – att sysselsättningen både under 1972 och under den månad som gått 1973 har legat högre än den t. o. m. låg under högkonjunkturen 1969 och 1970. Och som ett uttryck för sitt tvivel säger han: Vi har fått detta dokumenterat därför att finansministern i kompletteringspropositionen 1972 räknade med en högre inkomst från löntagarna i form av högre skatter än vad han nu är beredd

att göra, eftersom statsverkspropositionen redovisar en nedgång – med 2 à 2,5 miljarder kronor vill jag minnas.

Det där är en "rund" slutsats som herr Fälldin drar utan att närmare ha studerat finansplan och nationalbudget. Den här förändringen har sina naturliga förklaringar och är ett resultat av många transaktioner; jag skall nämna några.

När tilläggspropositionen skrevs i fjol vår kunde ingen människa ana att fyllnadsbetalningarna, som gjordes före den sista april och som sedermera föll ut i form av överskjutande skatt i slutet av november och början av december, skulle vara så enormt mycket större än tidigare. Nu vet vi att dessa fyllnadsinbetalningar representerade en summa av 2 miljarder kronor, och jag kommer därför till riksdagen för att försöka sätta stopp för det oskick som de innebar. Räntheberäkningen är ju fördelaktigare för fyllnadsbetalningarna, och i taxeringsmaterialet har vi funnit ett fall där en kvinna och hennes två döttrar gjorde fyllnadsbetalningar på vardera 300 000 à 400 000 kronor trots att deras inkomster låg på 8 000 och 10 000 kronor. Men de hade en möjlighet att låna pengar. Det finns vissa antaganden om hur de lyckades med det, men jag skall inte vara så ofin att jag avslöjar det här. Att det rörde sig om ett missbruk var uppenbart, och jag hoppas att vi nu med riksdagens medverkan skall kunna sätta stopp för sådant. Detta var en av anledningarna till att vi fick denna felräkning.

En annan anledning var det höga sparandet, som för alla var en överraskning. Vi betraktade det som naturligt 1971, men vi trodde inte att det skulle fortsätta 1972 – det har vi nu i slutet på året fått reda på att det gjort.

Avtalet med EEC träffades i juli månad i fjol och tvingade oss till ganska kraftiga nedjusteringar av tullinkomsterna. Jag kan nämna att sparandeökningen och det nya EEC-avtalet förändrar våra beräkningar med ungefär 800 miljoner kronor.

Men varken fyllnadsbetalningarna eller tullfriheten eller det ökade sparandet har någon som helst förbindelse med arbetslösheten, statistiskt sett, efter vad jag kan förstå. Därför måste vi försöka tro på den statistik som klart ger vid handen att vi har en sysselsättning som är högre nu än vad den var t. o. m. under högkonjunkturen. Men arbetslösheten är högre, det är också ett faktum. Det finns förklaringar till det som jag kanske ytterligare kan understryka, om jag inte tar alltför mycken tid i anspråk. Många av dessa förklaringar har redovisats under dagens debatt.

Jag gjorde en annan liten fundering när jag lyssnade på herr Fälldin. Han bekände sin trohet till centerns regionalprogram, uttalade sin olust över att befolkningen i Stockholms län och i de större städerna ökar för mycket och förklarade att ortsklassificeringen är felaktig. Han vill ha en decentralisering av aktiviteterna. Anledningen till att jag tar upp detta här är helt enkelt att jag tror att herr Fälldin har en benägenhet att ge människorna en del falska föreställningar och att han som oppositionsledare ger dem den uppfattningen att den fastlåsningsfilosofi som centerpartiet har gjort till sin är möjlig och förenlig med en utveckling i samhället som jag vet att även centerpartiet är anhängare av.

Den industriella utvecklingen kräver i fråga om forskning, utvecklings-

arbete och rationell produktion ett inslag av koncentration, det kommer man aldrig ifrån. Det kommer att fordra en rörlighet bland befolkningen *som man inte klarar med bara pendling, och det kommer att innebära en arbetsmarknadspolitik som befrämjar rörligheten* — en rörlighet som ibland tvingas gå över länsgränserna.

Jag har många gånger när jag varit inne på det här sagt att det är väl ganska onödigt att häckla jordbrukarna för att de lyssnar mera förstrött på herr Fälldin — jag tänker på deras ekonomiska föreningsrörelse — för de reagerar som alla andra företagare.

Jag klippte för ett par veckor sedan ur en Skånetidning ett litet referat som jag tyckte var rätt intressant. Där säger man följande:

På tisdag kallade Skanek i Malmö till en presskonferens och avslöjade då planer på den mest jättelika centralisering inom slakteribranschen som förekommit i den skånska landsändan. Fem slakteriföreningar i Skåne, Blekinge och Småland skall slås tillsammans till en, en jätte, Region Syd. Och så säger ordföranden i den här stora Skaneksammanslutningen, Frans Andersson i Bussjö, att det här måste man helt enkelt göra av ekonomiska skäl.

Av det här urklippet framgår vidare att noga räknat skall 13 enheter slaktas — det var ju rätt kvickt sagt — enligt de väldiga planerna. Tre slakterier med styckningscentraler skall bort, och sju charkuterifabriker, två konserverfabriker och en destruktionsanläggning går samma väg. Man gör en vinst på 23,8 miljoner på den här jättelika fusioneringen. Nu skulle det här förslaget ut till en diskussion på stämmorna. Men så kommer ett intressant inslag: medlemmarna skall inte få veta vilka de här 13 enheterna är som skall försvinna. Det är klart att de kan kräva besked, men vi tänker inte avslöja något, säger herr Andersson i Bussjö. Vi vill inte oroa personalen på de aktuella anläggningarna, tillägger han — och det är ju en utpräglad grad av hänsynsfullhet som han här lägger i dagen.

Jag tar det bara som ett exempel, och jag accepterar det. Det är ett uttryck för den utveckling som är på gång i samhället. Men jag finner en väldig distans hos centerpartiet, som jag fortsättningsvis gärna vill se som talesman även för de organiserade föreningsbönderna, mellan dess tal om och dess praktiska hantering av decentraliserings- respektive centraliseringsverksamheten.

Jag vill säga några ord också om den så mycket omdiskuterade folkpensionsåldern. Här ställde ju herr Fälldin frågan: Vill socialdemokraterna vara med om att sänka pensionsåldern till 65 år? För egen del säger han: Vi är beredda att sätta in den här reformen — om jag fattade honom rätt — från den 1 januari 1974. Jag ser det här som en fråga om prioriteringar, som allt annat, och här återstår naturligtvis den befogade motfrågan: Vill man vara med och betala vad det kostar, 1,4 eller 1,5 miljarder? Herr Fälldin har nu bundit sig för att genomföra reformen. Skulle han ha ett regeringsansvar efter hösten blir han väl tvingad att stå för det. Jag kan ge honom ett par tips, när han är i bekymmer och har huvudvärk. Han kan få 1,5 miljarder om han höjer arbetsgivaravgiften med 1,5 procent. Han kan också få de där pengarna om han höjer momsen med 1,5 procent. Men jag tror inte han har så mycket annat att välja på. Ogillar man båda de här vägarna, är det ju ganska besvärligt.

Med den här prioriteringen som man ständigt gör och som man kan säga går på tvärs med den önskvärda långtidsplaneringen kan det naturligtvis, när det gäller den lilla ram som man har kvar för att prioritera inom, uppstå många intressanta ting som man vill tillgodose.

Jag tror att det på folkpensioneringsplanet förekommer en diskussion för närvarande, där man säger sig att det finns åtskilliga människor som skulle behöva folkpension innan de fyller 65 år. Ute i glesbygderna har vi människor som är för gamla att skolas om till nya arbeten om de är uppe i 60-årsåldern. De står visserligen till arbetsmarknadens förfogande, men det finns en mycket begränsad sfär av arbetsmöjligheter som man kan ge dem. Sitter de fast på sitt lilla ställe, så sitter de där. I det fallet har vi en prioritering. Skall man låta de arbetsmarknadsmässiga kriterierna väga tyngre än de väger i dag, och skall man välja detta före en allmän sänkning av folkpensionsåldern? Nu löses ju problemet med denna sänkning av folkpensionsåldern för dem som är i produktionen genom den överenskommelse som har träffats mellan LO och SAF.

Då kan man fråga vad det är för några som blir kvar. Ja, det är våra husmödrar, de självständiga företagarna, de så mycket omdiskuterade ledamöterna av fåmansbolagen och ytterligare andra. Men det är klart att man mycket väl kan sätta sig ned och fundera över vilket som är viktigast i den här svåra frågan om prioriteringar. Därför är det oförsiktigt att gå ut och binda sig på det sätt som jag tyckte att herr Fälldin hade en benägenhet att göra.

Slutligen tog herr Fälldin upp frågan om ersättningen till jordbruket och försökte i det sammanhanget sätta en massa fjädrar i sin egen hatt. Jag vill inte hålla med honom på den punkten. Vad som var det avgörande var ju att vi införde prisstoppet, att vi helt enkelt var tvingade att exakt på samma sätt som 1970, när vi införde prisstopp, också se till att vi höll avtalsutfästelserna gentemot jordbruket.

När herr Fälldin föregående vår talade om en partiell lågprislinje, så andades han inte om något prisstopp, utan han ansåg att detta var någonting som man skulle göra med bortseende från prisstoppet. Nu var prisstoppet det primära, och det andra blev det sekundära. Skulle prisstoppet inte ha kommit, så hade det väl inte blivit aktuellt att med statspengar kompensera jordbrukarna. Dessutom är ju frågan föremål för en jordbrukspolitisk utredning.

Herr Helén kommer tillbaka med de "förlorade åren". Jag tyckte han lämnade en något ofullständig redovisning. De "förlorade åren" karakteriserades bl. a. av en ökning av industriinvesteringarna med 6 à 7 procent, och det var vi tämligen ensamma om bland världens industriländer. Att andra nationer hade en större BNP-ökning, som då skulle inregistreras så att de inte förlorade några år, berodde ju på att de var flitigare att bygga bostäder och expandera på den offentliga sektorn – saker och ting som vi i stor utsträckning hade gjort undan tidigare.

De "förlorade åren" kännetecknas också av ett återupprättande av nationens bytesbalans med omvärlden. De 3,5 miljarder som vi hade i underskott åren 1968 och 1970 har vi återvunnit, och vi har skaffat oss ett överskott i bytesbalansen, beräknad till en halv miljard om året under de senaste åren.

Vi skall bygga ett staket ovanför stupet, säger herr Helén, i stället för att bygga sjukhus där nedanför. Ja, det är ett bildspråk som t. o. m. höll på att göra mig stum när jag lyssnade på det.

Vad är det som gör – jag har sagt detta många gånger – att man får fart på efterfrågan? Ja, det beror naturligtvis i stor utsträckning på om företagarna kan räkna med en prisuppgång på det som de har att sälja och om de kan räkna med att orderingången ökar. Det är vad som har skett under det sista kvartalet i fjol och fortfarande sker – men inte dessförinnan. Jag är alldeles övertygad om att skulle vi få en utveckling som motsvarar den förra högkonjunkturen kommer företagarna att svara – för att använda herr Heléns bildspråk – med att bygga staket i en sådan fart att det väl blir vår sak att ta av dem både hammare och spik för att det inte skall bli för mycket av staket i den här byggnadsverksamheten.

Herr Heléns halsbrytande räknestycke om 13 förlorade miljarder gör att man tar sig om huvudet. De där miljarderna skulle man ha vunnit med skattesänkningar till företag och konsumenter. Ja, företagen har inte saknat pengar under de senare åren, och de är hyggligt likvida. Bankerna har, som jag sade, expanderat sin utlåning som aldrig tidigare, och resultat redovisas också i bankernas verksamhetsberättelser.

Skulle vi ha lagt de här 13 miljarderna i skötet på konsumenterna? Det är ju en intressant tanke, även om jag reducerar de 13 miljarderna med de 20 procent som vi traditionellt brukar investera av totalförbättringen. Åtminstone kunde man väl då säga sig att detta rimligtvis borde ha givit utslag dels i en stark ökning av importen, dels i en egen konsumtion som reducerar exporten. Detta skulle ha inneburit – om man fortsätter det här djärva räkneexemplet – att vi på nytt skulle ha varit i varje fall på en utomordentligt låg nivå i fråga om bytesbalansen. Det skulle säkerligen ha varit ett underskott, och vi skulle ha haft en låg valutareserv. Det är ett dåligt startläge när man går in i en uppåtgående konjunktur – det tror jag att alla kan ge mig rätt i. Då kan man komma i den värsta av alla världar, där man inte ens kan kosta på sig att driva en selektiv arbetsmarknadspolitik därför att valutareserven är slut och man har för stora underskott i bytesbalansen.

Jag vågar säga att det är inte så förskräckligt många länder som i det tidsperspektiv vi talar om, alltså efterkrigstiden, har klarat sig så pass hyggligt som Sverige. När jag är ute och diskuterar de här frågorna med ekonomer av facket är det ganska vanligt att jag får dramatiska skildringar av det lysande 1960-talet – naturligtvis mera för att det skall bli en relief till hur dystert det skulle ha varit under de senaste två åren. Men detta lysande 1960-tal står ju också den här regeringen för.

Vi har undsluppit valutakriser. Vi var litet nära 1970, men det klarades av. Många länder har fått ta sig fram med devalveringar och en utpräglad oro från omvärlden kontra landets valuta. Under de senare åren – och jag kan säga just i dessa dagar – har något av en ny oro på valutamarknaden varit klart skönjbar. Jag tror att vem som helst som ser allvarligt på det här kan säga sig, att i det läget är det ändå en fördel att den svenska kronan är en bland de valutor som internationellt betraktas som starka valutor.

Jag vill säga några ord till herr Bohman.

Herr Bohman uttrycker sig på detta sätt: Vi har en arbetslöshet som är utan motstycke under efterkrigstiden. Vad skulle vi inte ha kunnat göra – jag tror att herr Bohman uttryckte sig så – med dessa 12 eller 15 miljarder? Ja, vi har ju gång på gång förklarat att vi ser med allt allvar på den arbetslöshetssituation som vi har upplevt de senaste åren. Och när vi gjorde en satsning på låt mig säga 6 miljarder 1971 och bortåt 2 miljarder 1972 utöver de reguljära anslagen till arbetsmarknadsmyndigheterna, så är ju det ett vittnesbörd om hur pass central vi anser sysselsättningspolitiken vara.

När herr Bohman gjorde sina jämförelser om arbetslösheten, så jämförde han dagsläget med 1970. Men jag tycker inte att 1970 är det ideala jämförelseåret. Det var det året vi tog in 50 000 immigranter, därför att vi inte med våra egna resurser kunde tillfredsställa arbetsmarknadens efterfrågan på arbetskraft. Det var också det året vi hade tre lediga platser på var och en som anmälde sig arbetslös. Det var vidare det året som vi förlorade en dryg miljard i bytesbalansen, och det året när vi hade bottenkänning i valutareserven som tvingade mig att två gånger gå till riksdagen med krav på upptorkningsåtgärder via nya skatter, dels i februari, dels i november. Det var det året då regeringen tillsammans med riksbanken i maj månad tillgrep kreditrestriktioner och höjd ränta för att åstadkomma balans, så att vi inte rakade ut i rena eländet. Är det då ett år att jämföra med? Det tycker inte jag. Skall man göra jämförelser så kan man inte göra det bara på *ett* avsnitt; man får faktiskt se sig omkring litet vidare.

Är det brist på politisk ammunition som gör att herr Bohman önskar sig 1970 tillbaka – eller var det bara ren tanklöshet? Jag sätter värde på herr Bohman, och därför vill jag tro att det var en tanklöshet.

Ni stimulerar maskininköpen, sade herr Bohman, och gör därmed arbetslösheten etter värre. Då tog man sig om huvudet för andra gången. Vi måste väl ändå se till att vi här i landet ligger i främsta linjen när det gäller att konkurrera med en omvärld där forskning, utveckling, tekniskt avancemang och rationalisering ständigt går framåt! Jag vill inte överdriva, och vad jag nu säger avser bara att illustrera en tankegång: Vi kan ju aldrig gå tillbaka till något slags agrarsamhälle, där byskomakaren och byskräddaren är de intressanta inslagen bland bönderna och dagsverkstorporna. Vi vill ju inte finna oss i att bli fattiga här i landet, när vi nu har nått en ganska hygglig standard. Det är en horribel filosofi att säga, att vi går för fort fram med mekanisering, utveckling och industriell expansion.

Som jag sade är arbetslösheten en central fråga för oss, och sysselsättningen likaså. Oppositionen talar om det första men glömmar gärna det andra. Därför har man talat litet förbi varann i debatten under den långa förmiddagen. Nu finns det emellertid förklaringar till – även det har ventilerats här i dag – att vi inte har hunnit med att absorbera det arbetskraftsutbud som förelegat. Vi har exempelvis kvinnornas inmarsch på arbetsmarknaden. Den är en följd av ett nytt skattesystem, höjd standard, kvinnans frigörelse och uthyggnaden av daghemmen – 20 000 nya platser varje år. Allt detta ger kvinnan i vårt land möjlighet att

anmäla sig som arbetssökande, även om hon är gift. Delvis är dock hennes chanser till arbete beskurna genom mannens ortsbundenhet och genom svårigheten att kombinera industrier där även kvinnan kan gå in, även om en friskare uppfattning i det avseendet har gjort sig gällande vid industriföretagen under de senaste åren. I orter med tung industri råder naturligtvis vissa begränsningar för kvinnans möjligheter att gå in i arbetslivet.

Den kraftiga ökningen av arbetslösheten bland kvinnorna och ungdomen har inte motsvarats av en ökning bland de kassaanslutna männen. När vi förr i världen talade om arbetslösheten avsåg vi arbetslösheten bland de kassaanslutna arbetslöshetsförsäkrade. Det är kanske en överraskning för en och annan av kammarens ledamöter att vi 1959, 1963 och 1968 hade exakt lika stor arbetslöshet bland de kassaanslutna som vi har i januari månad 1973. Om man gör sig besvär att läsa statistiken med en viss urskillning finner man att dagens läge inte är exceptionellt. Det gäller för dagen att ge kvinnorna och ungdomarna arbete, och vi är utomordentligt glada och tillfredsställda över att få denna extra resurs till vårt arbetskraftsutbud. Men ni begär för mycket av en regering, och ni begär för mycket av den ekonomiska politiken om ni menar att det direkt, på order, skall etableras nya arbetstillfällen – i synnerhet om det är i en relativt dämpad internationell industriell konjunktur – i sådan utsträckning att det motsvarar hela detta nya utbud, som kom så snabbt som det gjorde den här gången. Man kommenderar inte fram alla dessa arbetstillfällen. Man gör det inte ens om det, som i dag, saknas folk på Volvo, på varven, på Bahco, på Nyby bruk, på SAAB i Södertälje, i Trollhättan och i Lindesberg, för att inte tala om att det saknas folk hos Stockholms läns landsting, som ett par gånger varje vecka under detta år haft annonser och sökt folk – sjukbiträden, sjuksköterskor, terapeuter och andra – till sina sjukhus här i länet.

Svenska Dagbladet har lagt sig till med en speciell sakkunnig i dessa frågor – han heter Tom Selander och är så ärlig att han undertecknar sina artiklar med sitt namn. Han har tagit till sin uppgift att påvisa hur förskräckligt illa den ekonomiska politiken sköts med hänsyn till den enorma – där kan jag använda herr Bohmans uttryck – arbetslöshet vi har i dag. För några veckor sedan hade han två intressanta artiklar samma dag. Jag vet inte om det var ett olycksfall i arbetet eller om det var någon avsikt med det, men efter att i den första artikeln ha presenterat en jeremiad som övergår det mesta över att just kvinnorna och just ungdomen är utan arbete, intervjuar han i den andra artikeln på samma sida en arbetslös flicka i 17–18-årsåldern som inte haft något jobb efter skolan.

Han frågar henne: Har du inte haft någon som helst chans att få arbete?

Flickan svarar: Jag fick ett erbjudande att arbeta i familj – jag skulle se efter tre barn och jag skulle få maten och 350 kronor i månaden, och det säljer man ju inte sin arbetskraft för.

Han frågade vidare: Har du haft någon annan chans att få arbete? Flickan svarade: Jag fick anvisning om ett arbete på en äggpackningscentral, och jag gick dit, men det visade sig att jag hade fått fel adress,

och då gick jag hem, för jag sade mig själv: Det är ju så tråkigt att stå och packa ägg.

Intervjuaren fortsatte: Vad skall du göra nu då? Jo, nu skulle hon resa till England – och det är ju högst respektabelt – för hon ville förbättra sina språkkunskaper, och då skulle hon ta arbete i familj. Men, fortsatte flickan, om de säger till mig att jag skall städa, har jag varskott pappa att han skall skicka respengar så att jag snabbt kan åka hem igen.

Jag säger det här därför att jag tycker det är en så underlig kombination av artiklar, och jag har gått och retat mig över att jag inte begriper finessen med det. Nu tror jag inte att den här flickan i något avseende – dess bättre – är representativ för den svenska ungdomen. Den svenska ungdomen vill säkert ha arbete, och det är vår uppgift att se till att den får arbete. Men jag varnar för alltför mycket av statistiskt tänkande när man resonerar om de här frågorna, för det ligger ett levande liv där bakom. Dessa arbetslöshetstal – enligt den senaste räkningen i januari månad över 80 000 – anger det antal människor som just vid det tillfället var arbetslösa. Men det är en ständigt rörlig befolkningsgrupp. Arbetsmarknadsstyrelsens förmedlingar skaffar varje månad nya arbeten. 55 000 à 60 000 personer erhåller varje månad nytt arbete. Det gällde även under 1971 och 1972. Det är årligen 600 000 människor som placeras i nya arbeten, även med de arbetslöshetssiffror vi nu har. Man gör sig skyldig till en feltolkning om man tror att det här gäller en grupp människor som är evigt fördömda. Det är de alls inte! I den mån de är på omskolning genom arbetsmarknadsverket kan de också – det visar siffrorna – placeras i arbeten som deras omskolning passar för. Dess bättre har vi en stadig efterfrågan på folk, ehuru vi i denna specifika utbudssituation, på grund av konjunkturen, inte på ett tillfredsställande sätt har kunnat erbjuda de arbeten som var och en önskar.

Men då säger herr Bohman: Det finns ju möjligheter att klara detta genom att öka den statliga upplåningen och sätta i gång arbeten. Assar Lindbeck har den uppfattningen, säger herr Bohman. Det är riktigt – han har den uppfattningen. Vill man det, så är det bara att låta riksbanken trycka sedlar. Men varken Assar Lindbeck eller herr Bohman kommer – i varje fall inte under den närmaste tiden framöver – att behöva ha något ansvar för vad som händer på grund av all den likviditet som då duschas ut i den svenska ekonomin.

Det finns i dag utrymme för en ökad upplåning. Jag skulle vilja förklara det på följande sätt:

Nu har vi dagligen och stundligen kontakter med arbetsmarknadsverket. Begär verket mer pengar för att kunna driva linjen med en selektiv politik, kommer man att få det. Det betyder att arbetsmarknadsverket, när konjunkturen går upp och vi får en naturlig efterfrågan på arbetskraft, mycket snabbt kan anpassa sig efter konjunkturen. Det kan man inte göra om vi använder de generella metoderna och så att säga lägger ut pengar genom skattesänkningar för företag och fysiska personer.

Ta bort löneskatten, säger herr Bohman. Den saken har vi talat om många gånger, men jag är ändå frestad att säga några ord om det. Det skulle inte ge några arbeten. Vi har i dagarna sett att man inom bankmannavärlden träffat ett nytt avtal om 8,5 procents lönehöjning.

Någon vecka dessförinnan träffades ett avtal om 7,5 procents lönehöjning för industrins arbetsledare — eftersom man inom denna grupp har en viss löneglidning, hamnar man väl även där på 8,5 procent. I inget av dessa fall behövde man anlita någon förlikningsman. Det är klart att var och en av dessa procent i detta läge får precis samma effekt som varje procent varmed arbetsgivaravgiften utgår. Men det finns ju inga proportioner när det gäller bedömningen av dessa kostnadsbelastningar på företagen och arbetsgivaravgiften.

Dessutom — och det kanske bör understrykas — får höjningen av arbetsgivaravgiften skulden för den arbetslöshet vi haft under 1971 och 1972. Tillåt mig då erinra om att det ännu inte finns någon företagare som erlagt en enda krona i höjd arbetsgivaravgift — den första uppböörden kommer vid månadsskiftet februari-mars i år.

Det kan då sägas att bara vetskapen om att höjningen skulle komma har föranlett arbetslösheten under 1972. Jag tror inte det. Jag tror att den allmänna efterfrågekonjunkturen avgör om man vill anställa folk eller inte.

Debatten i dag har präglats av retroaktiva utflykter på olika områden. Följaktligen har arbetsgivaravgiften fått sin retroaktiva aspekt. Men det är väl ändå värt att understryka att arbetsgivarna än så länge inte har känt något av den. De kommer att få göra det om någon månad, men jag tror inte att det kommer att föranleda någon dämpad efterfrågan på arbetskraft.

Herr Bohman efterlyser ärlighet och sanning. Det var med hänsyn till en annons, som konstaterade att ni förra våren sade nej till en skattesänkning. Det där har statsministern bemött, så jag kan hoppa över det. Men det var ändå på det sättet. Ni ville ju en skattesänkning, och ni ville den i fyra dagar sedan förslaget hade lagts på riksdagens bord. Det var när herr Hermansson började vrenskas och säga att han inte ville vara med om finansieringen, som ni blev motståndare till paketet och följaktligen också motståndare till skattesänkningen.

Har man inga andra prov på oärlighet och osanning, tycker jag det är rätt klen. Jag skulle ur herr Bohmans inlägg kunna dra rader av halvfärdiga besked i olika frågor och beteckna dem såsom oärliga och osanna, men det finns ingen anledning för mig att här börja göra något slags moraliska analyser av herr Bohmans innersta gömmor.

Vi hade lovat svenska folket en skattesänkning. Det löftet höll vi. Det har väl mer med trovärdighet och sanning att skaffa än herr Bohman, som ständigt lovat skattesänkningar till svenska folket i dess egenskap av fysiska personer men som sedan drog sig undan när det var fråga om att klara av löftena.

Ja, herr talman, herrarna kom tillbaka i en andra omgång och tog upp vissa ganska intressanta frågor även då. Jag är emellertid rädd för att detta som började så lovande som ett mycket kort anförande nu börjar fresta på kammarens ledamöter för mycket. Jag skall därför försöka avsluta det på ett eller annat sätt.

Herr Bohman tycker att finansministern kastar procent i skallen på folk. Ja, jag spetsar alltid öronen inför det frodiga språket. Jag brukar själv inte dra mig för att använda det. Men här är väl herr Bohman ändå

ute på fel vägar. Jag brukar lägga ned en väldig energi – de som är vänliga mot mig kallar det pedagogisk energi – på att tala om procenträkningarnas begränsningar. Jag skall inte upprepa det nu, men herr Bohman riktar sig absolut åt fel håll.

Herr Helén säger att det måste löna sig att arbeta. Det var så purfärskt att man måste notera det, även om herr Ohlin och före honom möjligen herr Andersson i Rasjön sade detsamma. Jag håller med herr Helén. Dess bättre är svenska folket ett väldigt arbetsvilligt folk. Vi arbetar ju alla som kan få ett arbete, och de som ännu är arbetslösa vill ha ett arbete. Dess bättre tycks herr Heléns fördömler om att det inte lönar sig att arbeta ha en liten kundkrets för närvarande, vilket är bra.

Jag höll på att glömma herr Hermansson i denna sväng. Det vore orätt mot mig att inte ge även honom någon minut i detta ganska långa anförande.

Jag försäkrar herr Hermansson att det hus i Gamla stan som jag köpte inte i något avseende har påverkat mina relationer till börsen. Det var nämligen ett mycket gammalt hus, och eftersom det bor tre damer och en gammal pensionär i de där små lägenheterna – som ser precis likadana ut nu som de såg ut i mitten på 1800-talet – har jag ansett att jag bör använda de pengar jag kan låna ihop till att i någon mån ställa i ordning deras lägenheter. Därefter får jag fundera på det som skall kunna bli mitt eget krypin. Och det kommer, herr Hermansson att dröja ytterligare ett par år innan min lånevärldighet blivit sådan att jag kan börja på med den lägenhet jag själv funderar på att bo i.

Vi får nog skjuta på frågan om det här samröret med börsen två år framåt, herr Hermansson, så kommer vi riktigare till.

Eftersom jag hade glädjen att se kammarens förste vice talman i talarstolen, vore det naturligtvis respektlöst att inte något ögonblick också kommentera hans värdefulla inlägg i debatten.

Han tog upp frågan om kapitalmarknadens problem. Det är ett problem värt att fundera över. Vi har för närvarande en ganska god kapitalmarknad. Investeringarna i det här landet är per capita de högsta i världen med ett enda undantag, men vi har också anspråk som går långt utanför den uppsparing och den kapitalbildning som sker i landet.

Nu vet jag att det finns en och annan som säger att det är en enkel sak att ordna så att kapitalmarknaden får mera pengar: ser man bara till att priset på pengarna blir högre på kapitalmarknaden, får man naturligen över pengar från kort till lång marknad. Men eftersom en sådan operation innebär högre hyror och högre kostnadskalkyler för alla företag, är den behäftad med åtskilliga reservationer.

Den kapitalmarknad vi har i dag domineras naturligtvis mer och mer av AP-fonderna, det har herr vice talmannen alldeles rätt i. Jag är emellertid helt övertygad om att bostadssektorn även fortsättningsvis kommer att behöva ta 45–46 procent av det sparande vi har i AP-fonderna, helt enkelt därför att kostnaderna för att producera bostäder stiger år efter år. Även om vi minskar bostadsbyggandet med 10 000 lägenheter, är avsikten den, att vi i stället skall försöka låta saneringsbyggandet på bostadssidan expandera, och det har haft sina mycket klara begränsningar däruti att det har varit svårare att få långa

intekningslån i saneringsobjekten än i nyproduktionen. Den saken är nu avklarad, och därför försäkrar jag att bostadssektorn kommer att behöva precis lika mycket pengar från AP-fonderna i dag och framöver som hitintills.

När det gäller industrin är situationen densamma. Vi har låtit företagen ta ut ur AP-fonderna 1,7 eller 1,8 miljarder under 1972, och med den vikt vi lägger vid den industriella utbyggnaden får AP-fonderna köpa industrins obligationer i minst samma utsträckning i framtiden som nu.

Kommunerna, som har kunnat realisera en upplåning på 1,3–1,4 miljarder, har fått löfte om 500 miljoner extra, bl. a. med hänsyn till det skattestopp som de har gjort upp med regeringen om och med hänsyn till att kommunalskattens höjd är sådan att det innebär svårigheter att gå vidare och förstärka den kommunala ekonomin den vägen.

Sedan kommer ju också andra och knackar på dörren hos Lennart Dahlström, AP-fonden, såsom Industrikredit och den nya institutionen för företagskapital, som skall ge småföretagen riskpengar. Som det har aviserats i finansplanen gäller det att skapa möjligheter för en exportkreditgivning, och jag kan inte hitta andra vägar för refinansieringen än att i ganska väsentlig utsträckning repliera på AB-fonderna.

Det nya inslaget med aktieköp för AP-fondernas pengar kommer att föranleda konkurrens om de 9 miljarder som AP-fonderna har att placera; det blir inget överskott av pengar där. Man kan naturligtvis säga: Nå, men det går ju att låna utifrån. Men just nu har vi ute i världen en ränteutveckling som gör att detta inte är lika intressant som det var under 1971 och 1972. Tvärtom gör ränteläget på den internationella marknaden det ganska olustigt för en svensk industriföretagare att där finansiera sig.

Herr Bengtson tog upp frågan om 100 000 nya jobb, som spelar en stor roll i centerpartiets motion och som även gjorde det i herr Fälldins inlägg i dag. Jag vill här göra en enda reflexion: Skall man i dessa 100 000 nya jobb också räkna in dem som företagen naturligen kommer att erbjuda mot bakgrunden av en viss uppgång i konjunkturen? Då skyltar man måhända litet grand med falsk varubeteckning. Det har väl inte varit centerpartiets mening, utan tanken har nog varit att centerpartiet skulle skaffa fram de 100 000 nya jobben alldeles självt.

Vi känner till att det brukar krävas en samhällsinsats i bästa fall på 70 000 och fortsättningsvis rätt försiktigt räknat på 100 000 kronor per jobb. Det är de där 10 miljarderna som skall fram när programmet 100 000 nya jobb skall realiseras. Men jag skall inte vara ofin nog att här börja ställa herrar Fälldin och Bengtson till ansvar för var pengarna skall tas, om de skall anskaffas genom en ökad upplåning eller hur man nu skall bära sig åt. Herrarna kanske inte riktigt har tänkt igenom detta utan det här skulle väl gå fram med egen politisk klatsch i valrörelsen. Analysen bakom är näppeligen genomförd.

Herr talman! Jag har således försökt att tala litet principiell ekonomi och med budgeten i konjunkturperspektivet. Artig som jag alltid varit och inte heller kan sluta upp med att vara har jag försökt bemöta partiledarna i några av deras synpunkter och reflexioner.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Ibland har jag undrat hur herr Sträng skulle kunna utveckla sin grundlighet, om oppositionens debattvillkor gällde också för honom här i kammaren. Men nu har han rätt att tala obegränsad tid. Mitt problem är att jag inte på sex minuter kan ta upp särskilt mycket av de många i och för sig intressanta saker som finansministern tar upp.

Först några ord om prisstoppet. Finansministern beskyllde mig för att vilja sätta fjädrar i hatten. Vi behöver inte diskutera överenskommelsen, men jag vill säga något om beskyllningen i våras om att den var ett brott mot jordbruksavtalet. Herr Strängs reträtt i denna fråga bygger på det enda ordet prisstopp, vilket jag tycker är i det magraste laget. Sanningen är ju att i båda fallen – det vi föreslog i våras och det man nu föreslår – användes exakt samma teknik. Det gäller bara att få klarlagt att det förhåller sig så. Nog om detta.

I folkpensionsfrågan är finansministern lika ovillig som statsministern tidigare att ge ett besked. Om man av arbetsmarknadspolitiska skäl skall göra den förtida pensionen till en huvudfråga och säga att det bör ske prioriteringar, finns ju en annan aspekt. Då blir inte bruttopensionskostnaderna så höga som de verkar, för de får naturligtvis motsvarande återverkningar på de rent arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

Sedan vill jag sätta själva beloppet, 1,5 miljarder, i fråga. Här rör sig finansministern med ett runt tal. Jag tror att siffran ligger närmare miljarden om man talar om folkpensionen. Men vi behöver inte tvista därom. Det är ju den granskning som utredarna håller på med. Alldeles bortsett från detta prioriterar vi inom centern denna fråga högt på reformsidan. Det har vi gett besked om gång efter annan.

När det gäller frågan om var man skall ta pengarna har vi sagt att vi självklart är beredda att skaffa fram dem. Visst vet vi att det finns automatiska utgiftsökningar som ställer nya krav på statsbudgeten varje år, men om vi får bättre fart på ekonomin, på näringslivet, på sysselsättningen, så skall rimligen ett oförändrat skattetryck ge något utöver det som de automatiska utgiftstegringarna kräver. I annat fall, är vi inne i en förfärligt farlig och svår situation. Det bör emellertid bli en betydande del över till en så angelägen jämlikhetsreform som jag anser sänkningen av pensionsåldern vara.

Så fort man börjar tala om det som skall ge de nya möjligheterna till arbeten, varnar finansministern för åtgärder av den typen och säger att herr Fälldin inte tror att sysselsättningen har ökat. Men jag har ju betygat det. Visst är det fler människor ute i arbetslivet nu än tidigare, men egentligen är det ointressant. Det intressanta och avgörande är: Hur skall vi kunna ge sysselsättning åt alla dem som vill ha arbete? Beräkningar visar att sysselsättningen, mätt i timmar, kommer att sjunka under det här året. Det är det som är det allvarliga. När vi talar om detta från oppositionens sida hotar finansministern med hårdare kreditpolitik och höjd ränta.

Vilken faktor är det som skall få vara avgörande för dessa ansträngningar? Är det tillgången på arbetskraft? Finansministern talar om prisstegringar och inflation. Fram till nu är det ju kostnadssidan som drivit upp priserna, inte efterfrågesidan. Det kan vi väl ändå vara överens

om. Det är inte en för hög efterfrågan som drivit upp priserna här i Sverige.

Visst måste det vara rimligt att vi ökar ansträngningarna för att få fler människor i arbete. Finansministern försöker göra det omöjligt genom att säga att 100 000 nya jobb överslagsvis skulle kosta 10 miljarder. Men vi har inte sagt att man skall bygga en ny fabrik och skaffa nya maskiner för varje nytt jobb. Vi har pekat på möjligheten att stimulera till ökat antal sysselsatta i befintliga företag, och då blir det inte sådana belopp. När man hade den branta uppgången under 1960-talet med närmare 100 000 jobb på ett år var det inte fråga om några 10 miljarder.

Jag vill ärligen säga att det är oroande att finansministern bygger upp sådana svårigheter när det gäller att ordna nya jobb åt människor som vill arbeta.

Låt mig beträffande exemplet från Skåne säga att jag utgår ifrån som självklart att både bönderna och de anställda tvingar fram ett besked i klartext om vilka enheter som skall läggas ned.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern tyckte att jag uttryckte mig ofullständigt när det gällde de två förlorade åren, och jag skall därför nu ta det litet grundligare.

För det första: Arbetslösheten under 1971 och 1972 var den högsta under efterkrigstiden. En stor del berodde på stagnationen. Mer än 37 000 människor blev arbetslösa genom arbetsnedläggningar och in-skränkningar år 1971, mer än 23 000 år 1972.

För det andra var tillväxten låg eller obefintlig. Där måste jag be finansministern att inte fuska med siffrorna. Han sade att tillväxten blev bara några få procent per år. Den blev 0,7 procent per år enligt finansministerns egna beräkningar, jämfört med långtidsutredningens beräknade 3,1 procent per år.

För det tredje har vi industrins investeringar som är så viktiga för den framtida tillväxten. Tar vi åren 1966–1970 så steg de genomsnittligt med 2,6 procent mot 1965 års långtidsutrednings beräknade 7 procent. Det är en stor skillnad. 1971–1972 steg industrins investeringar med 3 procent per år mot den nya långtidsutredningens beräknade 6,5 procent. Det var viktiga 6,5 procent eftersom den långtidsutredningen sade att de var nödvändiga för att vi skulle klara bytesbalansen på längre sikt.

Nu har finansministern flera gånger sagt att vi måste komma till rätta med det här, det får inte gå så illa. Men gång på gång har det ju blivit misslyckanden. Bortsett från några enstaka år har det här varit ett problem sedan mitten på 1960-talet. Därför kan vi inte möta framtiden med tillräcklig produktionskapacitet. Vi har inte de nya instrumenten för att få ut de nya produkterna på världsmarknaden.

Det är två grundfel som har begåtts. Det ena är den felaktiga konjunkturpolitiken och herr Strängs kombination av felbedömningar och skönmålningar, hans envishet, hans vägran att lägga om kurs. Det började med att regeringen inte förrän efter valet 1970 vågade ta till några finanspolitiska åtgärder. Men då stramade man till så det knakade och gjorde det samtidigt som man lät de hårda kreditrestriktionerna ligga kvar. Jag håller mig till finansministerns egna ord när han sade den 19

januari 1971 här i kammaren att han räknade med att "vi skall hålla den strama politiken även för nästa år", alltså budgetåret 1971/72 – det året då stimulanserna hade behövts. Det var det året som finansministern sade nej till oppositionens förslag om stimulanser och i praktiken förde ut tusentals svenskar i arbetslöshet.

Det var det ena felet. Det andra felet är en oriktig och felaktig näringspolitik som ensidigt har satsat på centralisering och selektiva åtgärder i tron att man bäst sköter företag med statliga beslut och åtgärder från kanslihuset. Det tror inte vi på. Vi har en annan syn. Det här är inte bara en fråga om finansministerns sifferserier och de fel som det blir med dem. Det är en fråga om hur man skall skapa trygghet i jobben och resurser för framtiden.

I kväll är det alldeles häpnadsväckande hur passivitet är finansministerns motto. Han som så gärna vill framställa sig som – och i många situationer också har varit det – en handlingskraftig person har ju i kväll gett ett självporträtt som han vore en utvecklingens fånge. Han kan inte påverka konjunkturen eller arbetslösheten – den beror på utlandet eller på att folk sparar. Utgifterna kan han inte heller påverka; det är planerat och bundet på snart sagt varenda post. Den bilden övertygar verkligen inte. Med det här sättet att resonera så hamnar man i rena handlingsförlamningen. Man skulle nästan bara kunna lägga ihop alla utgifter och sedan skriva ut skatter som täcker dem.

Vad vi kan riskera i en eventuellt kommande högkonjunktur är, att finansministern ännu en gång skjuter bort de finanspolitiska möjligheterna eftersom han nu dömer ut dem och bara vill hålla sig till kreditrestriktionerna. Kommer vi att få samma orimligt hårda kreditrestriktioner en gång till som åren 1969–1970? Statsministern sade på SHIO:s riksmöte att det inte skulle bli en upprepning av detta. När vi tog upp saken här i kammaren sade finansministern att han inte kunde lova det. Är det inte orimligt farligt att ge företagen ett intryck av att en upprepning av de järnhårda kreditrestriktionerna skulle vara det enda vapnet att parera en uppgående konjunktur?

Om finansministern verkligen skulle göra så litet som han här i kväll ger bilden av att han kan göra, då frågar jag mig om det inte är lika bra att vi skaffar en kamrer som räknar ihop budgetens olika summor och sedan bara lämnar resultatet till riksdagen. Den kamreraren skulle inte bli så dyrbar som herr Sträng med hans miljardbedömningar i fel riktning.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen skulle jag inte säga någonting alls, förklarade finansminister Gunnar Sträng när finansministern här började sitt 1 timme 20 minuter långa anförande. Men jag tänker faktiskt inte klaga över längden på hans anförande, eftersom det är roligt att höra finansministern tala. Jag hoppas att finansministern tar det som en komplimang, ty det är avsett som en sådan. Finansministern är nämligen som pedagog alldeles otroligt skicklig. Han har en speciell förmåga att ta fram just det som finansministern vill ha uppmärksammat – och är där övertygande – men döljer det som ligger bakom, där finansministern inte skulle kunna vara lika övertygande. Vilken försäljare har inte näringslivet

gått miste om i Gunnar Sträng! Jag tror inte att det blir svårt för honom att få jobb, om valet skulle gå åt rätt håll i höst – om finansministern skulle ha lust att spekulera på det.

Men då finansminister Gunnar Sträng ger sken av att vara något slags offer för utvecklingen och att sakna inflytande kan vi faktiskt inte följa med. Vad skulle jag ha gjort? sade Gunnar Sträng för en stund sedan. Ja, jag vet vad finansministern inte borde ha gjort. Finansministern borde inte ha börjat sin åtstramningspolitik omkring årsskiftet 1970-1971 – en åtstramningspolitik som inleddes hösten 1970 med en höjning av arbetsgivaravgiften från 1 till 2 procent och med en skattereform, som skärpte marginalskatterna och som vi sade nej till på samma sätt som vi sade nej till fördubblingen av löneskatten förra året. En fördubbling som finansministern inte vidtog därför att den var sakligt motiverad utan därför att finansministern och regeringen råkade bli på dåligt humör över att vi sade nej till det skattepaket som de lade fram och som innebar en höjning av skatterna med 400 miljoner kronor – kan inte finansministern erkänna det?

För att angripa arbetslösheten och få fart på hjulen lade hela den borgerliga oppositionen på hösten 1971 fram sitt stimulanspaket. Finansministern frågade vad regeringen kunde ha gjort. Jo, ni kunde ha accepterat detta paket. Då hade sysselsättningsläget i dag varit väsentligt mycket bättre än vad det är nu.

För att bemöta vår kritik av den bristande aktiviteten i konjunkturpolitiken och av underlåtenheten att utnyttja de finanspolitiska medel som står till förfogande säger finansministern att han ju inte kan använda skatterna och att det ju inte är möjligt att spara. Ja, det är inte så märkvärdigt att man numera inte kan arbeta med skattevapnet när man drivit upp skatterna på en nivå, där skattehöjningar i åtstramande syfte kan få en rakt motsatt effekt. För att man skall kunna arbeta med skattevapnet som finanspolitiskt medel måste man ju också kunna sänka skatterna någon gång. Man måste kunna höja och sänka dem alltefter konjunkturerna – annars fungerar inte detta medel. Detta vapen har finansminister Sträng ställt i en vrå och använder det inte.

Statsutgifterna har bringats upp i en automatisk spiral, så att det är svårt att använda också dem som finanspolitiska medel. Därvidlag är finansministern totalt defaitistisk och menar att vi inte kan åstadkomma någonting. Sedan räknar finansministern upp det ena utgiftsområdet efter det andra och menar, att vi inte heller där kan göra någonting.

Men vem är det som har skapat denna politik, som bygger på bidrag, vilka måste finansieras med skatter, som i sin tur gör att människorna inte kan klara sin ekonomi och kräver nya bidrag, vilka finansieras med nya skatter? Jo, denna karusell har finansminister Gunnar Sträng endosserat under sin finansministertid.

Belysande är ett telegram som jag fått under denna debatt – också jag kan väl få läsa upp brev i dag. Namnet på avsändaren kan finansministern få senare, om finansministern är intresserad. Det heter i telegrammet:

”palme säger 600000 kunnat flytta in i moderna lägenheter på grund av ökade bostadsbidrag stop vore det inte bättre om de kunnat gjort detta mot bakgrunden av egen ekonomisk förmåga?” Detta är sund

gammaldags ekonomi. Hade man tillämpat detta slags ekonomi, hade finansminister Sträng kunnat ha betydligt bättre rörelsefrihet än vad finansministern nu har. Jag tycker att den defaitism som finansminister Gunnar Sträng, vilken annars är yrkesoptimist, ger uttryck åt är mycket oroande. Ty kan man inte göra något för att förändra utvecklingen och den fortsatta utdragningen av de linjer som vi nu ser framför oss, blir denna utveckling otroligt oroande.

1980 – om den här trenden fortsätter – är den offentliga konsumtionen och de offentliga investeringarna uppe i 43 procent av bruttonationalprodukten. Den privata konsumtionens andel skulle då ha sjunkit till 39 procent från 53 procent i dag. Den offentliga sektorn skulle då ta i anspråk hela bruttonationalproduktens ökning. Inkomsttagarna skulle få behålla ungefär 20 procent mot 64 i dag. Ungefär lika mycket skulle de få i form av bidrag. Marginalskatteeffekten skulle vara ungefär 100 procent.

Detta är ett räkneexempel – jag stryker under det. De här siffrorna får man fram, om man räknar ut trenden fram emot 1980 – under förutsättning alltså att det inte görs någonting för att hejda utvecklingen.

Här har vi nu hört finansminister Gunnar Sträng i ett långt anförande förklara att vi inte kan göra någonting. Vi kan inte spara. Vi måste ha den här automatiken i bidrags- och utgiftspolitiken för de år som ligger framför oss. Men det går inte i längden. Någon gång måste man börja göra något. Vi på vårt håll har försökt hjälpa socialdemokraterna med en början genom att föreslå en ordentlig rationaliserings- och besparingsutredning, men de säger nej – gång efter annan.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern har, som han lovade, hållit sig till principiella ekonomiska frågeställningar, men de är ju stora, som vi vet, och kan ta tid att utveckla. Jag skall också beröra några sådana, men först några ord om Gamla stan, som finansministern tog upp.

Det var inte min mening att diskutera finansministerns personliga förhållanden; det finner jag helt ointressant. Jag kunde ha tagit min utgångspunkt i finansdepartementet, som ju också ligger i Gamla stan. Den fråga jag ville ställa var helt enkelt varför inte finansministern hade funderat på den finansieringskälla som det skulle innebära att lägga exempelvis en 20-procentig omsättningsskatt på aktiebörsens affärer. Man kan ju fråga sig varför inte finansministern har funderat på det trots närheten till fondbörsen från hans arbetslokaler. Det var därför jag tog in Gamla stan i resonemanget. Jag ville visa att det finns andra finansieringskällor än dem finansministern vanligen anger. Det brukar vara mervärdesskatten. Här nämnde han också som ett tips till herr Fäldin en höjning av arbetsgivaravgiften. Men det finns annat, och jag tror att det är viktigt att en finansminister också vidgar fältet, när han funderar på att ta in mera inkomster.

Finansministern började sitt anförande med att säga att det pratas alldeles för mycket om bristande planering, och han ville sedan visa hur små möjligheter det finns inom själva budgetpolitikens ram att ändra upp och ner på utgifterna efter konjunkturen. Och det kan han väl ha rätt i,

men jag tycker att det var ett väldigt begränsat perspektiv som han anlade.

Nu kan ju finansministern säga att han är ansvarig bara för finansdepartementet och att andra saker, som har att göra med industripolitiken och den allmänna näringspolitiken, inte är så att säga hans bord. Men i finansplanen utvecklar han en allmän syn på den ekonomiska utvecklingen, och jag tycker därför att hans perspektiv här i kväll var alltför snävt och begränsat.

När jag för min del kritiserar regeringen för bristande planering, syftar jag inte så mycket på budgetpolitiken, utan jag syftar på näringspolitiken i allmänhet. Jag har nämligen den uppfattningen — jag vet att finansministern också har varit inne på de problemen — att man måste ha en långsiktig utveckling av hela näringspolitiken i landet. Vi tycker att det är ett stort problem med de bristande investeringarna inom industrin. De beror inte på att företagen har ont om pengar — det har finansministern försäkrat här — utan det måste finnas andra orsaker till att vi inte har de investeringar på bredden, som är tillräckliga för att skapa den sysselsättning som behövs. De investeringar som görs inom företagen avser rationaliseringar som kanske ytterligare minskar behovet av arbetskraft, i varje fall i allmänhet inte ökar det.

Vi har den uppfattningen, att eftersom det privata näringslivet inte vill eller kan svara för tillräckligt mycket industriinvesteringar, måste staten gå in. Det är den slutsats vi kommit till. Staten måste gå in med pengar ur AP-fonderna och kanske ta ut en särskild fondavgift från de största företagen och använda den för att skapa nya statsägda industrier, där också de anställda skall ha ett verkligt inflytande. Det är en linje som det är nödvändigt att driva i fortsättningen, och jag tror att regeringen också måste fundera på de frågorna.

Sedan var finansministern kritisk mot den brittiske nationalekonomen Keynes. Det var inte första gången, men jag vill bara erinra om — inte till försvar för Keynes, eftersom jag inte anser hans teorier vara riktiga — att den ekonomiska politik som regeringen drivit under de senaste åren rätt väl följer just Keynes' teorier. De innebär att man vid en ekonomisk kris inte skall spara, som de gamla högermännen sade, utan man skall göra statliga utgifter, man skall satsa pengar på offentliga arbeten och se till att maskineriet kommer i gång, och man skall också göra budgetunderskott om det behövs. Däremot ansåg knappast Keynes att det var budgetunderskottet i och för sig som var det viktiga, utan det viktiga var att staten var aktiv, gav ut pengar och skapade arbete. Men dessa Keynes' teorier räcker inte i dag — på den punkten är jag överens med finansministern — och det visar också utvecklingen i landet.

Med regeringens politik har man, trots de favörer man gett till storföretag på olika områden och trots de offentliga arbetena som varit rätt omfattande, ändå inte kunnat reducera arbetslösheten till det minimum som vi väl alla kräver att den skall minskas till. Och jag tror att det beror på att kapitalismen har kommit in i ett nytt utvecklingsskede, där det är långsiktiga förändringar som är avgörande för mycket av den stora arbetslöshet som finns i Sverige i dag. Keynes' teorier räcker då inte längre, men regeringen har faktiskt tillämpat dem i sin allmänna politik.

Det tycker jag är fel, därför att de är, som jag sade, just begränsade till en annan situation.

Jag skulle också vilja ta upp vad finansministern sade här om sysselsättningen för kvinnorna, nämligen att man ställer för stora krav på regeringen när man begär att den skall skapa sysselsättning åt alla kvinnor och ungdomar – men jag får komma tillbaka till det, eftersom tiden är slut.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Herr Fäldin tyckte att min reträtt, som han uttryckte det, med återopande av prisstoppet var i magraste laget. Det är ingenting annat som hänt än att vi har upprepat vad som inträffade 1970. Prisstoppet var det primära. Avtalet skulle följas. Då kom det pengar ur statskassan till jordbrukarna. Om prisstoppet skall vara en permanent företeelse eller inte i framtiden vill jag inte avge någon uppfattning om i dag. Jag är medveten om att det kommer att gälla under 1973. Om vi kommer i den situationen att vi häver prisstoppet är det inte så givet att jordbruket skall ha pengar ur statskassan. Då kan det mycket väl tänkas att konsumenterna får betala det priset såväl som alla andra priser.

Här har vi emellertid satt oss ned för att fundera över detta, och jag skulle tro att vi om något år – när utredningen lägger fram resultatet av sitt arbete -- får tillfälle att ta ställning till hur jordbrukspolitiken på lång sikt skall utformas. Hitintills har vi inte ansett att jordbruket skall finansieras med skattemedel annat än i sådana speciella situationer som den att prisstoppet förhindrar jordbrukarna att få ut sina avtalsenliga ersättningar. Men det var inte den kombinationen vi diskuterade när vi talade om det här för ett år sedan.

Det är klart att man kan säga: om vi har en ekonomisk tillväxt skall det väl alltid bli någonting över; bl. a. skall det bli mellan 1,3 och 1,5 miljoner kronor över för att justera folkpensionsåldern. Och något skall det väl bli över, även om vi har in-tecknat en del av denna tillväxt: våra 1,4 miljoner folkpensionärer skall ha en 3-procentig höjning utöver kompensationen för levnadskostnadsstegringen; de statligt anställda räknar väl med att få en standardhöjning utöver kompensationen för kostnadsstegringen; för de statliga materialbeställningarna begär man kompensation utöver det fasta laget och konsumtionsprisstegringen, som också skall betalas över statsbudgeten och medför ökade utgifter även om volymen för inköpen är oförändrad.

Gör man sig besvär att tränga in i problemen finner man att det inte ens med det här tillväxtantagandet blir särdeles mycket som läggs i skötet på finansministern. Och det som läggs där skall många dela på, och det är från den utgångspunkten som prioriteringen skall göras. Vi måste vara relativt fria när vi gör den prioriteringen. Redan nu är vi väldigt hårt bundna av olika automatiska påslag.

Det är inte riktigt att säga att jag har hotat med kreditätstramning och räntehöjningar. Vad jag har sagt är helt enkelt detta: Om man ogenerat bortser från att budgetutgifterna skall betalas och tror att man har funnit den lysande och enkla lösningen i att öka underbalansen och den statliga upplåningen och om man för ut detta budskap i en tid då konjunktur-

uppgången – som vi alla tycks vara överens om avtecknar sig ganska klart – löper man risker i fråga om den ekonomiska stabiliteten. Man drar åt bromsarna på det penningpolitiska området senare i tiden än vi behöver göra om vi har en fortsatt handlingsberedskap även på det finanspolitiska området. Detta är naturligtvis kommunicerande kärn, och en alltför lättsinnig politik på den ena kanten flyttar fram anspråken på den andra kanten – det är konsekvent och logiskt, och ingen kan bestrida det.

I Skånefallet kommer naturligtvis de anställda förr eller senare att få reda på vilka slakterier som skall läggas ned, vilka charkuterifabriker som skall stoppas och vilken destruktionsanstalt som inte längre skall fungera. Jag nämnde det bara för att vara utförlig i referatet. Samtidigt visar det emellertid att i den filosofi, den religion om decentraliseringens välsignelse, som centerpartiet för fram som sitt politiska budskap och begär att andra skall rätta sig efter, förbehåller man sig rätten att göra undantag för egen räkning. Jag anklagar dem inte för detta; jag underströk ett par gånger att de skall ha samma rättighet att göra ekonomiska bedömningar som alla andra och att det är klokt att acceptera en sådan ekonomisk bedömningar som alla andra och att det är klokt att acceptera en sådan ekonomisk bedömning.

I sitt felsökande trodde sig herr Helén ha funnit att jag varit vårdslös med procenten. Om han läser mitt första inlägg skall han finna att jag talade om tvåårsperioder. Jag nämnde siffran 10 procent för åren 1969 och 1970 och några procent under åren 1971 och 1972. Det här är ju inget att tjafsas om, men jag talade som sagt faktiskt om tvåårsperioder, och därför var herr Heléns anmärkning alldeles onödig.

Sedan har herr Helén fel när han säger att det var först efter valet 1970 som regeringen var beredd att tala om att nu tarvades ingripanden. Det är en helt felaktig beskrivning av vad som hände. I februari månad 1970 lade jag fram förslag om punktskattchöjningar på tobak, öl och vissa kapitalvaror. Riksdagen funderade på förslaget men gav mig inte rätt att göra så starka finansiella åtstramningar som jag önskade utan undantog partiellt en del av dem. Det var helt enkelt så att jag inte fick någon borgerlig accept på de långtgående åtgärderna i finanspolitiskt syfte som lades på riksdagens bord i februari månad 1970.

Vi kom sedan tillbaka i maj månad 1970 – det var fortfarande före valdagen – och genomförde kreditåtstramningarna, och det gjorde vi samtidigt som centerpartiet i sin politiska propaganda sade: Det här är alldeles felaktigt. Vi skall importera 1 eller 2 miljarder utifrån och lägga in dem i all annan likviditet som vi har i det här landet. Det är den rätta politiken.

Emot denna politik gick vi ut i samråd med riksbanken och gjorde åtstramningen. Då är det rätt fantastiskt – för att låna ett gammalt uttryck som Tage Erlander på sin tid ofta använde; det är ganska dramatiskt och jag brukar inte ta till det så ofta – att nu i efterhand komma och säga: Här ville inte regeringspartiet göra de åtstramningar som var erforderliga, för man var rädd för reaktionen i valrörelsen.

I november månad följde vi upp den finanspolitiska åtstramningen. Om inte mitt minne sviker mig hade jag kontakt med ett par av de borgerliga partierna – herr Bohman får väl bara tala för sig – för den

finansiella uppstramning som har daterats från november 1970. Historie-skrivningen var illa genomtänkt av herr Helén, och jag hade följaktligen ett behov av att korrigera den.

Det är klart att man kan säga att vi har en finansminister som är passiv och inte visar den élan och den energi och den fantasi och den force som skulle kunna vara erforderliga. Han delar väl denna sin roll med de flesta finansministrar i världen, eftersom ingen gärna på allvar kan påstå att det har gått sämre med det svenska folkhushållets ekonomi under efterkrigs-tiden än med andra länders. Jag tillät mig att säga att vi har kommit igenom de här svåra åren med mindre störningar och mindre ostentativa ingrepp än vad många andra nationer har tvingats till – även där, som jag hoppas, kloka borgerliga finansministrar har svarat för ekonomin. Men man kan inte bestrida den automatik som föreligger. Jag räknade upp folkpensionerna, försvaret, utbildningskostnaderna och ytterligare ett par tunga områden. Är det någon här som verkligen ärligt tror på att det finns några variabler i de där kostnaderna framöver?

Sedan må man roa sig med att kalla finansministern passiv eller vad som helst. Man kanske t. o. m. kan kalla honom realist, när han konstaterar att i de här avscendena finns det inga variationsmöjligheter, utan där har riksdagen sin klart uttalade uppfattning, som den kommer att följa. Det är möjligt att en kamrer skulle kunna klara det här lika bra som jag – jag vill inte alls skryta över mina utförsåvor som finansminis-ter, även om jag har suttit rätt många år – men jag är inte säker på att kamrern i det långa loppet ändå skulle klara det bättre. Och en kamrer är i allmänhet en högt utbildad person, så jag är naturligtvis alldeles utomordentligt smickrad av den här jämförelsen.

Herr Bohman uttryckte sig så här: Är Sträng offer för utvecklingen? Ja, inte mer än någon annan. Det blir samma svar där som det blir till herr Helén.

Sedan kan man som herr Bohman fråga: Vem har skapat den politik vi nu har? Naturligtvis har regeringen ansvaret för den ekonomiska politiken och dess finansminister kanske i alldeles speciell grad; det skall ingen sticka under stol med. Den här politiken kunde kanske ha varit bättre – det har jag sagt offentligt i Sveriges television till hela svenska folket, och jag kan säga det här – men vad jag vet är att den odiskutabelt skulle ha varit sämre, om vi hade fallit undan för alla de överbud som oppositionen permanent har presterat och inte heller i dagens tidigare debatt har dragit sig för att offentliggöra.

Herr Hermansson säger: Varför skall inte finansministern kunna fundera på en 20-procentig aktievinstbeskattning? Jag har faktiskt inte tänkt på det. Vi har genomfört en realisationsvinstbeskattning på aktier. Vad herr Hermansson är ute efter nu är något slags speciell skatt på varje försäljning av aktier, på de dagliga försäljningarna av aktier på börsen. Man marscherar ju inte in på det här området så där hux flux utan att ha en aning om vad det skulle innebära. En del av aktierna säljs på börsen, en del av aktiehanteringen går vid sidan om börsen. Det ställs ögonblickligen frågor om en kontroll som kan vara besvärande och marig att komma igenom. Vad det sedermera skulle få för verkningar på industrins kapitalanskaffning och annat är naturligtvis någonting som

seriöst borde undersökas. Jag är på den här punkten – det måste jag bekänna – inte lika djärv som herr Hermansson så att jag utan vidare – på stubben, som det brukar heta – skulle vara färdig att säga att det här är en riktig skatt, den skall vi klippa till med.

Staten måste investera mera, säger herr Hermansson. Ja, vi investerar nog i den takt vi orkar med. Vi investerar på alla de områden där vi tror att det är riktigt att investera. Nu är det emellertid så – jag har sagt det många gånger förut – att även staten är underkastad de begränsningar i sin investeringsverksamhet på det näringspolitiska området som alla enskilda företag är underkastade. Den enskilde företagaren är så pass intresserad av att investera att om han kan göra en hygglig vinst så vill han investera. Staten får nog acceptera ungefär samma modell för sin investering om man vill fortsätta inom en marknadsekonomi där man inte via statsregleringar bestämmer vad företagen skall ge eller inte ge och avskärmar den egna näringspolitiska verksamheten från omvärlden och dess konkurrens.

Jag hade tillfälle i höstas att diskutera igenom de här frågorna med min kollega i Sovjetunionen. Det var en mycket intressant debatt. Vi träffades för tio år sedan, och vi träffades nu igen och hade utomordentligt ingående överläggningar. Vi är personligen goda vänner, så vi talar fritt med varandra även från den utgångspunkten. Men det är klart att det är annorlunda om man har det samhällssystem som gäller i Sovjet. Jag frågade honom bl. a.: Hur tar Du in Dina skatter? Då fick jag beskedet: ”Ungefär 92 procent av mina behövliga inkomster tar jag från företagsvinsterna, och de andra 8 procenten tar vi i regel med en omsättnings-skatt.”

Om man avskärmar den egna marknaden från omvärlden och följaktligen inte behöver möta omvärldens konkurrens i sin egen produktion, då bestämmer man prisläget för den varuproduktion som industrin presterar och då sätter man det så att finansministern får in tillräckligt med skatter av den övervinst det är fråga om. Men detta förutsätter ju ett helt annat och totalitärt statsskick och ett annat samhälle än vad vi har hos oss. Vi är inte beredda att acceptera det samhällsskick, den totalitära regim och den reglering det här är fråga om.

Därför blir den statliga investeringen på näringslivets område mindre lätthanterlig än vad som ofta framkommer i den allmänna debatten. När herr Hermansson talar skulle man ju kunna få föreställningen att det bara är fråga om att bestämma sig – om bara regeringen och statsmakterna bestämmer sig så växer det upp rader av goda, räntabla företag som nyanställer folk, betalar bra löner, ger tryggad anställning och dessutom är helt likvärdiga med motsvarande privata företag när det gäller vinst, avskrivningar, nyinvesteringar och företagsamhet över huvud taget.

Marknadsekonomi gäller också för den statliga verksamheten. När vi investerar i ASSI, så skall ASSI slåss med Cellulosaaktiebolaget, Mo och Domsjö, Iggesunds bruk och skogsägarnas industrier och sälja sin vara på en världsmarknad, där det är världsmarknadspriset och konkurrenterna som avgör om det går att sälja eller inte. När vi investerar i Norrbottens järnverk, så skall Norrbottens järnverk slåss mot andra järnverk och avsätta sin vara i konkurrens med andra. Då har man ju där en given

begränsning – man marscherar inte bara in och säger att här etablerar vi företag, utan det skall finnas förutsättningar för detta på de premisser som gäller i vår marknadsekonomi. Företagen skall gå ihop ekonomiskt, de skall ge anställning och trygghet åt arbetskraften, och då är problemet med att överta verksamheten och föra näringspolitiken i statens regi väsentligt mycket mera bekymmersamt och besvärligare än man i en enkel offentlig debatt många gånger tror att det är.

Jag har kostat på mig den här rätt långa utläggningen eftersom herr Hermansson så ofta kommer tillbaka med de här synpunkterna. Det har gett mig anledning att lämna en liten analys av hur jag ser på det hela.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Vi får ju flera tillfällen under vårriksdagen att diskutera regionalpolitiken. Jag vill bara vid det här tillfället säga att jag undrar hur länge regeringen skall hålla på med att anklaga jordbrukskooperationen för dess sätt att utöva sin verksamhet. Det är klart att det begås misstag där också, men jämnt över är det den mest decentraliserade näringsverksamhet som finns i det här landet, och den tål i det avseendet varje jämförelse med konsumentkooperationen, för att ta ett närliggande exempel.

Finansministern säger att det är ansvarslöst att öka på underbalanseringen. Jag har för min del sagt att det ger i och för sig egentligen ingenting att hålla på och diskutera detta tal isolerat. Det är ju viktigare och mera avgörande att vi för en diskussion om hur pengarna används. Där har jag givit uttryck åt min alldeles bestämda uppfattning att om vi använder pengarna för offensiva insatser, som ger nya jobb, så skall vi inte tveka att ytterligare öka underbalanseringen.

Finansministern säger då enligt sitt räknesätt, att 100 000 per arbetsplats är 10 miljarder kronor, och finansministern gör detta till något alldeles oöverstigligt. Jag tror inte att man behöver räkna på det viset, därför att varje nytt arbete kräver inte ny lokal och nya maskiner. Det är alltså fel att räkna på det viset, men jag är beredd att göra en jämförelse på det hållet ändå.

Jag minns ett TV-program som sändes nerifrån Malmö – det var under hösten 1971 och vi var med från alla partierna – där statsministern sade, att här har vi satt in belopp i storleksordningen 7 miljarder för att få bukt med situationen för de arbetslösa. Då frågar jag: Om det var möjligt – och det var statsministerns eget besked om vad regeringen gjorde när det gällde i huvudsak arbetsmarknadspolitiska åtgärder, dvs. för att det aktuella året klara situationen för dem som blivit arbetslösa – varför känner finansministern och regeringen motvilja mot att sätta in 10 miljarder i samarbete med näringslivet för att få en varaktig sysselsättning? Det är ju en vinst för människorna, det är en vinst för samhället på flera sätt, det ökar ju dynamiken. Varför är 10 miljarder nu ett oöverkomligt belopp i samarbete med näringslivet, när 7 miljarder satsades i arbetsmarknadspolitiken på ett år?

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern säger att man vidtog de finanspolitiska åtgärder som var erforderliga 1970. Men utvecklingen visade ju att

de inte var tillräckliga. Vidare försökte finansministern göra en poäng av att riksdagen tog bort litet av skatteförändringen på vårvintern 1970; om jag minns rätt var det vitvarorna som togs bort. Ja, det var ett enhälligt bevillningsutskott som gjorde det. Jag satt själv med och hörde utskottets ordförande, socialdemokraten herr Ericsson i Kinna, föreslå den ändringen, och utskottet var enigt i det fallet. Det är alltså ingenting som man kan förebrå oppositionen speciellt.

Men det avgörande är ju att vad vi hela valåret 1970 diskuterade var huruvida vår ekonomi verkligen var så stark som finansministern hävdade. Det visade sig att den inte var det. Från den socialdemokratiska sidan hette det: Prisökningar skall inte bekämpas med arbetslöshet. Det var en valparoll. Och hurudant blev resultatet? Jo, det blev en rekordhög arbetslöshet och snabba prisstegringar. Genom att man satsade så hårt på kreditåtstramningarna bröt man nacken av den uppgång i industrins investeringar som var på väg. Och åtstramningen slog till med full kraft när lågkonjunkturen redan var ett faktum – med känt resultat: arbetslösheten ökade.

Detta gäller emellertid det förflutna. Det viktiga med dagens och kvällens debatt är att vi måste få en annan syn på hur man skall skapa trygghet i arbetet och resurser för framtiden. Vi i folkpartiet menar att det skall man inom ramen för en socialliberal ramhushållning, som satsar på stimulanser och förebygger arbetslöshet. Man kan inte skapa sysselsättning huvudsakligen genom subventioner och statliga åtgärder. Vi måste se till att företagen får arbeta i ett klimat där de ser framtiden an med tillförsikt och kan räkna med en hygglig lönsamhet. Med den socialdemokratiska politiken har alltför många företag fått ryggen knäckt. Med vår positiva syn på företagets möjligheter och rätt till lönsamhet kan man också ställa krav på företagen både från det allmänna och från löntagarna, och det är nödvändigt i det moderna industrisamhället.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänker använda dessa knappa tre minuter till att lägga till rätta en del av det som finansministern sade i sitt första inlägg.

Jag börjar med det påstående som finansministern gjorde och riktade mot mig och mot oppositionen i övrigt, nämligen att vi förra våren i fyra dagar skulle ha accepterat det skatteförslag – skattesänkingsförslag sade finansministern – som var framlagt av regeringen, men när vi fick klart för oss att herr Hermansson tänkte gå emot förslaget bestämde sig oppositionen för att också göra det. Jag har hört det påståendet tidigare. När jag hörde det första gången blev jag alldeles häpen och frågade: Hur kan det här ligga till? Hur kan Gunnar Sträng ha fått det här i skallen? Jag gjorde ju uttalanden de fyra dagar då detta var aktuellt, nämligen torsdag, fredag, lördag och söndag. Jag har gått tillbaka till mina TT-uttalanden och konstaterat att jag redan den första dagen starkt kritiserade förslaget. Jag fullföljde också kritiken hela tiden, därför att jag betraktade förslaget inte som en skattesänkning utan som en skattehöjning – vilket det ju i själva verket också var. Eller bestrider finansministern att förslaget med höjd moms och höjda indirekta skatter

skulle tillföra statskassan i runt tal 400 miljoner kronor ytterligare?

Herr Hermansson hade inte ett skvatt med den saken att göra. Det var ett helt självständigt ställningstagande som jag och företrädarna för de andra partierna gjorde. Tro mig, Gunnar Sträng, det förhåller det sig på det sättet! Och när man nu för en gångs skull i en politisk debatt kan åberopa papper på detta, så borde även en klentrogen finansminister kunna tro på ens ord.

Vidare sade finansministern: Vi hade lovat svenska folket en skattesänkning, och det löftet höll vi. Jag upprepar min fråga: Är det inte riktigt, finansminister Gunnar Sträng, att den s. k. skattesänkning som ni föreslog var en skattehöjning på i runt tal 400 miljoner kronor? Jag tycker det skulle vara intressant att få ett svar på den frågan, eftersom vi har talat om ärlighet.

Finansministern antydde att jag skulle vara motståndare till en modernisering av den svenska industrin, därför att jag kritiserade att regeringen givit stimulans till maskininvesteringar när vi hade arbetslöshet. Om det är någon som har talat om behovet av att rationalisera för att vi skall vara konkurrenskraftiga, så är det väl jag. Vad jag har kritiserat är de tre komponenterna tillsammans: Samtidigt som vi har en hög arbetslöshet subventionerar man kapitalinvesteringar för att få bort arbetskraft och lägger en skatt på sysselsättningen. Dessa tre komponenter går inte ihop i helhetsbilden, och det är dem jag har kritiserat. Den kritiken vidhåller jag.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Så fort man talar om den stora arbetslösheten i landet – alla vet att den existerar; den omfattar ett par hundratusen personer – talar finansministern om kvinnornas inmarsch på arbetsmarknaden. Det kan vara en liten del av förklaringen till det stora utbudet av arbetskraft, men det kan aldrig vara något försvar för arbetslösheten. För några år sedan, när det var brist på arbetskraft, som det hette, bedrevs en samhällelig propaganda för att kvinnorna skulle gå ut i förvärvsarbete. När de sedan kommer, skyller man på dem för att det blir arbetslöshet. Utgångspunkten måste väl vara att kvinnorna har precis samma rätt till arbete som de andra medborgarna.

Finansministern sade att om det blir full sysselsättning skulle vi få ett underskott i bytesbalansen och dålig valutareserv. I ett annat uttalande gick han ännu längre och sade: Man kan skapa jobb åt alla, men då är det risk att likviditeten blir för stor, att det uppstår överhettning och inflation. Jag tycker det är ett väldigt cyniskt resonemang. Har man utgångspunkten att man kan skapa jobb åt alla människor, så måste väl målsättningen vara att genomföra det, efter allt som har skrivits i finansplaner och program om regeringens målsättning för politiken. Om man följer linjen att ändå inte försöka genomföra full sysselsättning, kan det dels vara uttryck för en mycket konservativ ekonomisk politik, dels vara ett erkännande av de problem som det bestående ekonomiska systemet skapar. Det senare kan jag instämma i; problemet är inte alldeles lätt att lösa.

Samma sak är det med statligt ägda industrier och investeringar i

industripolitik. Det är naturligtvis inte problemlöst att skapa statligt ägda industrier i ett kapitalistiskt samhälle, om man ställer kravet att de skall fungera precis som privatkapitalistiskt ägda företag. Men det är två saker som man måste anmärka på i finansministerns resonemang — jag är ändå glad över att han tog upp det. För det första måste samhället, staten, betrakta vinst och lönsamhet inte bara från företagsekonomisk synpunkt utan även från samhällsekonomisk synpunkt. För det andra måste samhällsorganen också tänka på den stora nationalekonomiska förlust som arbetslösheten utgör — det tänker ju inte ett privat företag på. Varje minskning av arbetslösheten måste räknas som en inkomst för samhället. — Dessa saker måste läggas till det resonemang som finansministern förde. Jag tror att regeringen flera gånger bör tänka över hela problemet med statens insatser för industrialiseringen.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag vet inte vad som flugit i herr Fälldin; han har tydligen inte alls brytt sig om att lyssna på vad jag sade. Han började sitt senaste inlägg med att fråga: Hur länge skall regeringen anklaga jordbrukskooperationen för dess centralisering? Ingen människa kunde väl utläsa någon anklagelse i mitt inledande inlägg. Jag underströk tvärtom vid flera tillfällen att det vore fel att anklaga jordbrukskooperationen för att den centraliserar sin förädling av slakten, något som leder till att man tjänar 20 à 23 miljoner. Så gör den privata förätagsamheten, och det har även jordbrukskooperationen rätt att göra. Jag inskränkte mig till att rikta min kritik mot, skall vi säga, böndernas politiska företrädare som försöker göra gällande, att bara man bestämmer sig för en decentralisering så händer inte någonting sådant här. Det är distansen mellan tal och handlande som jag angriper, men jag angriper inte handlandet i och för sig. Det har jag också understrukt ett par gånger, och det var väl närmast därför att herr Fälldin tyckte att det här var ett olustigt resonemang som han tillgrip metoden att säga att nu står herr Sträng och anklagar jordbrukskooperationen.

När det gäller kostnaden för att sätta 100 000 män eller kvinnor i arbete frågade jag i mitt första inlägg om man från centerpartiets sida räknade in även den naturliga rekrytering som blir följden av en konjunkturuppgång. Jag menar att man i så fall lyser med lånta fjädrar. Om konjunkturuppgången kommer nu och företagen har likviditet — och det har företagen — kommer de självfallet att efterfråga mer folk. Kan man räkna in denna efterfrågan i det här programmet innebär det visserligen en politisk poäng, men jag trodde inte att det var avsikten. Jag frågade följaktligen om det var meningen att vid sidan av den normala rekryteringen skapa 100 000 nya arbetstillfällen. Jag kom fram till att kostnaden härför kunde uppgå till ett belopp på 10 miljarder. Då säger herr Fälldin: Men ni satte ju in 7 miljarder i konjunkturedgången — då skall ni väl kunna sätta in 10 miljarder i konjunkturuppgången! Jag måste bekänna att jag tydligen alldeles misslyckats i mina blygsamma försök att vara pedagog i dessa frågor, även om jag fått ett erkännande av herr Bohman.

Sedan vill jag säga till herr Helén att jag är medveten om att bevillningsutskottet inte fullt ut ville följa mig när det gällde den

finansiella åtstramning som jag föreslog i februari månad 1970. Det berodde helt enkelt på att vi fick ett besked om att vi hade alla de borgerliga partierna emot oss, och Ericsson i Kinna ville inte ta en politisk strid på den punkten. Jag blev därför desavuerad av bevillningsutskottet – så enkelt är det.

Men när man nu i efterhand kommer och anklagar finansministern för att han inte varit tillräckligt energisk i fråga om åtstramningen, bör ju inte de som ville gå längre åt andra hållet komma med några pekpinningar – och där hade vi ju den borgerliga oppositionen under hela 1970, både när det gällde finanspolitiken och framför allt när det gällde kreditpolitiken. Det är därför jag anser att det är litet påfrestande när herrarna går upp i talarstolen och är så förskräckligt sakförståndiga om vad som egentligen borde ha skett och hur man skulle ha hanterat detta 1970. Var och en som vill följa akterna vet att det snarare skulle ha blivit sämre om vi tagit herrarna på ordet vid dessa tillfällen.

Till herr Bohman vill jag säga att jag har ett bestämt minne av att herr Bohman under fyra dagar hade accepterat skatteomläggningen. Nu tog jag inte med mig de akter jag hade i den ekonomiska debatt som då följde, men jag har ett minne av att jag stod här i bänken och ägnade åtskillig tid åt att läsa upp en del erkännansvärda uttalanden om att regeringen äntligen begrep att det var nödvändigt att sänka skatten för de fysiska personerna. Om jag inte minns fel, gjorde herr Bohman ett offentligt uttalande, vari han sade att det var roligt att han en gång fått rätt, dvs. regeringens skatteutspel var helt i överensstämmelse med vad herr Bohman ansett och tyckt under många år. Men så hände detta att man fick vittringen av regeringskrisen i näsborrarna, och då sjönk allt det andra i bakgrunden.

Till herr Hermansson slutligen vill jag säga att visst har kvinnorna samma rätt som männen, men traditionellt är detta land så gammalmodigt att hela vår arbetsmarknad i stor utsträckning varit uppbyggd på mannens prioritet till arbetstillfällena. Först under de senaste åren har kvinnans frigörelse verkligen börjat ge resultat. Därför kommer de gifta kvinnorna senare in på arbetsmarknaden än männen. En av orsakerna är barntillsynen, som först under de senare åren fått en större omfattning, barntillsynen då i kollektiv regi.

Vi skall försöka lösa detta problem, men det behövs en övergångstid. När herr Hermansson frågar om vi inte skall ge jobb åt alla människor, vill jag svara att vi skall göra det inom den ram som naturligen är möjlig. Vi har nu under lågkonjunkturen haft en arbetslöshet, som enligt arbetsmarknadsverkets beräkningar legat på 1,5 procent under sommaren och 2,5 procent under vintern. Den senaste uppskattningen i januari månad visar 2,5 procent. När vi under 1970 sannerligen inte talade om någon arbetslöshet utan om brist på arbetskraft, hade vi 1 procents arbetslöshet på sommaren och 2 procents arbetslöshet under vintern. Det är ungefär skillnaden mellan dagsläget och det tidigare läget, som präglades av en högkonjunktur.

Det fanns emellertid arbetslösa även under högkonjunkturåret, när vi hade tre lediga anmälda platser på varje anmäld arbetslös. Då uppgick antalet arbetslösa till 35 000–40 000 personer. Om de arbetslösa finns på

ett ställe och de lediga platserna i en annan del av landet och man inte gärna kan skilja på två äkta makar med gemensam familj, får man helt enkelt detta resultat. Har man en arbetslös på ett ställe och efterfrågan på ett annat ställe, där det frågas efter en helt annan utbildning och kunskap än vad just den arbetslöse råkar ha, får man också finna sig i en övergångsmässig arbetslöshet.

I januari månad i år, när hela den offentliga debatten följaktligen dominerades av arbetslöshetsfrågorna, fanns det 27 000 obesatta lediga platser, helt enkelt beroende på svårigheten att få de arbetslösa direkt anpassade till de lediga platserna. När herr Hermansson frågar hur långt vi kan ta ned arbetslösheten, vill jag svara att vi möjligen kan ta ned den med någonting mellan 0,5 och 1 procent, men vi når självfallet aldrig botten. Folk är ständigt på marsch från det ena jobbet till det andra. Det råder ständigt en situation, där de arbetslösa inte passar ihop med de lediga platserna. Vår ambition går längre än i något annat land. Vi är glada över det, och den ambitionen kommer vi att uppehålla. Men vill man vara riktigt ärlig, kan man inte se bort ifrån de faktiska förhållandena, när man nu diskuterar arbetslöshet och sysselsättning.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Bohman anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Utanför våra gränser pågår en snabb förändring inom näringslivet. Internationaliseringen blir alltmer påtaglig. De stora multinationella företagen växer i omfattning och betydelse, men också företag av annan storlek blir mer och mer beroende av kontakter över gränserna. Över gränserna växer fram ett produktionssamarbete, men också samarbete inom forskning, marknadsföring och finansiering av en helt annan omfattning än vi tidigare varit vana vid.

Oberoende av regeringarnas formella partianknytning är man i många länder på väg in i en utveckling som innebär att regeringarna mer eller mindre frivilligt tvingas engagera sig i näringslivsfrågor för att därmed klara sysselsättningen och grunden för social utveckling. Det gäller länder som Italien, där nyligen ett stort statligt verkstadsföretag gått in i en av de stora, f. d. privata verkstadsindustrierna. Avsikten är klart angiven: att skapa en bättre organisation för att trygga produktion, sysselsättning och försäljning på den internationella marknaden. I Tyskland har häromdagen offentliggjorts att två stora maskinbyggnadsföretag, Mannesmann och Demag, håller på att smälta samman för att bilda ett företag med ungefär 40 000 anställda och därmed hamna på fjärde eller femte platsen bland de tyska maskinbyggnadsfirmorna.

I England har den brittiska regeringen tillkännagivit att den skall gå in och finansiera hälften av ett utvecklingsprogram för den engelska stålindustrin, omfattande sammanlagt 35 000 miljoner kronor. Den moderniseringen syftar till att göra det stora statsägda brittiska stålbolaget bättre, för att det skall klara sig i konkurrens med kollegerna inom EEC och på andra håll i världen.

Skeppsbyggnadsverksamheten har tidigare ingått i så gott som alla

stora länders näringsprogram och kommer tydligen också att göra det i fortsättningen. Det gäller också inom EEC. Frågan är hur omfattande de ekonomiska engagemangen blir för framtiden och vilka former de protektionistiska strävandena kommer att ta. Liknande tendenser gör sig också gällande inom rederinäringarna. Det är med andra ord en allt annat än liberal värld vi lever i och ser utveckla sig framåt i tiden.

Om de multinationella företagen fortsätter att växa lika snabbt som de nu gör kommer snart några hundratal företagsledningarna och direktorer att behärska världens halva industriproduktion. De kommer att få en reell makt, som ställer många regeringar vid sidan av avgörande inflytande inom det egna landets näringsliv. Det är mycket troligt att det inom den stora gruppen multinationella företag kommer att utvecklas samarbete olika företagsgrupper emellan, som ytterligare förstärker betydelsen av de multinationella företagen inom det ekonomiska livet och ökar deras betydelse för sysselsättningen. Inte alla gånger behöver det vara beslut, som *direkt* gäller ett visst lands näringsliv. De *indirekta* följderna av näringspolitiska satsningar kommer att sprida sig internationellt. Modern teknik, gemensam marknadsföring, internationell finansiering kommer att förenas med den internationella lokalisering som ger det bästa totala resultatet för dessa stora företagsgrupper. Åtterverkningarna visar sig på andra håll, och de återverkningarna blir starkare ju svagare det egna landets näringsliv är.

Dessa internationaliseringssträvanden kommer inte att vara något som utmärker bara de stora internationella giganterna. Dessa strävanden till ökad internationalisering kommer också att prägla de andra större men också medelstora och mindre företag som hittills arbetat relativt ostörda på regional eller nationell grund. Regeringarna kommer att stå mera offside – utanför – utvecklingen på väsentliga områden än de redan i dag står. Makten kommer alltmer att glida över i händerna på andra. Inflytandet över sysselsättningen och näringslivet kommer i ökad omfattning att ligga på annat håll, starkt påverkat av internationella ekonomiska intressen.

Samtidigt som utvecklingen snabbt går i riktning mot ökad internationalisering av näringslivet på grund av förändrade tekniska och ekonomiska förutsättningar sker en annan lika djupgående förändring. Den tekniska utvecklingen leder till allt dyrare utrustade arbetsplatser. Särskilt framträder detta inom processindustrierna. Det i sin tur leder till en produktionsuppgång, men samtidigt en snabb minskning i behovet av arbetskraft. Det går då inte längre för det högindustrialiserade samhället att åstadkomma sysselsättningsskapande åtgärder med hjälp av hacka och spade. Nya arbetsplatser fordrar mycket långsiktigare förberedelser än förr och betydande kapitalinsatser. Den engelska stålindustrins modernisering visar att nytillskapade arbetsplatser i den branschen kostar ungefär 1 miljon kronor per styck. Liknande erfarenheter har vi från svensk processindustri.

Nu redovisar arbetslöshetssiffrorna för januari 1973 att vi har ca 85 000 arbetslösa. Därtill visar erfarenheten att siffran behöver höjas med åtminstone 10 000 för att ge en riktigare återspeglning av antalet arbetslösa som ej är med i arbetslöshetskassorna och som inte är anmälda

på förmedlingarna den dag undersökningen göres men likväl är det under veckan. Till dessa 95 000 arbetslösa kommer drygt 96 000 som inte redovisas som arbetslösa men likväl på grund av sin arbetslöshet har skickats till arkivarbete, arbetsmarknadsutbildning eller beredskapsarbete. Det är alltså bortåt 200 000 som med en riktigare redovisning bör anges stå utanför den ordinarie arbetsmarknaden men är anmälda vid arbetsförmedlingarna i avsikt att komma in på arbetsmarknaden. Det är detsamma som 5 procent av den totala arbetskraften, beräknad till 4 miljoner personer. De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna lämnar alltså hjälp i annan form än kontantunderstöd till hälften av den 5-procentiga arbetslösheten.

Även om vi anser oss ha en ganska tillfredsställande arbetslöshetspolitik när det gäller att ta hand om de 5 procenten arbetslösa, så behöver vi en näringspolitik för att trygga sysselsättningen för de 95 procenten. Och helst också höja det talet.

Även de relativt optimistiska tongångar som återfinns i statsverkspropositionen inför 1973 innebär så långt man kan bedöma, att sysselsättningen i Sverige kommer att bli ungefär oförändrad. Det innebär med andra ord att arbetslösheten också kommer att bli ungefär oförändrad, trots den internationella högkonjunktur som nu utvecklas.

Inga högkonjunkturer räcker för evigt. De efterföljs av lågkonjunkturer med sämre sysselsättningsutsikter. Den amerikanska konjunkturuppgången, mätt på New York-börsens utveckling, har nu snart varat så länge som en normal, genomsnittlig konjunkturuppgång där brukar vara. Även om det finns stora träd i Amerika, så växer inte ens i Amerika träden till himlen. En dag kommer omslaget. Det finns all anledning att vi inte alltför passivt förväntar oss att den amerikanska konjunkturuppgången skall lösa våra långsiktiga sysselsättningsproblem. Det finns all anledning att vi i stället i god tid förbereder en sådan näringspolitik och därmed sysselsättningspolitik att vårt utgångsläge i den internationella konkurrensen är bästa tänkbara inför de förändringar som kommer.

Ett bland många exempel på näringspolitisk satsning är den japanska regeringens satsning genom näringsdepartementet — Miti — av 80 miljoner kronor för att från 1971 till 1975 utveckla några prototyper till elektriskt drivna bilar. Avsikten är därefter att få i gång en produktion — dvs. sysselsättning — som fram till 1980 skall resultera i att 5 miljoner elektriskt drivna bilar skall rulla kring på gatorna. Det är ett exempel bland många på medvetna näringspolitiska satsningar, som görs för att trygga sysselsättningen och skapa underlag för social trygghet och framåtskridande.

Hela satsningen att bygga upp en Europamarknad genom EEC är tillkommen för att skapa bl. a. nya förutsättningar för en industriell och kommersiell utveckling på den europeiska kontinenten. Med den gruppen har vi nära 75 procent av vår utrikeshandel. Den gruppen strävar efter att relativt till omvärlden förbättra sin industriella och kommersiella position. Om vi vill hävda våra intressen genom den ena eller den andra samarbetsformen med EEC, är dock en grundförutsättning för oss, om vi vill lyckas, att vi också utvecklar en sådan näringspolitik att vi tryggar våra industriella och kommersiella intressen och det på ett sådant sätt att

vi samtidigt förverkligar våra mål om full sysselsättning och framåtskridande.

Det är till avsevärd hjälp för oss om vi får arbeta ytterligare någon tid under internationell konjunkturuppgång. Vi måste emellertid komplettera de förutsättningarna med en medveten, långsiktig näringspolitik och en ekonomisk satsning, som tryggar gamla arbetsplatser samtidigt som nya skapas.

Om vi skulle sänka antalet av dem som befinner sig utanför arbetsmarknaden från 5 procent till 2 1/2 procent och räknar med att det skulle ske genom nya, genomsnittligt dyra arbetsplatser inom industrin, skulle för den satsningen rent ekonomiskt krävas 20 000 miljoner kronor. Det motsvarar i runt tal hela statsinkomsten av nuvarande mervärdeskatt. Det är belopp av den storleken, som behöver satsas om vi vill förverkliga full sysselsättning. Likaväl är det inte fråga enbart om pengar. I ännu högre grad fordras förberedelser, mänskliga och organisatoriska insatser i tid på åtskilliga områden av samhällslivet. Englands stålpolitik vet vi något om. Vilken är vår, för att trygga den branschens sysselsättning? Den italienska statens industriella satsning är dokumenterad. Likaså den franska statens inom stålindustri, varv, järnvägar, gas, olja och flera andra områden. Inom bransch efter bransch har vi fått ta del av de resultat, som en långsiktig medveten näringspolitisk satsning åstadkommit i Japan.

Vi står i början av en utveckling under helt nya förutsättningar. Erfarenhet från det gamla, som har varit, måste kombineras med förståelse för det nya som kommer. Vi ser hur de multinationella företagen kommer att förändra inflytandet inom svenskt näringsliv och samhälle både för vår hemmamarknad och vår export. Vi ser den nya energipolitikens förutsättningar runt naturgas- och oljefyndigheterna i Nordsjön. Vi vet att strävanden finns att bygga upp en ny Europort, Europahamn, utanför Hamburg att ta vid, när industriområdet runt Rotterdams storhamn är fullbyggt. Det är en utveckling som inte kommer att lämna våra västkusthamnar och våra industrier också på andra håll opåverkade.

Inför de nya, hårdare förutsättningar som väntar oss måste vi oberoende av partitillhörighet på olika håll inom det svenska näringslivet, arbetsmarknaden och samhället inse att det är hög tid att vi lämnar alltför optimistiska drömmar om att en internationell högkonjunktur kommer att lösa våra problem och åter föra oss tillbaka till något som liknar 1960-talets extremt gynnsamma förutsättningar igen.

Det är hög tid att vi genom en medveten näringspolitik, omspannande åtskilliga sektorer av det svenska samhället, tryggar våra förutsättningar för full sysselsättning och social utveckling för framtiden.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Vart man än ser runt om i världen finner man att framåtskridande och ökad välfärd måste baseras på ett näringsliv som arbetar så effektivt som möjligt. Det är nödvändigt att näringslivet får en

känsla av att statsmakterna icke är kyligt inställda till näringslivet. Det är dess naturliga och många gånger enda sätt att fungera, om det skall kunna ekonomiskt överleva.

I Sovjetunionen har vi observerat svårigheter för industrin och jordbruket. Dessa svårigheter har skapat bekymmer för hela Sovjets samhällsfunktion. Det mål man i Sovjetunionen satte upp för den nu löpande femårsperioden har inte uppnåtts. Enligt de statliga redovisningarna har man inom många områden fått notera avsevärt lägre värden än de man avsett.

Jag lyssnade nyss på herr Werner i Tyresö. Han rekommenderade ett förstatligande av företagen och naturtillgångarna. Men han nämnde ingenting om att människorna skulle få det bättre genom detta. Det enda motivet var att man då skulle kunna förhindra en borgerlig regering. Det var inte precis någon stark motivering för ett förstatligande av näringslivet. Ingenting tyder på att någonting annat skulle vara bättre för att få ett starkt näringsliv än enskilda människors initiativ, vilja, verksamhet och ansvar. Detta är den främsta drivkraften för framsteg och framåtskridande. Om man från ideologisk synpunkt skall bevara och förvalta demokratin så finns nog ingen annan lösning än att ge näringslivet just dessa möjligheter. Ägarförhållandena är då sådana att funktionen för produktionen blir den bästa, antingen det gäller privat eller kooperativt ägande och förvaltande. Naturligtvis blir detta kompletterat med ett statligt ägande i vissa fall. Men erfarenheterna från andra länder visar att ett statligt totaldirigerat näringsliv varken ger medborgarna bättre eller ens samma förutsättningar för välbstånd. Med det näringsliv vi har här i Sverige -- till 95 procent bestående av privat och kooperativ företagsamhet -- tror jag att omsorgen om företagen inom industri och jordbruk blir den avgörande faktorn i kampen mot arbetslöshet och för ökade möjligheter till framtida reformer.

Man kan ibland höra -- även från vår regering -- att vårt näringsliv och våra förhållanden i övrigt är så utomordentliga att man inte på andra håll i Europa kan tävla med oss. Se på England, säger man. Där har man stora svårigheter med sitt näringsliv, med arbetsproblem och med strejker. Finansministern har här nyss sagt att han anser att Sverige har klarat sig bättre än många andra länder i Europa.

Man bör nog stanna till ett tag där. Jag tycker att jämförelsen med England inte är riktigt rättvis. England var ett världsrrike som föll sönder, det var ett imperium med centrum på de brittiska öarna. När hela denna organisation bröts sönder, då måste det bli stora påfrestningar på detta centrum för imperiet. Sverige var heller inte med i andra världskriget, vi har suttit i orubbat bo medan Europas länder helt raserades -- i många fall långt mer än vad som nu skett i Vietnam. Dessa länder har nu hämtat in sin eftersläpning och i vissa fall har de visat tecken på att passera vårt näringsliv när det gäller effektivitet.

Meddelandena i press och radio om nedläggning av företag och friställning av arbetskraft har varit en så monoton och ensidig visa de sista åren, att relativt små nyetableringar börjar bli säljbara nyheter. Det är nog mycket riktigt som nämnts tidigare här från regeringshåll i debatten i dag, att vad arbetsmarknadsmyndigheterna åstadkommer är till mycket

stort gagn för samhället. Mycket är dock sådant som förr eller senare ändå måste genomföras – t. ex. anläggning av reningsverk.

Efter det senaste världskriget gjorde man upp ett program för att möta en befarad arbetslöshet, som dock egentligen aldrig kom. Det planerades då oerhört mycket för småföretagen inom industri och jordbruk, vilket man skulle önska att det i dag finnes kapital för att genomföra.

Miljöförbättringarna i det lilla egna företaget är socialt sett lika berättigade som miljöförbättringarna i det stora företaget. När enligt vad man kan se bostadsbyggandet nu troligen kommer att dämpas bör annan byggnadsverksamhet inom olika näringsgrenar i skilda regioner få sig en stöt framåt.

Det framhölls i debatten tidigare i dag – jag tror det var av finansministern – att centern visat ett förstrött intresse för löntagarna. Nu är detta inte sant. Men är det inte också så att regeringen och socialdemokraterna ibland har visat ett förstrött intresse för många sektorer och grupper – mindre och större – i samhället? Det går an att säga att man skall hävda rätten till arbete åt alla, och det instämmer vi i från centern, men det är lika viktigt att hävda rätten till likartade arbetsförhållanden för alla dem som strävar inom de små privata företagen.

Man får ibland den uppfattningen att bakom regeringens politik för näringslivet ligger den föreställningen att bara satsningar på de stora företagen är fördelaktiga. Jag är medveten om att stordriften har sin plats i produktionslivet, och den är nödvändig när man t. ex. skall producera bilar i stora serier, men vi måste inom näringspolitiken ändå på allt sätt ta till vara de små företagens fördelar.

Den föregående talaren, herr Hagnell, uppehöll sig vid de mycket stora företagen och riskerna med de multinationella företagen, som kanske kommer att växa sig starkare än vad de är i dag. De mindre företagen har ofta större förmåga att anpassa sig efter efterfrågeförändringen på marknaden, och det är lättare för dem att ställa om sig till nya produkter när det gäller att tillgodose en viktig lokal marknad. Jag har den erfarenheten att tillverkaren av en produkt som försvinner ur marknaden oftast är ett verkligt storföretag. Dessutom har småföretagen en betydelsefull uppgift som underleverantörer.

Ett genomförande av planerna på en verklig regionalpolitik skulle knappast vara möjligt, om man inte hade tillgång till små företag, för vilka det är lättare att etablera sig och vilka kanske många gånger är de enda som kan starta en verksamhet i avfolkningsområden. Den jämna spridning av näringslivet som vi strävar efter är också lättare att förverkliga, om klimatet är gynnsamt för småföretagsamheten.

Det är, som herr Hagnell nämnde, önskvärt att de stora multinationella företagen inte får för stort inflytande, och en av möjligheterna till detta är att få en sådan struktur på näringslivet att även de små har möjlighet att konkurrera.

Antalet anställda inom Statsföretagkoncernen har under 1972 hållit sig oförändrat vid ca 34 000. Det har skett minskningar på vissa håll – i restaurangbolagen, SMT och Kalmar verkstad – men det har skett

ökningar inom andra företag i koncernen. Trots de resurser och det stöd som kan mobiliseras för Statsföretag har koncernen emellertid inte kunnat suga upp något av den arbetslöshet som uppstått på andra håll.

Ett område där statsmakterna borde satsa mera är industriell och teknisk forskning och utveckling. Jag tror att någon annan talare från centern kommer att ytterligare utveckla detta. Den svenska satsningen därvidlag har beräknats till 1,4 procent av bruttonationalprodukten, och man räknar med att Sveriges konkurrentländer i Europa och USA har satsat ungefär dubbelt så mycket. Att stimulera innovationer och därmed framtagande av nya produkter är en nödvändighet, om vi skall kunna följa med i konkurrensen, och det är väl en målsättning som vi alla måste ha. Om Sverige skall öka sin export och förbättra bytesbalansen måste man naturligtvis öka industrins produktionsförmåga. Nya produkter måste till för att vi skall kunna upprätthålla vår ställning i den internationella konkurrensen. En person som är anställd vid Ringhals kraftverk har talat om för mig att den reaktor som anskaffats till kraftverket hade beställts i England, men man måste frakta den till Japan för att få den svetsad innan den placerades i Ringhals.

Den minuspost som turismen orsakar i handelsbalansen har man ännu inte vågat röra vid, och många anser väl att man inte skall göra det heller, men det finns väl även i år motioner där det talas om möjligheterna att beskatta utlandsturismen.

Jag lyssnade på herr Hermansson. Han ville ha moms på börsen. Jag trodde att herr Hermansson ville ha bort börsen, men i så fall slaktar han ju den mjölkko som han nu tänker ta inkomster av. Det blir väl samma resultat som i fråga om momsen på engångsglas. Skatten på dem gör att man nu tror att de får vara kvar. Om herr Hermansson får införa moms på börsen, så kommer med säkerhet börsen att få vara kvar.

Centern har i skrift behandlat de anställdas förhållanden på arbetsplatsen. Detta har kritiserats av regeringspartiet, där det ansetts att vi skulle vilja tumma på fackföreningarnas och de anställdas möjligheter att ta ut sin del av produktionsresultatet. Så är ju ingalunda fallet. Vi menar att det börjar bli förlegat med de uråldriga fejderna på arbetsplatserna och att man bör få bort tendensen att söndra och härska genom att företagen och de anställda enas om en gemensam målsättning.

Statsministern yttrade i dag att landet byggs genom hårt arbete, och det har det sannerligen gjort. Han sade också att vi är stolta över vad som utträttats. Men han sade i samma andetag att man sökt svartmåla dem som byggt landet. Och då funderade jag på vilka han menade som varit med om att bygga landet. Det är många kategorier som har byggt vårt gamla Sverige gemensamt, var och en på sitt håll och inom sitt område, och mycket av underlaget till välståndet i landet byggdes innan de nuvarande organisationerna och partierna ens fanns till. Åkerjorden odlades osv.

Men om man ser det hela ur den synpunkten att det som människor med hårt arbete byggt i vårt land förändras till nedläggningsobjekt utan framtida värde kommer tankarna om vilka som skall ha äran både i nutiden och i forntiden. Fabriker och företag läggs ned, åkerjord läggs ned i många regioner, och inget nytt kommer i stället. För att vår tid inte skall förinta vad människor i svunnen tid byggt upp måste det bli en

bättre regional utjämning än den nuvarande, och den pågående utvecklingen måste få former som ger större jämlikhet mellan de olika regionerna.

De motioner som centerpartiet har väckt under allmänna motions-tiden går ut på att man ser till att man, samtidigt som man skapar nytt, inte med en förödande koncentration raserar vad som byggts upp i gången tid. Det målet går att nå med en decentraliseringspolitik. "

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! De senaste åren ger många exempel på att regeringens näringspolitik har kört fast. Här är några sådana:

1. Arbetslösheten har varit mycket hög trots alltmer omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder och arbetstidsförkortningar.

2. Investeringsutvecklingen inom industrin har varit lägre än vad som behövts. Jag ber att få crinra om de jämförelser som Gunnar Helén nyss gjorde mellan långtidsutredningarnas prognoser och faktiskt utfall av investeringarna.

3. Tillväxten i ekonomin har varit låg eller nära obefintlig under de senaste två åren.

4. Lönsamheten har successivt gått ned i svenskt näringsliv.

5. Tillkomsten av nya företag – nyetableringar – har sjunkit kraftigt under andra hälften av 1960-talet.

6. Mindre och medelstora företag har fått en allt besvärligare tillvaro.

7. Antalet forskningsstimmar inom industrin har minskat påtagligt.

Svensk ekonomi befinner sig således vid en brytningspunkt där något radikalt måste hända. Den kraftiga strukturuomvandling som näringslivet genomgått under efterkrigstiden har i många avseenden varit välfärds-skapande, men förutsättningen har hela tiden varit att det funnits nya eller expanderande företag som sugit upp friställd arbetskraft. Så är inte längre fallet. När dessutom den offentliga sektorn bromsats upp och inte heller kan erbjuda arbetstillfällen i den omfattning som efterfrågas blir arbetsmarknaden kärv och besvärlig på det sätt som vi upplevt i 1970-talets början. Det blir därför de kommande årens kanske viktigaste uppgift att återge svenskt näringsliv tilltro till framtiden och till möjligheterna till expansion och konkurrenskraft gentemot en påträngande omvärld. Men det förutsätter en omläggning av svensk näringspolitik.

Statliga företag skulle, förklarade socialdemokratin under 1960-talet, bli något av näringspolitikens motorväg. En kraftigt utvidgad statlig företagssektor skulle bli ett effektivt medel för att, med statsrådet Wickmans ord, ge "samhället möjlighet att lösa sysselsättnings- och utvecklingsproblem som vi i dag saknar resurser att lösa". Men den här vägen har visat sig vara svår, ja nära nog omöjlig, att bygga ut, och det som byggts har blivit knaggligt och kantats av svårigheter. Visst kan statlig företagsamhet vara befogad och lämplig i vissa fall, men som princip bör gälla att statliga företag motiveras i varje särskilt fall och att man noga överväger om de mål som de skall främja inte bättre kan uppnås på annat sätt. En allmän expansion av den statliga företagssektorn utgör inget värde i sig.

Nu finns det väl vissa tecken som tyder på att socialdemokraterna har ändrat inställning i näringslivsfrågorna. Låt mig erinra om den regionalpolitiska propositionen i höstas, där statsministern i avsnittet om marknadsekonomins förtjänster säger: "Fortsatt produktivitetssökning inom industrin är också både nödvändig och önskvärd. Nödvändig, därför att vi för att bevara den välfärd vi uppnått är helt beroende av att våra företag kan hävda sig i den internationella konkurrensen. Önskvärd, bl. a. därför att det inte finns någon annan väg att skaffa resurser till förbättringar och reformer inom olika samhällsområden. Industrialismen rymmer fortfarande stora möjligheter."

I årets finansplan understryker finansministern betydelsen av den ekonomiska tillväxten. Han säger:

"Det står alltså klart att fortsatt ekonomisk tillväxt är en förutsättning för att uppnå övriga mål för den ekonomiska politiken – och att ekonomisk tillväxt därmed utgör ett medel att nå de allmänna välfärdsmålen. Endast en expanderande ekonomi kan skapa förutsättningar för full sysselsättning."

Men dessa välvilliga formuleringar får inte skymma det grundläggande felet i den socialdemokratiska näringspolitiken. Den bygger i hög grad på centraliseringstanken. Centrala organ skall i ökad utsträckning ta ansvar för beslut som gäller enskilda företag eller branscher.

Dessa tankegångar återfinns i den näringspolitiska rapport som antagits av den socialdemokratiska partikongressen. Där understryks att samhällets planering måste utvecklas och att den måste innefatta överväganden av åtgärder i fråga om näringslivets utveckling. Dessa överväganden skall då givetvis samordnas med den offentliga sektorn. Man skall enligt rapporten lägga upp ett bredare informationsunderlag för de statliga organen så att avvägningar och prioriteringar mellan olika branscher kan göras när det gäller fördelningen av resurserna. På kort sikt skall man skapa, sägs det, en branschplanering och på längre sikt en övergripande näringspolitisk planering. Industrins investeringar skall där styras av samhället och i första hand ta sikte på de investeringar som är avgörande för den totala utvecklingen såväl branschmässigt som regionalt.

Regeringen synes nu benägen att skärpa det centrala greppet om näringslivets utveckling. Nya steg tas från blandekonomin in i sammanblandningsekonomin, där politikerna bygger in sig själva i det system som de borde sköta utifrån. Förslaget om att ge AP-fonderna rätt till aktieköp måste ses i detta perspektiv.

Den frågan kommenterade finansministern på den socialdemokratiska partikongressen i samband med att han med hänvisning till det kommande valet avvärjde ett förslag om banksocialisering. Han hänvisade där bl. a. till den näringspolitiska rapporten, där det talas om behovet av samlad överblick och gradvis starkare grepp över näringslivets utbyggnad. Ett citat kan belysa vad han avsåg: "Nu står vi inför uppgiften att via fonderna skaffa samhället direkt inflytande i företaget."

Mot detta ställer vi från folkpartiet upp med en näringspolitik som bygger på en socialliberal ramhushållning. Den har uttryckts på följande sätt i det nyligen antagna partiprogrammet: "Det marknadsekonomiska systemet främjar människans uppfinningsrikedom, fria initiativ och

framåtsträvan. Det bygger på fri prisbildning, konkurrens och fritt konsumtionsval och ger goda möjligheter till decentralisering av ekonomiska beslut. Men detta uppnås inte automatiskt. Det marknadsekonomiska systemet har mekanismer som, om de fritt får verka, kan medföra privat maktkoncentration, hård exploatering av miljön och ekonomiska klyftor. Genom politiska beslut fastlägges hur marknadsekonomi skall fungera så att detta undviks och viktiga välfärds mål främjas. Dessa beslut gäller i första hand de ramar inom vilka företag och hushåll kan fatta självständiga beslut. Denna generella styrning av ekonomin måste kompletteras med insatser av selektivt slag." Så långt programmet.

Hur vill vi då från folkpartiet angripa de konkreta frågorna inom näringspolitiken med den principiella grundsyn som finns redovisad i partiprogrammet? Jag skall, herr talman, försöka i koncentrerad form ta upp några delproblem:

1. Tryggheten i arbetet och företagets lönsamhet.
2. Kapital och kreditmarknad.
3. Mindre och medelstora företags problem.

Tryggheten i arbetet har ett direkt samband med företagets lönsamhet. Tyngden i devisen "det måste löna sig att arbeta" för såväl löntagare som företag är obestridlig.

Om lönsamheten minskar och samtidigt investeringarna ökar måste man givetvis finansiera dessa investeringar i ökad utsträckning med lånat kapital. Industrins långfristiga skulder har ökat markant. Därmed försämras soliditeten, dvs. förhållandet mellan eget och lånat kapital. Om soliditeten är dålig innebär det att företagen får svårare att stå emot konjunkturpåfrestningen.

Kapitalmarknadsutredningen kommenterade helt nyligen de här problemen på följande sätt: "Självfinansieringsgraden under 60-talet var väsentligt lägre än under 50-talet framför allt som en följd av sjunkande vinst- och sparandenivå inom företagssektorn. Utredningen anser att en fortsatt utveckling i denna riktning kan få ogynnsamma följder för industrins investeringsaktivitet och för den allmänna ekonomiska utvecklingen."

Enligt vår mening är det alldeles nödvändigt att utforma den ekonomiska politiken och näringspolitiken så, att den nedåtgående trenden i vad gäller lönsamhet och soliditet brytes. En måttlig men varaktig förbättring av lönsamheten ter sig angelägen. Från den utgångspunkten beklagar vi regeringens åtgärd att fördubbla löneskatten.

Med en förbättrad lönsamhet följer frågan om hur vinsten skall fördelas. Och visst är det en viktig fråga att diskutera.

Folkpartiets allmänna inställning till inkomstutjämningen kan enklast sammanfattas som ett krav på en utjämning uppåt. Det innebär krav på en ekonomisk tillväxt som skapar resurser som på olika sätt kan komma de inkomstsvagaste och de socialt underprivilegierade grupperna till del.

Åtgärder som ökar lönsamheten måste således förenas med insatser som innebär att förmögenhetstillväxten och dess avkastning inte förbehålles en begränsad krets kapitalägare. Både de som tillskjuter kapital och de som tillskjuter arbetskraft bör få andel i den förmögenhetstillväxt inom företagen som utgör resultatet av de gemensamma insatserna.

Folkpartiet har därför länge förespråkat ett system där löntagarna på individuell basis får andel i företagets förmögenhetstillväxt. Det är uppenbart att system av det här slaget kan utformas på olika sätt, men till det får vi återkomma i annat sammanhang.

Ett löntagarsparande skall ingå som ett naturligt led i en ny näringspolitik som syftar till snabbare framsteg och jämnare fördelning. Därtill kommer emellertid andra reformbehov i syfte att stärka företagets tillgång till såväl riskvilligt kapital som krediter.

En förutsättning för att riskvilligt nytt aktiekapital skall kunna ställas till industrins förfogande är givetvis att det allmänna hushållssparandet hålls uppe. Under 1960-talet har det successivt sjunkit för att under 1970-talets början åter öka. Vi vet inte om den här sparandeökningen är ett resultat av att människor känner sig otrygga eller om den är ett tecken på en mera varaktig utveckling. Det vore av stort värde att få säkrare kunskap om bakgrunden till dessa svängningar liksom sparbetendet över huvud taget. Vi beklagar därför att finansministern inte önskat biträda statistiska centralbyråns förslag om en stor sparandeundersökning. Vi menar att en sådan bör genomföras.

Så några ord om de mindre och medelstora företagets situation. Professor Dick Ramström, som tillhör de mest kunniga på det här området, menar att vi går mot en utveckling där näringslivet kännetecknas av dels ett litet antal mycket stora företag, dels ett stort antal relativt små företagsenheter. De stora blir större, de små håller sin ställning medan de medelstora får allt svårare att klara sig. Denna trend talar för att det behövs krafttag och en koncentration på de mindre företagets problem.

Redovisning över lönsamhet och företagsnedläggelser talar sitt tydliga språk liksom de uttalanden av delvis pessimistisk, delvis resignerad, delvis aggressiv art som görs av skilda företrädare för företagsamheten. Det är uttalanden som kan verka överdrivna men som speglar företagarnas oro. Det är befogat att, som professor Ramström gör, tala om ett slags företags kris åtminstone på det psykologiska planet.

Men ändå vet vi att de mindre företagen har företräden som gör att i varje fall vi i folkpartiet menar att de är oersättliga också i morgondagens samhälle. Det finns betydande smådriftsfördelar bl. a. genom dessa företags flexibilitet, mindre byråkratiska struktur samt i många avseenden gynnsamma miljöer för utveckling av produkter. De kan mer än de större koncentrera sig på udda efterfrågan och relativt snabbt kasta om kurs.

Men problemen finns där. De små företagen har svårare att få krediter när marknaden kärvar. Är det kanske det som är en av förklaringarna till att antalet fusioner ökar kraftigt, främst vad det gäller de medelstora företagen?

Fortfarande är generationsväxlingarna en "kritisk ålder" i familjeföretagen, och fortfarande är de mindre företagen i stort behov av olika service. Det är en lång väg, kantad med många bekymmer, att förverkliga en bra produktidé till en vara som efterfrågas i butiken. Företagaren, som är specialist på att framställa produkten, behöver hjälp av en rad andra specialister med teknisk och merkantil utbildning.

Vi satsar från folkpartiets sida på en regional bas för de här

servicefunktionerna. Företagareföreningarna är den naturliga utgångspunkten enligt vår uppfattning. Vi påpekade redan i föregående års motion om regionala serviceorgan för mindre och medelstora företag att det är "väsentligt att ge föreningarnas insatser en mer offensiv prägel genom att tillförsäkra dem resurser för uppsökande och förebyggande verksamhet bland företagare". Detta är inte minst viktigt mot bakgrund av att undersökningar har visat att många företag som reellt är i stort behov av främmande tjänster utnyttjar företagareföreningarna i alltför liten utsträckning. Bakom detta otillfredsställande förhållande ligger naturligtvis psykologiska, geografiska och ekonomiska faktorer, t. ex. bristande kännedom om serviccutbudet, rädsla för att dra på sig ytterligare kostnader, långa avstånd osv. En utbyggd informationsverksamhet är därför nödvändig. Vi har till årets riksdag återkommit med motioner om de mindre och medelstora företagens problem, och i dem belyses bl. a. servicefunktionerna, produktutvecklingen och även kredit- och kapitalfrågor för den här gruppen av företag. Dessutom har ju till årets riksdag utlovats en proposition med anledning av vad delegationen för mindre och medelstora företag föreslagit om utökad företagservice. Fler tillfällen kommer således att beredas att diskutera de mindre och medelstora företagens problem under vårriksdagen, och jag nöjer mig därför med dessa korta påpekanden.

Herr talman! Jag har tillåtit mig att referera till vårt nya partiprogram i det här anförandet. Jag vill avslutningsvis peka på en bärande idé i det: det dubbla greppet. Med det menar vi att det går att förena kravet på ekonomisk tillväxt med krav på utjämning, medbestämmande och socialt ansvar – ja, att dessa båda krav rent av förutsätter varandra.

Vi vill stimulera människor att ta initiativ och ansvar i näringsliv och samhälle. Och vi vill inte bara det utan också att en politik förs som gör att människorna finner det meningsfullt och lönsamt att engagera sig.

Mot det ställer vi bestämda krav på företag för att tillgodose löntagarnas rättmätiga behov av insyn och medinflytande, men också ett socialt ansvarstagande för de anställda.

Vi tror att vårt program visar hur vi principiellt vill angripa den här många gånger besvärliga avvägningen och också anger de praktiska framgångsvägarna.

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! Från talarstolen i gamla riksdagshuset liksom från denna talarstol har jag och många med mig från moderata samlingspartiet gång efter annan erinrat om värdet av ett konkurrenskraftigt, expanderande, lönsamt näringsliv som en av de viktigaste förutsättningarna för sysselsättning, framåtskridande och välstånd. Vi har erinrat om att det svenska näringslivet från allra första början byggts upp av små företag och att de mindre och medelstora företagen inom industri, handel, hantverk, serviceyrken och jordbruk alltjämt utgör en betydande del av vårt näringsliv. 40 procent av den totala industriomsättningen återfinns i företag med upp till 100 anställda, och ungefär 1,3 miljoner människor har sin utkomst från dessa företag. Såväl företagarna själva som de anställda i dessa företag har gjort allt för att utveckla dem. Många

småföretag har också vuxit och blivit stora företag.

Sedan 1960-talets mitt har det emellertid skett en markant dämpning av hela näringslivets investeringsvilja, av näringslivets utvecklingsvilja – en försämring av lönsamheten och självfinansieringsförmågan. Den extrema kreditpolitiken med inslag av direkta restriktioner ledde till likviditetsproblem och en markant uppgång i antalet konkurser och företagsnedläggelser. Härtill kommer också den i våra massmedia ofta förekommande företagsfientliga attityden.

Detta har skapat oro och misstämning, och många har tyvärr förlorat förtroendet för den förda näringspolitiken och tron på framtiden. De instrument regeringen använt sig av i den s. k. aktiva näringspolitiken är dels vissa selektiva åtgärder – punktinsatser – som kanske hjälpt på ett ställe men försvårat eller stjälpt på ett annat, dels ständigt återkommande höjningar av företagens sociala avgifter, ATP-uttag och under de senaste åren den allmänna arbetsgivaravgiften. Resultatet har blivit orimligt höga priser för konsumenterna på så gott som alla svenska varor – inte minst livsmedel – och dessutom en registrerad öppen arbetslöshet på ca 100 000 människor enligt räkningen i december 1972 och ytterligare ca 300 000 människor i dold arbetslöshet – människor som är sysselsatta utanför den reguljära arbetsmarknaden och vilkas löner och ersättningar indirekt till stor del skall betalas av de på den reguljära marknaden sysselsatta. Detta kan ju inte precis stimulera till nyföretagande eller till ökad satsning och inte heller till några speciella insatser från dem som arbetar på den ordinarie marknaden. Härtill kommer den finansiering av vissa statliga företag och institutioner som snedvrider konkurrensen till de privata företagens nackdel.

Under 1971 och 1972 har relationerna mellan regeringen och riksdagsmajoriteten å ena sidan och näringslivet å andra sidan varit påtagligt ansträngda. Från näringslivets organisationer har upprepade gånger kraftigt utformade framställningar gjorts till regeringen och riksdagen om en omläggning av den ekonomiska politiken, en annan näringspolitik i mera företagsvänlig riktning. Speciell uppmärksamhet har frågan om den s. k. löneskatten fått. Regeringens utspel i maj med förslag om fördubbling av löneskatten från 2 till 4 procent fr. o. m. 1973 ledde till en rad spontana protestuttalanden från näringslivets sida. Kulmen utgjorde det stora offentliga protestmöte som hölls på Sergels torg utanför Riksdagshuset i maj förra året mot löneskattens fördubbling. Den socialistiska riksdagsmajoriteten svarade dagen därpå med beslut om fördubblingen, detta trots att regeringen var medveten om – vilket statsministern också bekräftade i replikskiftet med herr Bohman i dag – att denna form av skatt drabbar vissa företag orättvist. Den slår allra hårdast mot de mindre och medelstora företagen och speciellt mot de arbetskraftsintensiva serviceföretagen och deras anställda.

Resultatet av denna skattepolitik stimulerar eller tvingar många företag till ytterligare friställningar eller permitteringar. I september i fjol genomfördes ytterligare en konferens med representanter för olika företagstyper, och vid den konferensen uttalades åter att näringspolitiken måste stimulera lusten att arbeta. Den måste stimulera skapandet och utvecklandet av företag. Den måste inriktas på att främja lönsamheten

inom näringslivet i dess helhet. Endast lönsamma företag kan ge säker och varaktig sysselsättning och goda löner. En avveckling av löneskatten och en sänkning av ATP-avgiften är med hänsyn härtill angelägna åtgärder.

I november i fjol anordnades så en "Företagets dag" i Stockholm med deltagande av bl. a. de fyra demokratiska partiledarna. Också då hemställdes om att man skulle ompröva beslutet om löneskatten.

Problemen aktualiserades på nytt i fredags vid en företagarkonferens här i Stockholm för mindre och medelstora företagare, där man inte alls var lika övertygad som finansministern om den kommande konjunktur-uppgången.

I dag frågar sig många om regeringen inte anser att denna sektor inom svenskt näringsliv har någon betydelse vare sig för samhällsekonomin eller för sysselsättningen, i all synnerhet som det i den framlagda statsverkspropositionen föreslås ytterligare pålagor på företagen, avsedda att finansiera nya reformer. De föreslagna reformerna är i och för sig angelägna, men vi vänder oss mot att finansieringen huvudsakligen skall ske genom nya pålagor på näringslivet och på företagsamheten. Faktum är att den mindre och medelstora företagsamheten drabbas särskilt hårt av regeringens och riksdagsmajoritetens kallsinnighet i detta fall, och jag kan inte förstå varför den delen av näringslivet inte kan få möjligheter att arbeta under samma villkor som övriga delar av svenskt näringsliv. Jag tillåter mig bara erinra om t. ex. beskattnings-, utbildnings-, konkurrens-, arbetslöshets-, finansierings-, kredit- och semesterproblemen för den här gruppen.

Som riksdagsman och företrädare för denna företagsamhets intressen skall jag förvisso inte ge upp hoppet om en vändning till det bättre. Måhända blir höstens val utslagsgivande i det avseendet. Helst skulle jag dock se att den politiska fronderingen finge vika för ett realpolitiskt målmedvetet samförstånd partierna emellan i dessa för rikets välfärd så viktiga frågor. Jag djärves därför hoppas att riksdagens behandling av den långa rad av företagarmotioner som inte bara jag utan en ansevärd skara ledamöter väckt i år skall behandlas mera välvilligt än tidigare.

Det skulle föra för långt att ta upp alla motionsyrkanden till granskning i kväll. De flesta är dessutom välbekanta. Några centrala yrkanden förtjänar kanske dock att nämnas, t. ex. avskaffandet av konkurrensbegränsningar som gynnar offentliga företag och av de snedvridningar som eventuellt kan förorsakas genom arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet – jag tänker då, herr talman, speciellt på anslagen till ytterligare en skidfabrik i Norrland, där vi redan har tre, som har problem med avsättningen. Jag tänker dessutom på de skyddade verkstäderna och på Allmänna förlaget och tvätteribranschen osv., vidare på skapande av ökade länemöjligheter för småföretagen, avskaffande av den faktiska sambeskattningen för rörelseidkare, borttagande av löneskatten, i varje fall inom stödområdet till att börja med, införande av en rättvis och jämlik definition på begreppet arbetslös företagare, ökad förståelse för ungdomens yrkesutbildning och lärlingsutbildning, slopande av energiskatten, m. m.

Många betecknar sådana ständigt återkommande krav som tjat och

avfärdar dem därför utan motivering, men tjetet måste betraktas som ett motiv i sig. Det är en konsekvens av ett länge känt och synnerligen starkt behov hos främst den mindre företagsamheten, som i varje fall enligt min uppfattning är av stor betydelse för vårt samhälle och vars företagare och anställda bör ha samma rättigheter som övriga medborgare.

Får jag så, herr talman, nämna några ord om regionalpolitiken — jag tror jag har ett par minuter kvar av den angivna tiden.

De svåra struktur- och befolkningsproblemen i stora delar av norra Sverige sammanhänger med den alltför snabba folkminskningen i basnäringarna: jordbruk och skogsbruk. Dessa näringar är i hög grad beroende av statsmakternas politik för sin utveckling. Särskilt i norra Sverige kan man se avigsidorna av den socialdemokratiska politikens inriktning: att antalet verksamma i dessa näringar snabbt minskar.

Vi i moderata samlingspartiet är klart medvetna om att ett viktigt led i lokaliseringspolitiken måste vara ett bättre stöd till jord- och skogsbruk — även till kombinerade jord- och skogsbruk — och specialodlingar. Någon risk för att ett ökat stöd till jordbruket i dessa bygder skulle medföra märkbara överskottsproblem finns inte, eftersom produktionskvantiteten är förhållandevis liten. Trivseln i bygden skulle öka för alla genom ett livskraftigt jordbruk. De förbuskade åkrarna ger ett beklämmande intryck. Det skogsvårdsprogram som finns i norra Sverige bör också omgående bli föremål för aktiva insatser från statens sida. Det skulle verkligen ge meningsfull och på längre sikt för landet lönsam sysselsättning över hela stödområdet. Det ger ökade arbetstillfällen i skogsvård och skogsavverkning just i de glesbygder där det annars är svårast att skapa nya sysselsättningstillfällen. Vår export av skogsprodukter skulle kunna öka starkt genom en kraftfull satsning på skogsvård. Virkesbrist hotar delar av norrländsk skogsindustri. Även ur dessa synpunkter är en satsning på ökad skogsvård angelägen. Jag hoppas att vår regering fullföljer de halvt om halvt utlovade åtgärder varom statsverkspropositionen berättar.

När man talar om Norrland eller rättare sagt om stödområdet kan jag som norrlänning inte annat än beklaga den trepartiöverenskommelse som träffats angående bensinskatten och bilaccisen och varmed man övervärtar en del av kostnaderna för det prisstopp, som i realiteten egentligen inte är något prisstopp, på invånarna i de delar av landet, som har de längsta avstånden, som drabbats av indragningar av den kollektiva trafiken och där man följaktligen har det största behovet av bil för sin försörjning och för sitt uppehälle. Denna överenskommelse rimmar illa med den av samtliga demokratiska partier antagna regionalpolitiken.

Låt mig till slut också få uttrycka den förhoppningen att moderata samlingspartiets motion liksom de motioner, som jag med flera väckt, i syfte att förbättra sysselsättningen och utvecklingen inom stödområdet vinner förståelse vid utskotts- och riksdagsbehandling. Jag tänker på förslagen om trafikpolitikens samordning med lokaliseringspolitiken, om en omedelbar justering av taxorna för såväl person- som godstrafiken på både SJ och inrikesflyget, om transportstödet, om en effektivare marknadsföring av norrländska varor, om utlovade åtgärder i Vindeldalen, om utnyttjandet av turistanläggningar under lågsäsong för konvale-

scent- och eftervård av sjuka människor, om angelägenheten av skeppningar över de norrländska hamnarna året om, om återinförandet av lotsning från Härnösand och flera andra förslag för utvecklingen i stödområdet.

Jag har, herr talman, redan hållit på längre än beräknat, och jag ber om överseende härför. Låt mig därför sluta med en vädjan till justitieministern, som tyvärr inte är närvarande, att den av rikspolisstyrelsen stödda och av Gävlepolisens delvis frivilligt bedrivna, mycket värdefulla ungdomsverksamheten i Gävle kan få fortsätta.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Ett par gånger årligen bjuds folket i Sverige på stort skådespel av staten. Det är vid remissdebatterna. Då tävlar det etablerade systemets politiker om att skapa intrycket att de har olika uppfattningar. Denna uppkonstruerade oenighet brukar ta ett snabbt slut när det verkliga riksdagsarbetet börjar. I år slutar den snabbare än vanligt.

På onsdagen och torsdagen uppför man den stora fäktningsscenen. På fredagen inbryter enighetens och kohandelns stora dag. Då skapar regeringen sin sedvanliga majoritet åt höger och driver igenom höjd bensinskatt för glesbygdspendlare och förortsbor. Då är enigheten tillbaka – enigheten om samma borgerliga politik. De borgerliga, som ständigt yrar om den "socialistiska" majoriteten, bildar då majoritet med den dagen innan så nedgjorda regeringen. Och regeringen, som dagen innan sökt distansera sig från den förakliga borgerligheten, sluter nu samma borgerlighet till sitt bröst, hellre än att ta kommunisternas förslag om skatt på börsomsättningen.

Och vem var regering och vem var opposition när det gällde att höja momsen? Vad var regering och vad var opposition under hela den förskjutning i riktning mot flera indirekta skatter som pågått under många år? Vad var regering och vad var opposition när det gällt gåvor till de stora bolagen eller när det gällt att sänka den effektiva företagsbeskattningen från 50 till 35 procent?

Man behöver bara angripa storfinansens högborg, de privata affärsbankerna och deras fusionspolitik, så har man på ett ögonblick provocerat fram enigheten och vakthållningen kring storkapitalets makt. Vaktstyrkan är alltid densamma: Sträng, Helén, Bohman. Och ingen kämpar mer energiskt på den socialdemokratiska partikongressen mot förslag om banknationalisering än just Sträng och Palme. Ingen inriktar sig så energiskt på att slå ned vänstern i sitt eget parti. Ingen är så angelägen att säkra SAP:s ledning åt partihögern.

Segrar högern i SAP är det ingen tillfällighet. Den skärpta kapitalistiska krisen i världen skapar grunden för en allmän internationell reaktion. Det seglar upp allt fler politiker som vill tjäna sig fram på reaktionära fördomar.

Det är inte bara Nixon som vill skära ner de offentliga utgifterna till förmån för industrin. Också här i landet skall bostadsbyggandet skäras ned och de kommunala investeringarna minskas. Och hittills har det inte gått att se skillnad på borgerliga och socialdemokratiska kommunalråd när det gällt att låta investeringsminskningen drabba barnstugeprojekten.

Det råder på den punkten en rörande enighet i kvinnopolitiken.

På ett annat, farligare område råder det också enighet kring en markerad högerkurs. Varje sjukt samhälle söker skyla över de verkliga problemen genom skenkampanjer, som vädjar till fördomar och ökar det byråkratiska trycket mot grupper som uppfattas som kritiker av det bestående. Det är en taktik som vi känner igen från Spiro Agnew och Ronald Reagan. Det är en taktik som invigdes med Bohmans stora lag-, ordnings- och moraltal i höstens remissdebatt och som skall bli ett av regeringens slagnummer i valkampanjen. Det är en anda som förkroppsligas i angreppen på den moderna kriminalpolitiska synen och på invandrargruppernas rättsställning, angrepp som redan förskaffat regeringens utredningsarbete på området det folkliga namnet "batongutredningen". Batongen blir tydligen enhetssymbolen på fyra partiets valaffischer i höst. Enigheten är här lika rörande som när det gäller att låta EEC bestämma reglerna för kapitalrörelser över Sveriges gränser eller när det rör Sveriges diplomatiska förbindelser med Saigonjuntan.

Bakom den reaktionära trenden ligger behovet att skyla över det stora krisproblemet – arbetslösheten, undersysselsättningen, avfolkningen. Den inneboende krisen i det ekonomiska systemet, som nu drabbar allt fler människor, skall inte bara skylas över. Den skall också förnekas. I dag har regeringen presenterat statistiska informationer som går ut på att sysselsättningen har ökat sedan 1965 och att allt egentligen är gott och väl. Det finns flera anmärkningar att göra mot denna optimistiska bild.

Den första invändningen är att regeringen inte ens själv förmår förneka, att utvecklingen 1970–1972 innebär en klar försämring. Enligt regeringens siffror har sysselsättningen stått stilla totalt sett 1970–1972. Inte heller kan regeringen förneka, att antalet arbetslösa mellan november 1970 och november 1972 ökat från ca 50 000 till drygt 100 000. Det betyder alltså obestridligen att sysselsättningsgraden minskat. Regeringens i dag presenterade totalsiffror döljer också det faktum, att antalet deltidare ökat och antalet heltidare minskat. Mätt i antal heltidsarbeten, dvs. i total efterfrågan på arbetskraft, har sysselsättningen minskat.

Den andra invändningen är att regeringens tal för sysselsättningen inte stämmer överens med AKU:s tal, sådana dessa publicerades vid de aktuella tillfällena. Talen har blivit justerade på ett sätt som förstörar den påstådda sysselsättningsökningen. Och vad mera är – regeringen skiljer inte heller här på deltidarbete och heltidsarbete. Man kan givetvis teoretiskt sett uppvisa en fördubbling av totala sysselsättningen, om man t. ex. förvandlar alla heltidsarbeten till halvtidsarbeten. Det är något i den stilen som skett. 1965–1969 ökade antalet deltidarbete räknat i årsgenomsnitt med 125 000. De heltidsarbetande minskade med 58 000. Minskningen tar alltså helt ut ökningen i den totala sysselsättningen.

Den tredje invändningen gäller påståendet i regeringens grafiska uppställning, att sysselsättningen mellan 1969 och 1970 ökat med 72 000 personer. Nu hör det till saken, att man vid dessa båda tidpunkter hade helt olika insamlings- och uppräkningsmetoder för AKU-undersökningarna. Resultaten är inte jämförbara. Regeringens påstående är också tvivelaktigt, om man jämför sysselsättningstoppen i augusti 1969 med samma topp i augusti 1970 och får fram nästan exakt lika tal, dvs. ingen

ökning alls.

Den fjärde invändningen är att regeringens sysselsättningstal är hämtade från med växlande metoder utförda urvalsundersökningar på ganska smal basis. Folkräkningen, som ändå i princip omfattar alla människor, visar andra resultat. Enligt den har sysselsättningen minskat mellan 1965 och 1970, trots att folkräkningarna även innefattar alla deltidsarbetare med över 19 timmars veckoarbetstid och trots att definitionen med hänsyn till arbetstid varit något vidsträcktare 1970 än 1965.

Den femte invändningen är att regeringens beräkningar inte tar hänsyn till att sysselsättningen också skall ses i förhållande till antalet människor i arbetsför ålder och antalet som efterfrågar arbete. Dels är regeringens tal i sig själva handplockade, dels bortser de från att antalet personer i arbetsför ålder betydligt ökat. Följden, som ingen kan förneka, har ju också mycket riktigt blivit avsevärt ökad arbetslöshet under hela tiden från 1965 till 1972.

Den sjätte invändningen gäller att regeringen inte gärna kan jämföra AKU-undersökningar från år då man undersökt fyra punkter årligen med undersökningar där man undersökt tolv punkter årligen. Årsmedeltalet måste bli tvivelaktigt att jämföra, när man i det ena fallet har relativt många punkter från årets lågsäsong och i det andra fallet relativt många från årets högsäsong.

En sak är under alla omständigheter obestridlig: arbetslösheten och undersysselsättningen har kraftigt ökat. När vi från vpk talar om undersysselsättning, menar vi självfallet inte något så löjligt som att offentligt verksamhet i allmänhet skulle vara improduktiv eller ett uttryck för maskerad arbetslöshet. Men obestridligen är det en maskerad arbetslöshet när man stoppar undan folk i omskolningsapparaten, låter deras antal öka, utbildar dem för yrken, där man vet att sysselsättningen inte ökar, och får allt svårare att infria deras hopp om ett jobb efter skolan. Det är maskerad arbetslöshet när man måste förtidspensionera folk, inte därför att de vill det, utan därför att ingen arbetsköpare längre vill ha dem. Det är maskerad arbetslöshet när nyutbildade över huvud taget inte kommer in på någon arbetsmarknad. Det är maskerad arbetslöshet när man måste fylla på allt fler människors inkomster med socialhjälp. Det är maskerad undersysselsättning, allt detta, som ledande politiker och byråkrater så cyniskt talar om som framtidens melodi, nämligen det arbetande folkets uppdelning i två segregerade kategorier -- ett s. k. A-lag och ett s. k. B-lag. Och det är fördelningspolitiskt reaktionärt att låta storkapitalet slippa undan kostnaderna för B-lagets försörjning och i stället ta ut dem i form av höjd moms på både A-lagets och B-lagets livsmedel och i form av höjningar i den icke-progressiva kommunalskatten. Man låter A-laget -- de vanliga jobbarna på den öppna marknaden -- finansiera B-lagets försörjning, samtidigt som man ger större och större subventioner åt den part som hålls utanför kostnadsbelastningen: storkapitalet.

Med nuvarande trend kommer den kapitalistiska krisen att leda till ökad undersysselsättning och ökad arbetslöshet. Lönepolitiskt, maktpolitiskt och fördelningspolitiskt är denna situation ett allvarligt hot mot

den lönarbetande klassens hela ställning gentemot det maktägande storkapitalet.

Enligt den proposition som socialdemokrater, moderater och folkpartister i huvudsak accepterade skall staten planera för en regional utveckling under 1970-talet, enligt vilken skogslänen skall vidkännas en utflyttningsförlust av ca 70 000 personer.

Ingen i regeringskretsen och ingen inom de borgerliga partierna ser detta problem i ansiktet. Ingen vågar säga att klassificerandet av över halv miljonen människor som ett arbetsmarknadsmässigt B-lag är en social cynism och en ekonomisk hänsynslöshet. Ingen bland de etablerade politikerna vill se tillväxtens och sysselsättningens problem i deras verkliga dimensioner och i det långa perspektivet. I hela socialdemokratien finns det bara en enda politiker som någonsin gjort det, och det är Hans Hagnell, som nyss talade här – men honom har regeringen gjort allt för att skjuta åt sidan och tiga ihjäl.

Beroende på målsättningen kan givetvis framtidskalkyler ge olika resultat. Låt oss säga att kvinnorna i åldern 20–65 år skall ha 70 procent förvärvsintensitet i mitten av 1980-talet, att de arbetslösa skall in i produktionen, att de latent arbetslösa skall ut på arbetsmarknaden och att man skall följa upp denna utveckling, bl. a. på barntillsynsområdet. I så fall måste det finnas ca 4,5 miljoner arbetstillfällen omkring år 1985. Det är 900 000 fler än nu. En ambitiös målsättning när det gäller sänkt arbetstid kan reducera behovet, men det blir ändå fråga om ett nödvändigt nettotillskott på flera hundra tusen.

Hur skall man lösa det problemet? Med fler reserverbeten? Med att sätta halva svenska folket i skyddade verkstäder, där arbetarna inte ens är fackligt organiserade? Genom att skicka en halv miljon på omskolning utan att veta vart de sedan skall ta vägen? Genom att låta dem dra på arbetslöshetsförsäkringen? Eller genom att skicka kvinnorna tillbaka till beredskapsarbete av det gamla obetalda slaget hemma i köket?

Var och en förstår att något sådant är orimligt. Var och en som närmare vill skärskåda problemet inser att denna framtidens utmaning av den svenska lönarbetarklassen bara kan mötas med ett brett upplagt, ambitiöst, systematiskt program: Ett program där staten bygger upp industrier som kan komma till rätta med avfolkningen ute i regionerna. Ett program där de mest avancerade och framtidsbetonade branschernas expansionsförmåga genom statliga investeringsinitiativ maximalt utnyttjas. Ett program där krafttag tas för att hämta igen eftersläpningen inom den kollektiva transportsektorn. Ett program där de sociala och miljömässiga bristområdena systematiskt angrips dels för att skapa sysselsättning åt byggnadsarbetare, industriarbetare, humanister, socialarbetare och andra, dels för att ge standardbegreppet en annan, mer reell innebörd för folkets stora flertal än vad det får i en hushållning byggd på den primitiva vinstmaximeringsprincipen och de kommersiella värderingarna.

Det går inte att bara beställa statliga basindustrier, säger finansministern. Nej, det är vi i vpk om någon medvetna om. Vi är medvetna om att ett sådant program inte kan åstadkommas av den regering som sitter och ännu mindre av ett borgerligt triumvirat. Ett sådant program ställer

mycket snabbt en rad maktpolitiska frågor. Ett utvecklingsprogram i Sverige är oförenligt med den ständiga kapitalutförsel som svensk storfinsans ägnar sig åt. Det är oförenligt med bankkapitalets koncentration till i stort sett två jättelika finanshus. Det är oförenligt med de fortskridande skattelättnaderna för de privata storföretagen. Det kräver i stället att man tar igen de subventioner som storfinsansen sedan många år åtnjutit genom sänkningen av den effektiva företagsbeskattningen. Kort sagt – ett sådant program ställer snabbt hela det ekonomiska systemets maktstruktur och existens i stridslinjen. För den som inte vill ta den striden finns heller ingen lösning på det framtida sysselsättningsproblemet.

Vi vet att socialdemokratins ledning inte vill ta den striden. Men vi vet att problemen nu drabbar så många att vpk:s kritik vinner genklang på allt fler håll, att fler och fler av socialdemokratins partifolk och sympatisörer otåligt kräver en offensiv i frågan. Den dag då denna insikt omfattar flertalet av lönarbetarklassen och då dess organisatoriska och maktpolitiska styrka är stark nog kommer man också att förpassa den privata kapitalmaktens samhälle till historien – och med det också det garnityr av etablerade politiker, som i budget efter budget gynnat storföretagen, försvarat bankfusionerna, applåderat avfolkningen och hånfullt kallat en halv miljon människor av landets befolkning för ett konstant B-lag.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Närings- och sysselsättningsfrågorna har under en längre tid flitigt diskuterats. Genom den rationaliseringsprocess, som pågått inom skogsbruket, är det helt naturligt att detta berört skogslänen och i allra högsta grad Norrland.

Skogsbruket är fortfarande en av våra viktigaste näringar. Vi norrlänningar har väl inget emot en rationalisering i sig själv; den är nödvändig med tanke på konkurrens från andra länder med samma näringsstruktur. Vad jag framför allt tänker på är den snabba förändring som skett inom skogsbruket och de mastodontliknande maskinernas framfart i våra skogar. Här har skogsarbetarnas förut hårda, svettdrypande arbete överförts till maskiner av olika slag, långa lastekipage, stora traktorer, processorer samt markberedningsaggregat av olika slag. Om man skall tro på skogsexperterna – och det måste man kanske göra – är detta en utveckling i rätt riktning. Med min kännedom om skogsarbete tror jag inte att skogsarbetarna vill återgå till det slitsamma arbete som tidigare förekom.

Min uppgift här är inte att kritisera rationaliseringen. Det vore att hämma utvecklingen. Jag vill endast beröra några viktiga saker, som jag grubblat på den sista tiden. Jag frågar mig i första hand, om inte denna utveckling inom skogsbruket gått alltför fort. Har vi någon vetskap om hur den i framtiden kommer att påverka sysselsättningen och barrskogslandskapets ekologi m. m.? Man har uppdragit åt ett forskningsråd att fr. o. m. juni 1972 studera detta.

Jämsides med rådets arbete pågår maskinernas ohämmade framfart i våra skogar. Det blir större och större hyggen och gallringsbestånden blir

glesare. Genom experiment av olika slag har stora summor lagts ned. Läger man sedan till vad det kostar att tillverka maskinerna, då är man uppe i stora summor, innan dessa tas i bruk. Sedan blir det skogsekonomernas sak att räkna ut hur man på bästa sätt skall kunna utnyttja maskinerna för att snabbt få igen nedlagt kapital. På den punkten delar jag ekonomernas inställning, men jag gör en reservation och vill understryka att det inte får ske på bekostnad av andra stora värden som har betydelse för kommande generationer. För att de stora maskinerna skall vara lönsamma för utkörning av virket från avverknings-trakten måste ett visst antal kubikmeter per hektar avverkas; man har nu ansett minst 50 kubikmeter vid gallringsuttagen. Ju flera kubikmeter, dess bättre lönsamhet. Experterna inom skogsbruket har redan börjat resonera om huruvida det kommer att löna sig att gallra skogen. Vid uppkomna självföryngringar kommer man kanske att röja så hårt att bestånden kan stå kvar till slutavverkningen. Detta beror på att stilleståndet för de dyrbara maskinerna kostar för mycket. Vid planteringar kommer plantorna att sättas så glest att gallring kanske blir överflödigt.

De stora hyggstrakterna är även en följd av användningen av maskiner inom skogsbruket. Därigenom skapas likåldriga skogsbestånd inom stora områden. Så kommer kanske skogen att skötas i flera generationer framåt. Hur kommer åldersfördelningen att se ut, om detta får fortsätta ohämmat? Maskinteknikens intåg i skogsbruket har förändrat och är på väg att helt förändra skogens skötsel liksom avverkningsmetoderna. Det är maskinexperterna och de som har kapitalet som styrt utvecklingen. Allt handlar om pengar. Skogsforskarna hinner inte med; det har vi redan fått bevis på. Kalhyggena, giftbesprutningarna och skogsgödslingen utreds först då människorna reagerar mot de nya metoderna. Avfolkning i skogsbygder angår inte skogsbolagen. Ansvar för att ge bortrationaliserade skogsarbetare arbete får samhället ta på sig. Det borde förhålla sig tvärtom. En del skador i skogen kanske redan är så stora att det tar flera generationer att rätta till dem. För bara ett tiotal år sedan var gallringarna den viktigaste åtgärden för att höja skogens produktion och ge människorna sysselsättning. Nu kanske gallringsuttagen kommer att helt försvinna i stora delar av landet och sysselsättningen minska ännu mer. Flera blir utan arbete. För att skapa arbete har gallringsskogsbruket enligt min mening en stor uppgift att fylla. Det är inte lätt för en vanlig människa att hänga med. En annan viktig åtgärd för att skapa sysselsättning är de ännu eftersläpande återväxtinsatserna. Även andra aspekter kommer in i bilden.

Hur reagerar de vilda djuren? Viktiga viltbiotoper raseras och det tar 30–40 år innan man kan räkna med något egentligt skogsbestånd på hyggesområdet. Jakten är en näring som tillför människan i samhället kapital och ger rekreation åt den enskilde. Jag anser att man kunde gå fram mer varsamt inom dessa viltområden. Man kunde lämna skog intill en tjärn eller sjö, intill ett bäckdrag eller en älv och inte bara sopa rent. Det skulle med all säkerhet höja vår viltstam och tillika trivseln i våra skogsmarker. Jag skall villigt erkänna att några skogsägare uppmärksammat detta och börjat lämna viltområden. Det är enbart glädjande.

Men de är i dag alltför få som insett att så bör ske.

Om vi nu gör misstag kan konsekvenserna av våra väldiga maskinella och kemiska resurser bli ödesdigra. Man bör gå mycket varsamt fram då det gäller viktiga näringsgrenar. De stora tekniska ingreppen kan helt förändra vår skogsnäring och våra sysselsättningsförhållanden. De omvälvningar som här påtalats borde ha föregåtts av forskning som kunde gett svar på en del viktiga frågor. Det borde i första hand ha ankommit på skogsbolagen och cheferna som tillsatts för att sköta våra skogar. Det är fel om man som en del gör anklagar regeringen för detta. Här måste en integrerad forskning komma till stånd. Det har påtalats att det är nödvändigt att utreda vilka relationer som råder mellan populationer av växter, djur och mikroorganismer inbördes. Det har även sagts att dessa relationer är så komplicerade att vår nuvarande kunskap endast är kvalitativ eller helt saknas. En myndighet har påpekat att ökade kunskaper är önskvärda om västsamhällets reaktioner på nya tekniska moment inom skogsbruket såsom avverknings- och förnyingsmetoder.

Ja, herr talman, en intensiv forskning och utredning måste göras. Man måste få fram de tekniska framgångarnas inverkan dels på barrskogslandskapets ekologi, dels på sysselsättningen inom skogsbruket. Alla skogsägare, således både stora och små, borde bidra till detta. Man får inte bara suga ut kapitalet från skogen och överlämna åt samhället att rätta till missgreppen. Ett stort ansvar måste i första hand läggas på dem som äger skogen och de myndigheter som handhar skötseln. Innan andra och nya metoder tas i bruk inom skogsbruket bör de undersökas noggrant.

Till sist – och det är inte det minst viktiga – bör man även vara rädd om den arbetskraft som satsat på skogsyrket. Man bör inte upprepa de misstag skogsbolagen tidigare begått. Skogsarbetaren är inte ett redskap. Han har rätt att bli likställd med andra grupper i samhället. Detta gagnar inte enbart skogsarbetarna själva utan hela skogsnäringen och till sist det svenska samhället.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! När vi i dag skall granska förutsättningarna för att världen både globalt och inom de enskilda nationerna skall kunna ta ett eller flera betydelsefulla steg mot ökad välfärd förefaller situationen vara mera hoppfull än när remissdebatten avhölls förra våren.

Efter långa och svåra födslovåndor har omsider ett avtal om vapenvila i Vietnam undertecknats av de i detta fruktansvärda krig inblandade parterna. En definitiv vapnens tystnad synes ännu ett par dygn efter vapenstillståndsavtalets undertecknande hänga på en ytterligt skör tråd, och stor risk föreligger för att kriget kan blossa upp igen. Det är dock att hoppas att vapenvilan till slut skall bli slutligt respekterad och måhända kan ett snabbt etablerande på plats av den internationella övervakningskommissionen bidra härtill.

Här hemma har inte mycket förändrats sedan förra årets remissdebatt som kan ge anledning till några mera högljudda glädjerop, även om vi nu med en förnuftig ekonomisk politik torde ha fått förutsättningar att baxa upp den svenska välfärdsbussen ur det dike, i vilket en dogmatisk och prestigebunden politik tippat den. Konjunkturen både på de stora

exportmarknaderna och här hemma förefaller att vara på uppåtgående, ett förhållande som normalt brukar verksamt minska arbetslösheten. Men gamla tecken står sig inte, och en del av förklaringen till att en konjunkturuppgång i vårt land i dag inte kan förväntas verksamt göra slut på undersysselsättningen ligger i regeringens dogmatiskt fastlåsta och därför felaktiga politik. Förutom den skandalösa utsvältningen av småföretagarna under åren 1969–1971, som framför allt tog sig uttryck i att dessa i vissa hänseenden helt enkelt utestängdes från kreditmarknaden med bl. a. förklaring av nyetableringsviljan som följd, tycks regeringen i fråga om den långsiktiga ekonomiska politiken haft endast *en* klar ambition, nämligen att hålla lönsamheten inom näringslivet på så låg nivå som möjligt. Förutom mer eller mindre dunkla marxistiska inflytelser på tanke- och viljelivet i riktning mot att varje tyglade av företagarnas "profitbegär" är en vällovlig politisk insats av en socialdemokratisk regering torde huvudsyftet med strävandena att pressa ned näringslivets lönsamhet ha varit en tro på att detta skulle dämpa uppkommande överkonjunkturer och därav följande inflationstryck. En biverkan som man säkerligen också har räknat med har varit en strukturomvandling i näringslivet mot effektivare och därmed flera höglönebetalande företag. Pressen mot företagens lönsamhet har genomförts med generella medel såsom abnormt höga räntor, stopp för låneemissioner, prisstopp, löneskatter etc., och de kraftiga störningar i samhällsekonomin som man fått som följd härav har man sedan förgäves sökt eliminera med selektiva stimulanser av olika slag. Jag skall litet längre fram återkomma till detta.

Jag sade nyss att konsekvensen av den förda politiken blivit en kraftig störning av samhällsekonomin, en störning vilkens allvarligaste yttring varit och är en stor och ihållande arbetslöshet. Nedpressningen av näringslivets lönsamhet fick icke de gynnsamma resultat man hoppats på utan motsatsen blev följden. Vad omdömesgillt folk förutspått blev verklighet. Den önskade strukturomvandlingen i näringslivet blev snabba och mer dramatisk än väntat, varav följde en stor företagsnedläggning och utslagning av framför allt äldre arbetskraft. Den nedpressade lönsamheten i näringslivet förhindrade i sin tur en expansion av annars utvecklingsbara företag, vilka i stället för att suga upp den utslagna arbetskraften genom besparingsrationaliseringar sökte nedbringa sitt eget behov av arbetskraft. Den gradvis sänkta lönsamheten fick ytterligare den utomordentligt allvarliga konsekvensen framför allt på lång sikt att nyetableringen av företag och därmed nysysselsättningen inom näringslivet i samma takt började gå ned för att i dag i praktiken ha upphört. På grund härav har näringslivet som helhet undandragits nödvändiga effektivitetsvinster, vilket kommer att belasta vår samhällsekonomi under årtal framåt, därför att en kontinuerlig produktivitetstegring förutsätter en helt annan och högre investeringsvolym än under senare år och därtill en livlig nyetablering av företag respektive utvidgning av förefintlig näringsverksamhet.

Resultatet av hela denna tokiga politik – tokig därför att vi ännu inte lämnat marknadsekonomin och därför måste godta dess förutsättningar – har blivit att inte ens årets finansplan, denna regeringens gottpås till folket, kan lova någon "hård" nyårsklapp till samma folk i form av en

klar förbättring av sysselsättningsläget. Av årets preliminära nationalbudget, presenterad i anslutning till finansplanen, framgår i stället att man har räknat med att industrissysselsättningen mätt i timmar även under 1973 kommer att minska, nämligen med 1 procentenhet. Den totala sysselsättningen beräknas enligt samma källa komma att gå ned med 0,8 procent. Dessa siffror vederlägger på ett dystert sätt alla glada förväntningar i finansplanen om att de goda tiderna nu verkligen stundar, senast under det kommande budgetåret.

En oanfäktad iakttagare av de senaste årens samhällsekonomiska utveckling här i landet som även noterar nyssnämnda siffror måste sannolikt fråga sig om det icke blivit dags att övergå till en ny sorts, en helt annan ekonomisk politik. Han måste också fråga sig om någon sådan annorlunda politik föreslagits och närmare utvecklats. Svaret på den senare frågan är ja. Från vårt håll i centern, ja, från hela den icke-socialistiska oppositionens sida, har sedan lång tid tillbaka hävdats att de ensidiga selektiva stimulanserna i ekonomin måste få bli ett komplement till kraftfulla generella ekonomiska åtgärder. Det är desto väsentligare att trycka på vikten av ett snart användande av generella medel som regeringen nu av vissa yttringar att döma – av nödvändighet eller annat – synes vara på väg ur sin sterila nejsägarattityd till lönsamhetsförbättringar i näringslivet.

Det får helt enkelt icke bli så att man ånyo sätter sin lit till selektiva stimulanser, men nu för att försöka förbättra den alltför dåliga lönsamheten hos våra företag. Om så sker kan redan nu förutspås att det hela kommer att sluta i ett fiasko. Selektiva stimulanser i detta sammanhang måste uppenbarligen utgå i form av subventioner till vissa utvalda företag och branscher. Valet av lämpliga företag måste göras av myndighetspersoner på byråkratisk väg, vilka varken nu eller någonsin haft erfarenheter av eller möjligheter till yrkesmässig, praktisk bedömning av olika företags produktionsmöjligheter. Som vanligt kommer de i sysselsättningssammanhang mest betydelsefulla företagen, nämligen de små, att lämnas utanför, eftersom det rimligtvis icke ens med en kraftig ökning av antalet byråkrater går att förhandla med ca 60 000 mindre företag om individuella subventioner. Detta i sin tur leder ofelbart till en accelererad koncentration inom näringslivet, vilket på längre sikt betyder stagnation.

Generella insatser – naturligtvis kompletterade med vissa punktåtgärder – är därför nödvändiga därest man önskar förbättrad produktion och ökad sysselsättning, det senare möjligt inom relativt kort tid förutsatt att lämpliga åtgärder sättes in omgående. Generella åtgärder leder också till en stimulans av alla företag oberoende av bransch och geografisk belägenhet, vilket betyder ett decentraliserat näringsliv, något som i sin tur är en förutsättning för en regionalpolitisk balans. Ensidiga selektiva åtgärder leder till motsatsen, nämligen ett centraliserat och av toppbyråkrater styrt näringsliv, något som är främmande för vår marknadsekonomi och har sin förebild i statskapitalistiska system. Icke minst av ideologiska skäl avvisar vi från vårt håll sådana metoder för att komma till rätta med förlamningen inom näringslivet och den därav följande oacceptabla arbetslösheten.

En nackdel med generella stimulanser och förbättringar av näringslivets lönsamhet är att en ojämnare förmögenhets- och sannolikt även inkomstfördelning kan bli följd. Men som jag sökt visa i ett par debattartiklar i dagspressen och i en motion, kan sådana negativa och ovälkomena konsekvenser motverkas och elimineras genom ett lönsparande som konkretiseras i konvertibla obligationer enligt ett visst system som jag skall återkomma till.

Det går alltså inte, herr talman, att försöka sitta samtidigt på två stolar vid valet av de samhällsekonomiska insatser och åtgärder som erfordras för att garantera och utveckla vårt folks välfärd. Det måste till slut bli ett val. Antingen bekänner man sig till ett statskapitalistiskt systems principer, av vilka en bärande sådan är ett eliminerande av lönsamhetsbegreppet till förmån för ett genombyråkratiserat tvångssystem, där statstjänstemän bestämmer och fastställer kvoter av tallöst slag, kvoter för produktionens storlek, kvoter för råvaruinköp respektive lagerstorlek, kvoter för försäljningsvolym, för lönevolymens utveckling etc. etc. Eller också bestämmer man sig för en marknadsekonomi i den moderna blandekonomiska tappning som säkerligen majoriteten av vårt folk funnit bäst förenlig med kraven på personlig frihet och utveckling mot ökad jämlikhet.

I det senare fallet måste man medge näringslivet både skälig rörelsefrihet och tillräcklig lönsamhet för att företagen skall få medel över till en kontinuerlig förnyelse och effektivisering av maskiner och annan utrustning, medel för risksatsning på utveckling och marknadsföring av nya produkter samt medel för både nyanställning av personal i nya verksamhetsgrenar och kontinuerlig förbättring av redan anställdas löne- och arbetsstandard. Den i högsta grad skäliga lönsamhet som erfordras för att garantera dessa minimikrav bygges sannerligen icke upp med abnormt höga räntor, löneskatter som gång på gång höjs och ibland fördubblas samt återkommande prisstopp, för att nu nämna de hårdaste vapnen som regeringen använt mot lönsamheten inom näringslivet och som kraftigast drabbat den grupp som svarar för inemot 60 procent av industrisysselsättningen här i landet, nämligen de mindre och medelstora företagen.

Från centerns sida har vi gång på gång påpekat det tokiga i den förda politiken och förordat andra åtgärder, främst av generellt slag. I dag framstår våra varningar som helt realistiska, även om det knappast kan vara dystrare än att bli sannspådd i fråga om en stor och deprimerande arbetslöshet. I vårt näringspolitiska program, presenterat i en partimotion, försöker vi ange de medel som erfordras för att häva den nuvarande stagnationen på längre sikt och få till stånd en harmonisk utveckling för såväl näringsliv och samhälle som de enskilda människorna. Jag får närmare återkomma till detta program, när motionen längre fram skall behandlas här i riksdagen.

På kort sikt, men även med blicken höjd till ett längre perspektiv, är dagens viktigaste uppgift för politiken att lyfta bort den döda hand som arbetslösheten lagt över vårt samhälle. Och härvid måste ansträngningarna koncentreras på den s. k. strukturarbetslösheten, som delvis uppkommit genom en felaktig regeringspolitik och varom jag tidigare talat. Det går

inte att i det oändliga bara helt trankilt anvisa fler och fler miljarder till arbetsmarknadsverket och sedan förlita sig på att verkets alla satsningar på bl. a. beredskapsarbeten skall klara den permanenta krisen. Vad vårt samhälle behöver är icke i första hand beredskapsarbeten utan nya sysselsättningar, föranledda av nyetablerad näringsverksamhet inom handel, industri och servicenäringar, och utökade aktiviteter inom samma näringar. Inom dessa näringsgrenar finns inemot 100 000 företag, och om dessa skulle kunna stimuleras till och ges möjligheter att nyanställa en enda människa per företag, skulle centerns paroll om 100 000 nya jobb snabbt kunna konkretiseras.

Jag sade, herr talman, ”stimuleras till” och ”ges möjligheter till”. Dessa ord är centrala begrepp i den nya politik som centern inbjuder till och som syftar till att lyfta landet ur strukturarbetslöshetens gastkramning. En satsning av den storleksordning som vi föreslår och som också innebär en djärv ytterligare underbalansering av budgeten kommer att bli en injektion i näringslivet av materiellt slag men också av utomordentligt viktigt psykologiskt slag. Företagare och företag kommer nämligen åter att känna att statsmakterna tror på dem efter gråa år av missmod och främlingskap. Detta skapar ”hoppfull håg och fantasi”, krafter av omätbart värde för såväl näringsliv och samhälle som alla anställda. Låt oss alla hjälpa till att förverkliga parollen om 100 000 nya jobb!

En stimulansåtgärd som kan sättas in omgående och som dessutom kan betraktas som en jämlikhetssatsning på de svaga företagen – oftast de små – är införandet av investeringsbidrag, som krävts från vårt håll. Flertalet av företagen, som ännu icke hämtat sig från regeringens kreditstryppgrepp 1969–1971, kan icke uppvisa några vinster att göra nu tillåtna investeringsavdrag på. Dessa måste få samma chans att öka sin styrka som de vinstgivande företagen och genom investeringar i nysysselsättning bidra till att avskaffa strukturarbetslösheten.

Till slut, herr talman, bara några ord om möjligheterna att neutralisera några icke önskade följder av marknadsekonomins sätt att verka. Höjes lönsamhetsgraden i ett blandekonomiskt näringsliv blir följden utöver större verkningsförmåga hos företagen bl. a. den att en handfull mycket förmögna människor blir ännu förmögnare. Men som jag sagt i ett annat sammanhang: det skall till en ovanligt perverterad rättviselidelse för att förmöna hundratusentals arbetslösa människor arbete därför att ett fåtal rika familjer samtidigt får sin rikedom ökad.

Den här beskrivna oönskade effekten kan begränsas och elimineras med två metoder, som bör sättas in parallellt. Den ena heter skärpt förmögenhetsbeskattning och den andra lönesparande genom utbytbara obligationer. Den senare metoden kan konkretisera ett grundläggande rättvise- och jämlikhetskrav: att löntagarna blir delaktiga av den förmögenhetsökning som gradvis sker inom näringslivet, speciellt om dettas allmänna lönsamhet höjs genom olika åtgärder.

Systemet med utbytbara obligationer som kompensation för sparad lön, som jag närmare beskrivit i en motion, har stora fördelar. Det förutsätter som stimulans rejäla skatteförmåner, framför allt på marginalskatten, och skall gälla generellt. Systemet betyder att alla löntagare, oavsett anställning i offentlig eller enskild tjänst, kan utnyttja detta

lönsparande, och det har framför allt den förtjänsten att ingen blir bunden till det företag där han för tillfället arbetar för att kunna tillgodogöra sig de sparade medlen. Obligationerna skall vara utbytbara, dvs. kunna utbytas mot aktier vid lämpligt tillfälle, antingen i det företag där man för tillfället arbetar eller i annat. Detta system som samtidigt tillför näringslivet stora och alltmera välbehövliga kapitalresurser har den allt övervägande fördelen att det ger löntagarna frihet att själva individuellt och familjevis bestämma över sina sparade slantar i stället för att detta sker genom anonyma toppbyråkrater, som mer eller mindre suveränt dirigerar en jättelik branschfond eller liknande, vilken påstås betyda att löntagarna genom sina pengar får ökat inflytande.

Herr talman! Syftet med det av mig skisserade systemet är främst att göra löntagarna delaktiga av näringslivets kontinuerliga förmögenhetsökning och som bieffekt härav ge dem ökat inflytande i näringslivet. Det ökade inflytande på beslutsfattandet inom företagen, som vi sammanfattningsvis kallar företagsdemokrati, får mer handgripligt lösas med andra metoder, och goda uppslag saknas inte. De närmare detaljerna i systemet lönsparande via utbytbara obligationer ber jag, herr talman, att få återkomma till när min motion behandlas här i riksdagen.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Det har gått drygt ett kvarts sekel sedan det andra världskriget slutade, och nu är situationen för vårt land avsevärt sämre än den var vid krigsslutet. Då stod Sverige starkt och oskadat, medan de andra länderna i Europa delvis låg i ruiner. Vårt land intog en avundad ställning och vår framtid syntes ljus och förhoppningsfull. Vi skulle enligt den socialistiska terminologin få en "skördetid". Så skedde väl även, men tyvärr glömde våra styrande bort en viktig faktor – kanske den allra viktigaste – nämligen den ekonomiska. Man kan bolla med ord och meningar, ibland kan man lyckas göra svart till vitt, men man kan aldrig trolla bort effekterna av viktiga åtgärder. De ekonomiska lagarna är obevekliga – vad man möjligen kan göra är att dölja eller förskjuta effekterna.

Men eftersom vårt land haft en stor "dold reserv" i fråga om arbetskaper och tillika kvalificerat tekniskt kunnande har våra makthavande kunnat se våra produktionstillgångar ständigt öka. I den ökningen har även högkonjunkturen spelat en stor roll.

Så länge som vår tillväxttakt var god och industrins rationaliseringsprocess medgav ökad prestationsförmåga fick kritikerna av den förda politiken föga framgång. Man ville inte lyssna på varningar, särskilt inte därför att man under så många år vant sig vid att ha det bra. Men under 1960-talets senare del kom en konjunkturomsvängning, och då började verkningarna i den svenska ekonomin att bli kännbara. Vi hade successivt tvingats tära på våra tidigare så goda reserver, och därför stod vi nu utan effektiva motvapen, vilka så väl hade behövts. Följden blev att tillväxttakten sjönk ned mot noll och arbetslöshetssiffrorna steg. Vi kan samtidigt konstatera att utvecklingstakten i Sverige var avsevärt sämre än i andra länder i Europa, vilka på ett bättre sätt tillvaratagit sina möjligheter till uppbyggnad och stabilisering.

Den ekonomiska stagnationen har förutom arbetslöshet medfört minskade inkomster för de enskilda hushållen och en ökad oro inför framtiden. Detta har i sin tur tagit sig uttryck i bl. a. en minskad konsumtionsvilja. För stat och kommun innebär varje procents minskning i den ekonomiska utvecklingen miljardförluster. Som ett belysande exempel kan nämnas att om Sverige hade haft samma ekonomiska utveckling som genomsnittet inom EEC, hade stat och kommun haft ytterligare 2,5 miljarder kronor till förfogande för att satsa exempelvis på olika sektorer av det svenska samhället — och detta utan att behöva tillgripa några skattehöjningar.

Det är därför inte någon överdrift att påstå att socialdemokraterna har misskött vår ekonomiska politik. Förutom att staten fått minskade inkomster har regeringen tvingats satsa ca 7 miljarder kronor på sysselsättningsfrämjande åtgärder, vilka dock endast tillfälligt kan förbättra arbetslöshetssituationen för de enskilda som drabbats, medan oron och otryggheten består.

Moderata samlingspartiets recept mot detta är bl. a. en aktiv skattepolitik. Vi anser att det måste vara slut på de ständiga skattehöjningarna. Stat och kommun måste visa samma sparsamhet med medel som exempelvis barnfamiljerna tvingas göra. Vi måste ge resursskapande skattesänkningar till löntagare och näringsliv. Sådana skattesänkningar ser vi inte endast som ett verkningsfullt medel att få i gång den ekonomiska välståndsutvecklingen i landet utan också som ett socialt anständighetskrav.

Inom näringslivet är företagsbeskattningen utformad som en vinstbeskattning. Därför kan lönsamheten anses utgöra ett mått på företagens förmåga att betala skatt. Men en god lönsamhet betyder — förutom ökade inkomster för stat och kommun — ökade möjligheter att bereda de anställda trygghet. Denna form av trygghet kan inte ersättas av någon annan åtgärd, vare sig den vidtas genom lagstiftning eller avtalsvägen.

Under den konjunktursvacka som vi nu upplever har statsmakterna försökt stimulera företagen till ytterligare sysselsättningsskapande investeringar genom skattelättnader i form av investeringsbidrag. Men paradoxalt nog försvårar och fördyrar man samtidigt möjligheterna till nyanställning genom att införa löneskatten, som av de flesta arbetsgivare anses som en ren straffbeskattning på arbetskraften. Därmed får den också den effekten att den bidrar till ökad arbetslöshet.

Därför yrkar moderata samlingspartiet att arbetsgivaravgiften skall tas bort — om inte på en gång så dock successivt under de närmaste åren.

Vi har den uppfattningen att ett starkt differentierat och lönsamt näringsliv måste finnas för att resurserna skall kunna ökas. Därigenom skapas möjligheter att bedriva en sådan aktiv reformpolitik som alla partier i stort sett är eniga om. Men vi uppnår samtidigt den effekten att när tillväxten blir bättre och skatteunderlaget växer minskas behovet av hjälpåtgärder. Detta faktum är tyvärr ganska förbisett av många.

Stimulansen att arbeta och själv förtjäna sitt uppehälle utan att behöva ligga samhället till last har länge varit förhärskande i vårt land och är en av orsakerna till att Sverige har uppnått en så stark ställning i världen. Men på grund av politiska beslut och den allmänna fördyringen

som medfört ett högt kostnadsläge exempelvis för skatter och hyror och på grund av att svårigheterna att få arbete har ökat har allt fler kommit i den situationen att de inte kan försörja sig själva. Olägenheterna med vårt nuvarande skattesystem har alltmer kommit i dagen. Moderata samlingspartiet – och tidigare högerpartiet – har ofta varnat för att det skulle gå som det gjort, men vi har tyvärr inte fått gehör för våra synpunkter.

När socialdemokratin vann 1970 års val berodde det i hög grad på löftet att två tredjedelar av svenska folket skulle få en skattelindring genom en reform som skulle träda i kraft den 1 januari 1971. Moderata samlingspartiet påstod att löftet var felaktigt. Vi har nu fått rätt, men då avlogs våra krav på en revidering av skattereformen och på att en förutsättningslös skatteutredning skulle tillsättas. I det läget tillsatte vi inom partiet en egen skatteutredning som blev klar våren 1972. Där konstaterades att de största olägenheterna med det nuvarande systemet var dels de höga skatterna på inkomstökningar, dels den ringa hänsynen till inkomsttagares förmåga att betala skatt. Därför föreslog vår utredning bl. a. följande:

Ingen vanlig inkomsttagare skulle behöva betala mer än 45 procents marginals katt på en inkomsthöjning.

Barnfamiljernas skattesituation borde särskilt beaktas.

Riksdagen borde omgående tillsätta en offentlig besparingsutredning.

Redan hösten 1972 fann tydligen regeringen att folkopinionen mot skattesystemet var stor med påföljd att vårt krav på en parlamentarisk utredning bifölls. Tyvärr blev den inte helt förutsättningslös, varför såväl kravet på indexreglering som önskemålet om en verklig lindring för löntagarna inte kom att återfinnas i direktiven.

Samtidigt som skatteutredningen tillsattes kom regeringen även till klarhet om att dess senaste skattereform var misslyckad, och därför lade den våren 1972 fram ett nytt förslag, som skulle finansieras genom en höjning av moms. En enad borgerlighet gick emot det förslaget, och när samtidigt vpk inte ville vara med blev det oro inom regeringspartiet, som genom att det ensamt hade en minoritetsställning inte kunde genomdriva sitt förslag. Så småningom tog regeringen tillbaka sitt förslag och anslöt sig i stället till en vpk-motion om en höjning av arbetsgivaravgiften från 2 till 4 procent.

Att de borgerliga partierna skulle gå emot det förslaget var självklart, men regeringen lyckades rädda ansiktet. Förslaget gick igenom i riksdagen, och nu har vi fått en ny "reform" och en fördubbling av löneskatten från nyåret.

I förra årets sista månad – lagom före jul – gick socialdemokraterna ut med en stor kampanj, där man i annonser talade om, att "så här mycket högre skatt ville moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet att du skulle betala från 1 januari", och så fanns en tabell med olika inkomstlägen och belopp i kronor. Med tanke på de många skattesänkingsförslag som moderata samlingspartiet lagt fram under de gångna åren är annonsen minst sagt vilseledande. Men – förutom att socialdemokraterna velat freda sitt dåliga samvete – har väl just detta varit anledningen till annonskampanjen.

I regeringens förslaget till viss justering av statsskatteskalen uppgavs, att

de effekter som åsyftats med 1970 års skattereform för årsinkomster upp till ca 35 000 kronor skulle kunna anses återvunna genom förslaget. Men i årets partimotion – avsnittet En ny skattepolitik – har moderata samlingspartiet visat att så inte blir fallet. Inte en enda inkomsttagare har fått full kompensation för skattehöjningarna under 1971 och 1972. Och då har ändå inte hänsyn tagits till att vi hade ca 12 procents inflation under denna tid. Hade vi gjort det, så hade resultatet blivit än mera negativt för skattebetalarna, vare sig de råkar vara gifta eller ogifta. Men den senaste "skattereformen" följer mönstret från tidigare och kan sägas vara en typisk skattereform, modell socialdemokratisk. Man ger en liten lindring med ena handen och ser samtidigt till, att man får tillbaka så mycket mera i den andra.

Vi får säkerligen anledning att återkomma härtill vid behandlingen av vår motion såväl i utskottet som här i riksdagens plenisal.

Herr JONSSON i Husum (s):

Herr talman! Under de sista månaderna 1972 tillkännagavs beslut om nedläggningar av fem sulfitfabriker: Kramfors, Mackmyra, Slottsbron, Fagervik och Svartvik. Fabrikena svarar sammanlagt för ca 25 procent av produktionen av sulfitmassa för avsalu och har i dag ungefär 1 000 anställda. Med tanke på fabrikernas läge och ålderssammansättningen hos de anställda vet vi av erfarenhet att merparten av dessa inte får något nytt arbete.

Det här är ingen ny företeelse. Alltsedan världsmarknaden för massa och papper kom ur balans vid mitten av 1960-talet har fabriksnedläggningarna duggat tätt i de redan tidigare av arbetslöshet drabbade skogslänen. Tusentals människor har genom nedläggningarna ställts utan arbete. Och ännu fler har rationaliserats bort i skogsbruket.

Men nedläggningarna drabbar inte bara de anställda hårt. Även kommunerna, ja, ibland hela regioner i skogslänen, får stora svårigheter att leva vidare därför att näringslivet är ensidigt och den nedlagda fabriken oftast har varit den största och ibland den enda arbetsplatsen på respektive ort.

Ett slående exempel på hur kommuner drabbas av dessa okontrollerade och krasst företagsekonomiska nedläggningar inom massa- och pappersindustrin är Ådalen. Efter SCA:s nedläggning av Kramfors Sulfitfabrik i juni i år har SCA under den senaste åttaårsperioden lagt ned sex arbetsplatser och ställt över 900 människor utan arbete i Ådalen. SCA har därigenom helt utblottat bygden på sysselsättningstillfällen, och detta har kunnat ske utan kostnad för företaget, som ytterligare försämrat läget för Ådalen genom att åren 1965–1967 tvinga kommun och stat att satsa ca 125 miljoner kronor som förberedelse till ett pappersbruk, vilket skulle uppföras i Kramfors. Dessutom fördröjdes och förhindrades en annan cellulosaindustris planering med bl. a. motiveeringen att det fanns otillräckligt med råvara. Den industrin ligger också inom Ådalsområdet och har i dag fullföljt en del av sin planering. Utan hänsyn till dessa investeringar och planer ändrade SCA sin planering och uppförde i stället en wellpappfabrik i Järfälla.

I dag saknas det möjligheter för samhället att tvinga de privata

företagen att lämna ersättning för samhällsekonomiska förluster vid nedläggningar eller att tvinga företagen att skaffa ersättningsindustri till den drabbade orten. Men menar vi allvar med parollen "arbete åt alla" kan detta i fortsättningen inte accepteras och framför allt inte i skogslänen. Det räcker inte med näringspolitiska mål. Det måste också finnas styrmedel. Den situationen föreligger tyvärr inte i dag. Men regering och samhälle måste ändå med alla till buds stående medel skapa nya och bestående arbetstillfällen för att trygga sysselsättningen på de orter som drabbas av nedläggningarna.

Jag menar därmed inte att driften vid nämnda enheter skall upprätthållas med statliga bidrag. Tvärtom inser jag nödvändigheten av en fortgående strukturomvandling inom skogsindustrin, bl. a. mot bakgrund av den ofördelaktiga struktur svensk massa- och pappersindustri har i förhållande till industrierna i konkurrentländerna. Men jag ställer mig starkt kritisk till den snabba och okontrollerade strukturomvandling som nu sker genom den mycket kraftiga expansionen av massa- och pappersindustrin i södra Sverige. Där planerar företagen att fram till 1980 öka massaproduktionen med ca 2 miljoner ton – det är 25 procent av landets totala kapacitet i dag – och pappersproduktionen med 1 miljon ton.

Hur påverkas då övriga massafabriker av denna planerade utbyggnad i södra Sverige? Jo, tillåts denna snabba utbyggnad kommer inte bara de norrländska massafabrikerna, utan också fabriker i Götaälvdalen, Vänerområdet och Östergötland, som i dag är beroende av virkestillförsel från södra Sverige – landets enda överskottsområde – att i snabb takt slås ut på grund av virkesbrist. Redan nu förbrukas nämligen så stor del av tillgänglig avverkningsvolym att varje ytterligare utbyggnad av virkesförbrukande industri i södra Sverige inverkar negativt på redan befintliga massafabrikens möjligheter att fortleva.

Detta är en orimlig privatkapitalistisk näringspolitik som samhället helt enkelt inte kan acceptera. Enligt min mening måste därför, genom statligt ingripande, den planerade skogsindustriella utbyggnaden i södra Sverige bromsas tills en total samordning av strukturomvandlingen inom skogsindustrin kan ske. Det är viktigare att trygga sysselsättningen i befintliga skogsindustrier än att bygga nya, stora och dyra enheter om vilkas lönsamhet det dessutom råder starkt tvivel. Framför allt är det, enligt min mening, ett vitalt samhällsintresse med tanke på sysselsättningen i Norrland att den befintliga skogsindustrin där tillförsäkras inte bara nuvarande utan också ökad virkestillförsel från överskottsområdet i södra Sverige så att en expansion kan tillåtas. Detta är så mycket naturligare som den skogsindustriella sysselsättningen spelar stor roll i Norrland men – bortsett från vissa regioner – obetydlig roll i södra Sverige.

Om jag tar ett exempel från mitt eget län, Västernorrlands län, där vi har en stor del av den svenska skogsindustriproduktionen och tre av de nu beslutade sulfidfabriksnedläggningarna, så fordras det i dag ca 6 000 nya arbetstillfällen för att vi skall komma upp i riksgenomsnittet av antalet sysselsatta. Länets lägsta sysselsättningsgrad har Örnsköldsvik, och hela länet uppvisar en undersysselsättning. T. o. m. Sundsvallsområ-

det, som utgör ett expansivt område, har drabbats av en viss undersysselsättning. Ådalsområdets sysselsättningsproblem är ju alltför välkända för att jag här skall behöva specificera dem.

Jag vill mot denna bakgrund betona angelägenheten av att staten skaffar sådana näringspolitiska styrmedel att den planerade skogsindustriella expansionen i södra Sverige bromsas, att virkesråvara från överskottsområdet i södra Sverige överförs genom havsbogsring och järnvägstransporter till företrädesvis norrländska fabriker för att dels undvika ytterligare nedläggningar på grund av virkesbrist, dels möjliggöra en expansion.

Vid sidan av de mycket betydande sysselsättningseffekter en sådan politik skulle få är också från miljösynpunkt Norrland klart att föredra som massaproducent framför södra Sverige. Den lägre privatekonomiska lönsamhet som eventuellt skulle bli följden är marginell i jämförelse med de samhällsekonomiska vinsterna.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! Om en kommun avser att införa någon form av garanterad minimiinkomst – sociallön – finns det väl bara ett sätt att bestämma denna inkomsts storlek för de enskilda familjerna. Man fastställer ett belopp som bottengaranti. Detta måste rimligtvis vara detsamma var en familj än bor i kommunen. För familjer som har extra höga kostnader, beroende på faktorer som ligger utanför familjens egen kontroll – t. ex. hög hyra, många barn, sjukdom, dyra resor – måste det sedan utgå tillägg som svarar mot dessa merkostnader. Kommuner som infört något slags sociallön torde också ha gått till väga på detta sätt. Ingen har väl kunnat tänka sig att dela in kommunen i distrikt och sedan i förväg bestämma att den garanterade minimiinkomsten skall vara starkt differentierad mellan distrikten utan större hänsyn till de enskilda familjernas kostnadssituation. Om någon hade framfört ett sådant förslag skulle det genast ha förkastats som otänkbart att genomföra.

Men när det gäller – förlåt nu uttrycket; det används naturligtvis bara i denna jämförelse – s. k. ”sociallön” för kommunerna är vi på väg mot ett sådant system. Vi har nämligen i vårt land sedan mitten av 1960-talet haft ett system som syftar till att skapa större jämlikhet mellan kommunerna när det gäller deras skatteinkomster. Kommuner som har en låg egen skattekraft, dvs. få skattekrönor per invånare, arbetar under svåra ekonomiska förhållanden och kan inte ge sina invånare samma standard som kommuner med hög egen skattekraft. Genom skatteutjämningsystemet får dock kommuner med låg skattekraft tillskott av staten, så att man når upp till en i förväg garanterad skattekraft. Skatteutjämningsystemet är av utomordentligt stor betydelse för de enskilda kommunerna och måste just därför utformas så att det någorlunda tillfredsställer krav på rättvisa.

En statlig utredning – skatteutjämningsrevisionen -- lade sommaren 1972 fram förslag till ett reviderat skatteutjämningsystem. Regeringen har i propositionen 111 år 1972 om regionalpolitiken meddelat att man till 1973 års vårriksdag kommer att lägga fram en proposition i frågan ”på grundval av skatteutjämningsrevisionens förslag”. Den beräknas bli

avlämnad till riksdagen den 15 mars.

Tyvärr måste det konstateras att revisionens förslag är mindre väl genomtänkt. Man har inte på det sätt som varit naturligt föreslagit att *alla* fattiga kommuner, *var de än är belägna i landet*, tillförsäkras en och samma bottengaranti när det gäller skattekraft och sedan extra tillägg för de merkostnader de har på grund av faktorer utanför deras egen kontroll. I stället har man skapat 9 garantiklasser och därefter placerat in landets alla 270 kommuner i någon av dessa klasser. Alla kommuner i t. ex. Skåne och Halland skall, oavsett struktur och kostnadsläge, placeras i lägsta klassen och garanteras 90 procent av den genomsnittliga skattekraften i riket. Alla kommuner i Östergötland och nästan alla i Sörmland skall ha 95 procent. Norrlandskommunerna skall ha betydligt högre garantier, i vissa fall ända upp till 130 procent. Efter mer eller mindre "allmänna bedömningar" – det är revisionens egna ord – har landets kommuner klassats av revisionen.

Om man känner till att fem procentenheter mer eller mindre i garanti motsvarar en utdebitering på ca 90 öre framstår revisionens förslag som utomordentligt allvarligt. Ännu värre blir det när man finner att många av kommunerna i den lägsta garantiklassen har ett mycket ogynnsamt kostnadsläge, medan samtidigt många kommuner med en föreslagen hög garanterad skattekraft arbetar under betydligt gynnsammare förhållanden. Som exempel vill jag nämna de folkpensionärstygda skånekommunerna Tomelilla, Sjöbo och Hörby, som skall ha en garanti på 90 procent, medan vad gäller åldersstrukturen betydligt mer gynnade kommuner har garantier på 110-130 procent.

Det är givetvis omöjligt att konstruera ett skatteutjämningsystem som av alla uppfattas som rättvist, men det går att göra ett system som så långt möjligt uppfyller rimliga krav på rättvisa. Då måste man förfara på ungefär samma sätt som när man konstruerar ett sociallönesystem i en kommun. Först fastställs för alla kommuner, var de än är belägna i riket, en bottengaranti. Sedan utgår tillägg för sådana merkostnader som ligger utanför kommunens egen kontroll. Detta är den enda vägen för att undvika orättvisa över- eller underkompensationer.

Det går också att nöjaktigt konstruera ett system där man differentierar de garanterade skattekrafterna med utgångspunkt i merkostnader utanför den enskilda kommunens egen kontroll. Från Skåne, Halland och Blekinge, som har fått en enligt vår mening felaktig behandling av revisionen, har länsavdelningarna i remissvaren inte nöjt sig med att klaga, utan de har också utarbetat konstruktiva förslag och anvisat metoder för beräkning av objektiva merkostnader. Finns bara viljan, torde man med utgångspunkt härifrån kunna konstruera ett system som undanröjer alla möjligheter till godtycke.

Herr talman! Representanter för de sydligaste länen bereddes i december 1972 tillfälle att uppvakta finansdepartementet i denna fråga och framförde då de synpunkter och alternativa förslag som länsavdelningarna lagt fram. Den 25 januari hade finansminister Gunnar Sträng givit representanter för länsavdelningarna i K-, L-, M- och N-län tillfälle att framföra sin kritik av betänkandet och anföra såväl principiella synpunkter på hur ett mera rättvist skatteutjämningsystem bör vara

utformat som konkreta förslag till konstruktion av ett sådant system.

Jag vill inte alls förneka att finansministern visar förståelse för Sydsveriges synpunkter, och vi hyser därför hopp om att vårt förslag kommer att bli mycket seriöst behandlat i departementet. Vi utgår då ifrån att speciellt åldersstrukturen kommer att beaktas. I en normalkommun är särkostnaderna för åldersgrupperna 0-17 år samt 67 år och äldre över 50 procent. Då det i Skåne finns kommuner som har så ogynnsam åldersstruktur att det i hela landet i övrigt bara är ett tiotal som har en lika ogynnsam eller sämre struktur, säger det sig självt att man inte utan vidare kan "bunta ihop" sinsemellan olika kommuner bara därför att de råkar ligga i närheten av varandra.

Herr talman! Slutligen några ord om skatteutjämningsproblematiken för landstingen. För landstingen bestäms utgiftsnivån i ännu högre grad av åldersstrukturen.

Sjukvårdsbehovet mätt i antalet vård dagar per invånare och år är i pensionärsgrupperna över fem gånger så stort som i åldersgrupperna upp till 40 år. Ålderssammansättningen varierar starkt mellan olika landstingsområden. Detta måste – liksom beträffande kommunerna – beaktas i ett rättvisande skatteutjämningsystem, men varken det nuvarande eller det av beredningen föreslagna systemet beaktar detta. Ett enda exempel. Kristianstads län har den sämsta åldersstrukturen i hela landet men är trots detta placerat i den lägsta skattekraftsgarantiklassen.

Herr talman! Jag vänder mig naturligtvis inte på något sätt mot skatteutjämningsprincipen. Vad jag vänder mig mot är hur denna princip omsatts i praktiken. Man måste eftersträva "samma kommunala och landstingskommunala standard till samma pris".

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde.

§ 2 Kammaren åtskildes kl. 1.21.

In fidem

BENGT LAMBE

/Solveig Gemert